

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΘ'

ΑΡ. 225

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ 'Ο Μῦθος τῆς ἀκρογιαλιᾶς (ποίημα).
Π. ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ Κριτής, Τί μᾶς ἔφερε ὁ Βικέντιος (ποίηματα).
ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ Ἡ Κολυμβήθρα τοῦ Ἡλίου (ποίημα).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ Κώστας Προυσῆς (ἀπόψεις).
ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ Στὴν ἀνοιξιὰτικὴ βροχὴ (ποίημα).
Γ. Σ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΗ Ταξίδι στὰ περασμένα (διήγημα).
Δ. Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ Ἄρνηση, Προσοκία (ποίηματα).
Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ Μιά ἐρμηνεία τοῦ ἦθους τῆς Ἰοκάστης παρὰ
τῷ «Οἰδίποδι Τυράνῳ» τοῦ Σοφοκλέους (μελέτη).
Μ. ΚΑΛΟΖΩΗ Στὴν πόλη τῆς Ἀμαθούνας, "Ἄν μ' ἀγαπᾶς (ποίηματα).
Τ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ Σεισμοὶ (ποίημα).
ΧΡΥΣΤΑΛΛΕΝΗΣ ΣΤΑΥΡΟΥ Μιά χούφτα χῶμα (διήγημα).
Θ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ Ἐνα τραγοῦδι (ποίημα).
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ ΔΑΛΜΑΤΗ Elda Bossi (μελέτη).
ELDA BOSSI (Μεταφρ. Μαργαρίτας Δαλμάτη) Ἡ Γιαγιά (διήγημα).
Τ. Π. ΓΚΟΣΙΟΠΟΥΛΟΥ Σκαλοπάτια (ποίημα).
Τ. ΠΑΠΠΑ Τὸ ἄλλογο τοῦ Παθανάρες (ποίημα).
ΑΝΔΡ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ Ἐκ προμελέτης (νουβέλλα).
Παράρτημα: Ν. ΧΙΟΝΙΔΗ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΚΗ.
Πίνακες Κυπρίων ζωγράφων: ΜΑΡΙΑΣ ΤΟΦΑΡΙΔΟΥ Στὸ χωριό.

(Ἡ συνέχεια στὴν ἐπόμενη σελίδα).

ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ, 1954

11.11

(CYPR)

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ετησία συνδρομή: Διά την Κύπρον 15 σελίνια.
Διά την Ελλάδα, Αίγυπτον και Άγγλιαν 1 λίρα.
Διά την Αμερικην και άλλαχου 5 δολλάρια.
Τιμή τεύχους 2 σελίνια.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Σανταρόζα 5, Λευκωσία (Κύπρου).
Ίδρυτές: **Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ**, **ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ**, **Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**.
Τυπογραφεία: «**ΚΟΣΜΟΣ**» Λτδ., Λευκωσία.

(Συνέχεια περιεχομένων).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ. **Φρ. Π. Βράχας**: «Καί ἐπειδή ἀπέθανεν...».—**Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ**. **Γιώργος Πράτσιας**: Τό «Μέγα Βραβείο» στόν Πάλ Φόρκι' άλλα βραβεία. Θάνατοι συγγραφέων. Ἡ Ὑθόνη Ντέ Μπραί. Εἰδήσεις.—**ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ**. **Κ. Προυσή**: Μικα Waltari «The Dark Angel».—**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ**. **Τ.Μ.Φ.**: Ἡ Ἔκθεση Ἄλκη Κεραμίδα.—**ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**. **Χάρη Γαβριηλίδη**: Λογοτεχνικά νέα. Τό θέατρο.—**ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ**. **Χρ. Ἀγγελοπούλου**: Τό ἔργο τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων».—**ΕΙΔΗΣΕΙΣ**.—**ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ**.—**ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ ΕΙΚΟΝΕΣ**. **Μαρίας Τσαφρίδου**: «Στό Χωριό» (102).—**Κώστας Προυσή** (105). **Elda Bossi** (122).

ΦΡΕΣΚΟΣ ΒΟΥΤΥΡΟΣ

- ★ Ὁ χειμῶνας εἶναι ὑγιεινός ἀρκεῖ νά εἶσθε παρεσκευασμένοι νά τόν ἀντιμετωπίσετε.
- ★ Ὅ,τι χρειάζεσθε εἰς θερμίδας ἐσεῖς καί τὰ παιδιά σας θά τό βρεῖτε σ' ἕνα κουτί βούτυρον:

ΑΓΕΛΑΔΟΣ

Η ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΠΟΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Προσοχή! Εἰς κάθε κουτί εἶναι λιθογραφημένη ὀλόκληρη Ἀγελάδα. Ἀποφεύγετε τὰς ἀπομιμήσεις.

Ἀποκλειστικοί εἰσαγωγεῖς καί διανομεῖς:

ΧΡ. ΣΟΦΟΚΛΕΙΔΗΣ καί ΣΙΑ

Τηλ. 2954, ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΤΟ ΣΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ

Ποιό εἶναι τὸ πραγματικὰ καλὸ κονιάκ;

ΟΤΑΝ ΤΟ ΚΟΝΙΑΚ ΥΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΣ
ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΔΕΔΕΙΓΜΕΝΩΣ ΠΑΛΑΙΟΝ, ΤΟΤΕ
ΜΟΝΟΝ ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΚΑΛΟ

ΤΑ ΚΟΝΙΑΚ ΚΕΟ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΜΟΝΑ ΕΝ ΚΥΠΡΩΙ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ
ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ ΗΛΙΚΙΑΝ
ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΠΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ
ΤΡΟΠΟΝ.

- ★ Δέν γίνονται τήν μιὰ μέρα καί ἐμφιαλώνονται τήν ἄλλην.
- ★ Δέν εἶναι χρωστική ἢ ἀρωματισμένη ζιθανία. Καί δι' αὐτό:
- ★ Δέν προκαλοῦν ζάλην ἢ στομαχικὰς ἐνοχλήσεις.

Μη πίνετε ὄ,τι σᾶς σερβίρουν.

Ζητᾶτε παντοῦ καί πάντοτε Κονιάκ

Κ Ε Ο

ἂν θέλετε νά εἶσθε σίγουροι ὅτι πίνετε κάτι καλό.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Έτησία συνδρομή: Διά την Κύπρον 15 σελίνια.
Διά την Έλλάδα, Αίγυπτον και Άγγλιαν 1 λίρα.
Διά την Άμερικην και άλλαχοϋ 5 δολλάρια.
Τιμή τεύχους 2 σελίνια.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Σανταρόζα 5, Λευκόςία (Κύπρου).
Ίδρυτές: **Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ**, **ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ**, **Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**.
Τυπογραφεία: -κ

**ΑΝΩΤΕΡΑ ΚΑΠΝΑ
ΔΕΞΙΟΤΕΧΝΙΚΑ ΧΑΡΜΑΝΙΑ
ΑΠΗΛΛΑΓΜΕΝΑ ΧΗΜΙΚΩΝ ΨΕΚΑΣΜΩΝ
ΑΠΟΔΙΔΟΥΝ**

★

**ΤΑ ΣΙΓΑΡΕΤΤΑ
ΑΦΘΑΣΤΩΝ ΠΟΙΟΤΗΤΩΝ**

ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

ΤΟΥ ΚΑΠΝΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ

Γ. Δ. ΔΙΑΝΕΛΛΟΥ & ΥΙΟΥ, ΛΤΔ.

ΛΑΡΝΑΚΟΣ

★

ΚΑΠΝΙΖΟΝΤΕΣ ΤΑ ΣΙΓΑΡΕΤΤΑ

ΑΥΤΑ

ΑΠΟΛΑΜΒΑΝΕΤΕ

ΕΝΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ

★

ΚΑΤΑΚΤΟΥΝ

ΤΟ ΣΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ

Είς τὰ συγχρονισμένα έργοστάσια
τῆς Έταιρείας

ΚΥΠΡΙΑΚΑΙ ΚΛΩΣΤΟ-ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑΙ ΛΤΔ.

παράγονται από Κυπριακόν βάμβακα
και υπό Κυπρίων έργατῶν

- ΝΗΜΑΤΑ
- ΚΑΠΟΤ
- ΥΦΑΣΜΑΤΑ είς ποικιλίαν χρωμάτων

Ζητήσατε τὰ προϊόντα

ΚΟΡΩΝΑ

είς όλα τὰ καλά καταστήματα

Constellation Service

Direct Constellation Flights

London to New York, Tuesdays and Fridays.
Two weekly services London to Tel Aviv.
Excellent onward connection to Johannesburg.
Also services to Vienna, Athens, Istanbul and Nicosia. Regular Airfreight from London to America, Europe, Israel, Africa and the Far East by special freighter planes.

For complete information contact your Travel Agent
or direct to

EL AL ISRAEL AIRLINES

ATHENS

ISTANBUL

JOHANNESBURG

LONDON

NAIROBI

NEW YORK

PARIS

ROME

TEL AVIV

Yafa

VIENNA

ZURICH

Ἡ Μαρία Γεωργίου Τοφαρίδου γεννήθηκε ἐστὶ Λευκοσία, στὶς 19 Ἰουλίου 1908.

Συμπλήρωσε τὶς σπουδὲς της στὸ Παρθεναγωγεῖο Φανερωμένης. Ἀπὸ μικρῆ ἐπέδειξε ἰδιαίτερη κλίση στὴ ζωγραφικὴ, ὅπου διακρίθηκε χάρις στὴ δική της ἐπιμονὴ καὶ ἀγάπη, παρὰ ὁποιαδήποτε καθοδήγηση.

Ἀκολουθώντας μιὰν καθαρὰ προσωπικὴ γραμμὴ ζωγραφίζει τοπία, πορτραῖτα, συνθέσεις κλπ.

Ἔργα της ἐξετέθησαν σὲ δύο ὁμαδικὲς Ἐκθέσεις τῶν Φιλοτέχνων, στὴ Λευκοσία.

Διεύθυνση: Κα Μαρία Γ. Τοφαρίδου, Αὐτοκράτειρας Θεοδώρας 30, Λευκοσία.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΘ'

ΜΑΡΤΙΟΣ, 1954

ΑΡ. 225

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑΣ

Σάν ήρεμῆσαν καί μιλοῦσαν τὰ νερά
ἔσπασ' ὁ λόγος στὰ συντρίμμια πάνω
κι' ἔγινε μοιρολόϊ πικρὸ κι' ἀσώπαστο.
Κ' οἱ καλαμένιοι αὐλοὶ τὸ γλύκαναν
στὰ χεῖλη τῶν μικρῶν ἀγγελικῶν κυμάτων,
κι' ἀπελπισμένη τ' ἀπλωναν στοργὴ τριγύρω
τὰ συντρίμμια νὰ σκεπάσει.

Πρὶν λίγο ἦταν τὸ πέλαο μιὰ κραυγὴ,
κι' ὁ πυρετὸς ὀρθόστηνε μύρια κορμιὰ τῆ θάλασσα
ποῦ ἀπρόσωπα ἀνεμίζονταν καὶ λυοῦσαν
πάνω στ' ἀπαλὸ τῆς ἀμμουδιάς καμπύλο σῶμα.

Σάν ἄρχισεν ὁ πυρετὸς νὰ γίνεται ἔρωτας,
κι' ὡς σίμωνεν ὁ ἔρωτας μ' ὀλότρεμα ἀκροδάχτυλα,
μὲ ὑποταγμένη θέρμη ζητώντας τὴν ἀφή,
τὸ θεῖο κορμὶ τὸ θρῆκε ρημαγμένο.
Μύρια συντρίμματα σκοταδερεῖς ρωγμὲς κι' αἰχμές.

Κεῖνο π' ἀρνήθη ἡ ἀμμουδιά, πέτρες ἔσεις, μὴν τ' ἀρνηθῆτε.
Ν' ἀγγίξει ἄς γίνε μιὰ μορφή νεκρὴ
τὸ ἠλεκτρισμένο χᾶδι ν' ἀλαφρώσει
πάνω σὲ διάφανα ἀπολλώνια θλέφαρα
τ' ἄχραντα νὰ φιλήσει λυρικά χέρια.

Σάν ήρεμῆσαν καί μιλοῦσαν τὰ νερά,
τῆς σιγῆς ὁ πέτρινος ρυθμὸς κάτου ἀπ' τὸν ἄμμο
τῆς μελωδίας δὲν ἔδενε τὰ σκόρπια μέλη,
ποῦ οἱ καλαμένιοι αὐλοὶ ἐποθοῦσαν τρέμοντας
στὰ χεῖλη τῶν μικρῶν ἀγγελικῶν κυμάτων.

Καὶ μόνο τὸ στερνὸν αὐλὸ ποῦ λύθη στὴ σιωπῇ
μιὰ μουσικὴ ρίγησε ἀνέλπιστα πνοή
ποῦ ἔδενε πάνω ἀπ' τὰ συντρίμμια ἀνάλαφρα
χερουβικά συμπλέγματα μελωδικῶν σωμάτων.

14.2.1953—24.1.1954

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΡΙΤΗΣ

Σάν εἶδαμε τοὺς μεγάλους βράχους νὰ κάνουν τοῦμπες,
τὴ θάλασσα νὰ ξεχνᾷ τοὺς νόμους τῆς γήινης ἑλξης,
εἶπαμε,
εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ νόστιμη ἐμπειρία.

Τὰ ζωῦφια κρατοῦσαν πιστὰ τὴν τροχιά τους,
τύφλα ἀπὸ ὑπακοή.

Εἶπαμε,
κάπου πρέπει νὰ στήσουμε μιὰ βάση
νὰ ξεκινήσουμε τὰ δικά μας τρεχαντήρια,

ΚΥΠΡΙΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

ΜΑΡΙΑ Σ ΤΟΦΑΡΙΔΟΥ:

Σ τὸ Χορὸ (Μάρι)

κ' είπαμε
 νά μὴν ἀκούσουμε πιά τις γνῶμες κανεινός
 —τί γνῶμες εἶν' αὐτές πού δὲν ἔχουν καμμιά σταθερή βάση,
 ἀφοῦ ὅλα εἶναι σεισμός ἐδῶ τώρα
 καὶ κατακλυσμῶ—
 κ' είπαμε τότες
 πῶς κ' ἡ δική μας ἡ κίνηση θάχει κάποια σχετική ἀξία.
 Ἐδῶ θά τρέξουν δρομεῖς,
 θά τρέξουν τρεχαντήρια,
 ἐκεῖνος πού θά κρίνει τώρα
 μπορεῖ νά στηρίζεται σέ βράχο.
 Βράχο ἀπ' αὐτοὺς πούδαμε, ἀναπάντεχα,
 νά κάνουν τοῦμπες.

ΤΙ ΜΑΣ ΕΦΕΡΕ Ο ΒΙΚΕΝΤΙΟΣ

Τὰ πλούτη ἦτανε κλουβί.
 Ἦτανε μιά μικρὴ χάλκινη σφαῖρα, ὅπου κλείσαμε τὴν ψυχὴ μας.
 Μικρὸς οὐρανός, τεχνητός.
 Ἡμίγυμνες γυναῖκες μ' ἀραχνουῦφανα,
 καπνοί·
 ὥσπου εἶχαμε λεφτά
 θρίσκαμε συνεχῶς ἀσχολίες, διασκεδάσεις,
 μὲς στὴ χάλκινη μικρὴ σφαῖρα.

Πῶς τὰ δέσαμε τὰ μάτια μας,
 πρᾶμα πού δὲν ἦταν ποτέ τοῦ γούστου μας.
 Γιατὶ ὁ Βικέντιος Βάν Γκόγκ,
 γιατί ἀναζήτησε τὰ δυστυχισμένα πρόσωπα, τ' αὐλακωμένα,
 γιατί ζωγράφισε τοὺς καρβουνοβαμμένους ἀνθρακωρύχους
 καὶ τὰ θλιμμένα παλιοπάπουσα μὲ τις ρυτίδες,
 πού τὰ φοροῦσεν ὁ μόχθος τόσα χρόνια,
 πού τὰ ξεχαρβάλωσε ἡ ἀνάγκη γῆς
 χαϊδέθοντάς τα μὲ πέτρες καὶ χῶματα
 τόσα χρόνια, τόσα χρόνια;

Ἄντικεντιος
 μᾶς κουβάλησε ἀπ' ἀνθρακωρυχεῖα τοῦ Μπορινάζ
 ἕναν κασμά,
 γιὰ νά θραύσουμε τὴ μικρὴ χάλκινη σφαῖρα.

Π. ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ

Η ΚΟΛΥΜΒΗΘΡΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Μιά σταγόνα πού ξεκίνησε ἀπ' τὸν οὐρανὸ
 ταξιδεύει στὴ γαλανὴν εὐφροσύνη τοῦ ἀπείρου·
 ἀκούει τὸν ἀνασθαμὸ τοῦ κορυθαλοῦ·
 σταλάζει στὴν καρδιὰ τοῦ πρῶτου τῆς αἰνίγματος·
 κυλάει στὸ σμαράγδινο κύπελλο τάνοιξιάντικου φύλλου.
 Καὶ τώρα συλλογιέται τὴ μοῖρα τῆς..
 Σταγόνα, θανάσιμο σχῆμα τοῦ ἰλίγγου καὶ τοῦ νεροῦ·
 σταγόνα, εὐωχία τοῦ ἀνέμου·
 σταγόνα, πανάρχαιο νόημα τοῦ Ἡρακλείτειου ρυθμοῦ·
 σταγόνα, πεμπουσία τοῦ ὑδάτινου γρίφου·
 σταγόνα, τροχὸ τοῦράνιου λυγμοῦ πού ταξιδεύει στὴν ἄβυσσο·
 σταγόνα, κολυμβήθρα τοῦ ἡλίου·
 σταγόνα, τελεία στὸ ἀσημένιο τετράστιχο.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

(Λυρικές Ραψωδίες).

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς εισόδου στὸ εἰκοστὸν ἔτος, ἀπὸ τότε πού πρωτοβγή-
 καν τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» (1934), θ' ἀφιερῶσουμε τὸ σημερινὸ σημεῖωμά
 μας στὸν ἄνθρωπο πού ἐγκαινίασε τὴ
 στήλη αὐτή, καί, κρατώντας τῆς δώδε-
 κα ὀλόκληρα ἔτη, τὴν ἀνάδειξε μὲ τὴ
 λεπτὴ σκέψη καὶ τὸ ἀνώτερον ἦθος
 του: τὸν Κώστα Προυση.

Πᾶνε πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε, πού ἔ-
 να συνεσταλμέ· ο μελαχροινὸ παιδί μὲ
 καχεκτικὸ σῶμα καὶ χλωμὰ μάγουλα,
 ἀλλὰ μεγάλα καὶ σπινθηροβόλα μάτια
 κρατοῦσε γύρω του σὲ θυμασμό καὶ
 βουβὴ ἀφοσίωση ὅλους τοὺς συμμαθη-
 τές του. Ἦτανε καταπληκτικὸς οἱ ἰκα-
 νότητες αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ. Πρῶτος στὰ
 μαθήματα, πρῶτος καὶ στὶς ἄλλες πνευ-
 ματικές ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς μας
 κοινότητος, σὲ ἀφάρπαζε μὲ τὸν πλου-
 το τῶν γνώσεών του, τὴν πειστικότητα
 τῶν ἐπιχειρημάτων του, τὴ σεμνότητα
 τῆς μορφῆς του, τὴν εἰλικρίνεια τοῦ χα-
 ρακτήρος του. Ἐνθυμοῦμαι τὸ θερμὸ
 τόνο τῆς φωνῆς του, ὅταν ὑποστήριζε
 τις ἀπόψεις του κι' ἐξέθετε τὰ ὄνειρά
 του. Δὲν διεκρίνετο γιὰ τὴν εὐγλωττία
 του. Δὲν εἶχε τὸ χάρισμα τῆς κενῆς ρη-
 τορείας. Ἦταν ὁμῶς πάντα πειστικὸς
 σὲ κείνο πού ἔλεγε· καὶ πρὸ πάντων εἰ-
 λικρινῆς καὶ γνήσιος.

Κώστας Προυση;

Προσηλωμένος στοὺς δικούς του κι'
 ἰδιαίτερα στὴ μητέρα του, μεγάλωσε σ' ἕνα κλίμα οἰκογενειακῆς ἀφοσίωσης,
 ἐμποτισμένο ἀπὸ ἕνα διάχυτο πνεῦμα πόνου κι' ἐγκαρτέρησης, πού δημιουρ-
 γοῦσε ἡ παρατεταμένη ἀπουσία τοῦ πατέρα—ἦταν χρόνια ξενιτεμένος στὴν
 Ἀμερική— καὶ οἱ δύσκολες οἰκονομικὲς συνθήκες, πού πολὺ συχνὰ ἀντιμετω-
 πίζανε. Ποτέ του ὡστόσο δὲν παραπονιότανε γι' αὐτά. Ἦτανε τόσο πολὺ ἀξιο-
 πρεπής. Τόσο πολὺ κύριος. Μέσα στὴν ψυχὴ του δὲν ὑπῆρχε χῶρος γιὰ τὰ
 μικρά. Ἦτανε προσηλωμένος πάντα στὰ μεγάλα. Ἐτοίμαζε τὰ φτερά του γιὰ
 τὰ ψηλά πετάγματα. Παιδί 16 χρονῶν ἔγραφε κιόλας σχόλια στὸν Πλατωνικὸ
 Κρίτωνα. Δεκαεφτά χρονῶν ἠσχολεῖτο μὲ αἰσθητικὲς μελέτες.

Ὄταν ἦτανε καμμιά γιορτὴ, σ' αὐτὸν ἀπόβλεπε ἡ τάξη, σὰν τὸν πιὸ κα-
 τὰλληλο γιὰ νὰ πεῖ τὸν πανηγυρικὸ. Μ' ὅλο πού ἀπὸ παιδί ἦτανε φανατικὸς
 δημοτικιστής, τὰ κατάφερνε καὶ στὴν καθαρεύουσα. Καὶ σ' αὐτή, τὴν καθα-
 ρεύουσα, κέρδισε καὶ τὸ «Σεθέρειο» θραβεῖο διανοήσης, τὴν πιὸ μεγάλη διά-
 κριση γιὰ ἕναν τελειόφοιτο τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1928 ἦτανε γιὰ τὴ ζωὴ του τὸ πιὸ κρίσιμο. Θὰ τὸν ἔ-
 στελναν οἱ δικοὶ του γιὰ σπουδές; Θυμᾶμαι τοὺς ἀτέλειωτους περιπάτους μας,
 στοὺς μονήρεις τότε δρόμους πού ὀδηγοῦσανε στὸ Νεκροταφεῖο—σήμερα ἐνο-
 ριακὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα. Ἐκεῖ μοῦ μιλοῦσε μὲ πάθος γιὰ τὴ φιλο-
 λογία· γιὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ νεώτερους κλασσικούς· ἐκεῖ τοῦ ἀπάγγελλα
 κι' ἐγὼ τὰ πρωτόλειά μου καὶ κεί· ὡς παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπ' αὐτὰ ἔγραφε
 πολυσέλιδες κρίσεις μέσα στὶς ὁποῖες ἔθιγε γενικώτερα αἰσθητικὰ καὶ πνευ-
 ματικὰ ζητήματα.

Ἐτοὶ κινήσαμε μαζί τὸ φθινόπωρο τοῦ 1928 γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ θαύμα-
 σα περισσότερο τὴν ἐργατικότητα, τὴ θέληση καὶ τὴ φιλομάθεια του. Πνεῦμα
 ζωηρὸ μὲ εὐρύτητα ἐνδιαφέροντα μοίραζε τις ὥρες του ἀνάμεσα στὸ Πανε-

Παράλληλα όμως με τη φιλολογική του δραστηριότητα ο Προυσις αναπτύσσει στην 'Αμερική και εξαιρετη εθνική δράση. 'Αγνός ιδεολόγος και θερμός πατριώτης, δέν έπαυσε από τόν πρώτο χρόνο τής μετάθασής του στην 'Αμερική νά εργάζεται για τó Κυπριακό ζήτημα. Μé διαλέξεις και óμιλίες καθάρθώνει νά παρουσιάσει έκει πειστικά τόν πόθο του λαού μας και νά κινήσει ζωηρόν ενδιαφέρον γύρω από τήν Κυπριακήν υπόθεση, όχι μονάχα μεταξύ των έκει 'Ελλήνων αλλά και πολλών 'Αμερικανών, οί όποιοί γίνονται μέλη τής οργανώσεως «Justice for Cyprus».

'Ο Κώστας Προυσις είναι σήμερα Πρόεδρος τής 'Επιτροπής Κυπριακού 'Αγώνος του Σικάγου.

Τό έργον του Κώστα Προυσις δέν εξαντλείται θέβαια με όσα έγράψαμε. Καλύπτει μιά μεγάλη περιοχή τής Κυπριακής πνευματικής ζωής και θρίσκειται άκόμη στην ανάπτυξή του. 'Όταν θάρθη ό καιρός νά μελετηθή, θ' άποκαλυφθή σ' όλη τήν έκταση και τή σημασία του. 'Εμείς σήμερα δέν δώσαμε παρά μιάν άσθενή σκιαγραφία του, που δέν ξεπερνά τά όρια μιάς μικρής οφειλόμενης προσφοράς στον έξαιρετικόν άνθρωπο και φίλο.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΒΡΟΧΗ

Πέσε, ανοιξιάτικη βροχή,
στη διψασμένη μου ψυχή
νά τή γλυκοδροσίσεις,
φέρτης τά μύρα του μαγιοῦ
και τó τραγούδι τ' άηδονιοῦ,
νά μου τή ναουρίσεις.

Πονεί βαθιά και μυστικά,
μ' όλο που ή φύση τραγουδά
τήν πío γλυκειά της ώρα,
κι' αυτή μαραίνεται όρφανή
σ' άχαρη πάλη και θρηνει,
κάτω από μι' άγρια μπόρα.

Κι' ως με λαχτάρα προσδοκά,
τά νάματά σου τά γλυκά,
τό διψασμένο χώμα,
όμοια γι' άγάπη λαχταρώ,
μά λυώνω μέσ' άπ' τόν καιρό,
ψυχή μαζί και σώμα.

Τό δάκρυ σου άς γενεί δροσιά
στά θλέφαρά μου τά κλειστά
που ό πόνος τά σφραγίζει,
γίνου τό χέρι τό άπαλό,
που μέσ' στον άγριο πυρετό
χαϊδεύει και δροσίζει.

Σάν τά τρια τάφυλλα που άνθοῦν,
κάτω άπ' τόν ήλιο και μεθοῦν,
κάμε ν' ανοίξουν πάλι,
τά θλέφαρα τά σφαλιστά,
πούν' σαν παράθυρα κλειστά,
σε μιά γιορτή μεγάλη.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΤΑ ΞΙΔΙ ΣΤΑ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ *

Δέν είναι κανένας όνειροπόλος κι' αγιάτρευτος νοσταλγός ό Βασίλης ό Σαγιάς. Είναι πραχτικός άνθρωπος—πραχτικός όσο γίνεται. Τά πόδια του πατούνε στέρεα στη γή, τά μάτια του κοιτάζου.ε μόνο ως τό ύψος των ματιών εκείνου που ναι άπέναντί του, και τό μυαλό του δέν ξεγλυστρά δίχως λόγο από τις ράγες τής δουλειάς του. Σπουδαία προσόντα όλα τούτα για έναν έμπορα. Γιατί ό Βασίλης ό Σαγιάς στο έμπόριο έχει ριχτεί χρόνια τώρα κι' έχει προκόψει. Σήμερα είναι κάτι—κι' άς ξεκίνησε από τό τίποτα σχεδόν, σα βρέθηκε στα είκοσιδυό στην 'Ελλάδα, μικρασιάτης πρόσφυγας.

'Ητανε δεκαοχτώ χρονών στην καταστροφή—που άλήθεια, στάθηκε συνταραχτικός σταθμός στη ζωή του. 'Όμως δέν έκατσε τότε ν' άναθυμάται και νά κλείει τό σπίτι κι' όλα τ' αγαθά του, που χαθήκανε στη Μικρασία. Προσπαθοῦσε νά τά σκεπάσει, νά τά θάψει στη μνήμη του τά περασμένα, κι' έτσι λεύτερος νά προχωρήσει με πío πολὺ θάρρος στα μελλούμενα. Κι' όταν οί γονιοί του για πολλά χρόνια τούς άρρεσε νά ξεσκαλίζουε κάθε βραδάκι στο φώς τής λάμπας τις παλιές θυμυσεσ και ν' άναστενάζουε, τούς μάλωνε:

—'Ότι γίνηκε, γίνηκε. Σε τίποτα δέν ώφελεί νά ξαναθυμούμαστε πράματα περασμένα. Μόνο που μάς φέρνουνε λύπη. Γλυτώσαμε τό κορμί μας; Αυτό ναι. Θα δουλέψουμε και θα ξανακάμουμε ό,τι χάσαμε.

Τούτα τά λόγια γινήκανε τό πρόγραμμά του. Πάνω σ' αυτό έχτισε τήν καινούργια του ζωή, και πάνω σ' αυτό τή συνεχίζει ως τά τώρα. «Μακρυά τά όνειρα κι' οί συγκινήσεις. Μπροστά ανοιχτό τό βιβλίο τής πραγματικότητας».

* * *

'Όμως έφέτος ήρθε μιά μέρα που ή ψυχή του άναστατώθηκε, σπαρτάρησε, σύντριψε τό θώρακα που τήν είχε ντύσει, και βάλθηκε νά τρέχει άσυγκράτητη στο ύγρό λειβάδι τής συγκίνησης.

Συνέβηκε αυτό σ' ένα ταξίδι—ένα συνηθισμένο έμπορικό ταξίδι, που θα μπορούσε νά πείς πώς δέν είχε τίποτα ξεχωριστό, αν δέν γινότανε στη Σμύρνη, τήν πολιτεία που τότε γέννησε.

Πρώτη φορά ξαναρχότανε σ' αυτή, άπ' όταν έφυγε κυνηγημένος από τόν Τουρκο.

Καθότανε στο σαλόνι τής πρώτης θέσης του πλοίου, σαν είπανε κάποιιο πώς φάνηκε. Σηκώθηκε και βγήκε όξω, στο κατάστρωμα. Στο βάθος, στη ρίζα τής στερηάς πουκλινε τόν όρίζοντα ανατολικά, ξεχώριζε μακρυνή κι' άπιαστη σαν όραμα ή πολιτεία. Καθώς τήν αντίκρυσε, κάτι σα νά φτερούγιε μέσα στα στήθεια του, κι' ανατρίχιασε. «'Η Σμύρνη!—άναφώησε μέσα του. 'Η Σμύρνη!». Κι' έμεινε στην ίδια θέση βλέποντάς τήνε νά σιμώνει άργά-άργά.

Μά σα μπήκανε στο λιμάνι κι' είδε από κοντά τό πρόσωπό της, παραξενεύτηκε. Δέν τό γνώρισε. Βγήκε ή εικόνα τής πολιτείας από τή μνήμη του, όπου κοιμότανε τόσα χρόνια, κι' ήρθε και κόλλησε στη ζωντανή εικόνα που 'βλεπε. Και δέν ταιριάζανε οί δυό εικόνες.

Και σαν πάτησε στη στερηά, είχε τήν έντύπωση πώς βρισκότανε σ' ένα τόπον άγνωστο.

Πήραν ένα ταξί μαζί με κάποιιο συνταξιδιώτη του, έμπορα κι' αυτόν. Και στο δρόμο του πέταξε τήν έρώτηση που στριφογύριζε συνέχεια πάνω στη γλώσσα του:

—Μά τούτη είν' ή Σμύρνη;

Τά μάτια του άλλου ανοίξανε πίσω από τά γυαλιά με τό χρυσό σκελετό.

—'Ε;—έκανε σα νά μην κατάλαβε.

Κι' ύστερα γρήγορα-γρήγορα άποκρίθηκε:

—Μά βέβαια, ή Σμύρνη ναι.

Κι' ή άπάντησή του ήτανε θαμένη με τήν άπορία για τήν άφύσικη έρώτηση του συνταξιδιώτη του.

«Τί παλαβός που 'μαι!—μάλωσε με τόν έαυτό του ό Βασίλης ό Σαγιάς. 'Η Σμύρνη βέβαια είναι, άφου έδώ 'ρχότανε τό πλοίο. Δέ μπορεί νάσαι τό Παρίσι».

(*) Πρώτο βραβείο στον τρίτο Διαγωνισμό Διηγήματος του «'Ελληνικού Πνευματικού 'Ομίλου Κύπρου».

Κι' όμως εξακολουθούσε να 'χει την εντύπωση πώς δε βρίσκεται στην πολιτεία που πρωτόνοξε τα μάτια...

Ταχτοποιήθηκε στο ξενοδοχείο, ξεκουράστηκε.

Κι' ήτανε πιά απόγευμα σά βγήκε κι' άρχισε μοναχός του νά περπατεί στους δρόμους. Γύρεψε τὰ γνώριμά του χτίρια, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Γιώργου, τὸ Μουσεῖο, τὴ Μητρόπολη, γύρισε τοὺς γνῶριμους δρόμους—τίποτα δὲν ἤυρε. Παντοῦ ἦτανε καινούργια μοντέρνα χτίρια, καινούργιοι δρόμοι πλατεῖοι, καινούργιοι ἄνθρωποι εὐρωπαϊοί. Ὁ παλιὸς πολύμορφος καὶ πολύχρωμος κόσμος εἶχε χαθεῖ.

«Μὰ τόσο ἄλλαξε ἡ Σμύρνη!»—ρωτήθηκε.

Καὶ τότε θυμήθηκε τὴ φωτιά. Ναι, τὸ κόκκινο στοιχεῖο τὴνε κατάπιε τὴν παλιὰ, τὴν ἑλληνικὴν πολιτεία. Τόχε ἀκούσει λίγες μέρες ὕστερ' ἀπὸ τὸ ξεμπαρκάρισμά τους στὴν Ἑλλάδα. Ἡ φωτιά:

Κι' όμως τούτο τὸ χῶμα ποὺ πατούσε ἦτανε τὸ ἴδιο τὸ παλιό. Αὐτὸ δὲ μπορεῖ ν' ἀλλάξει. Πάνω του γεννήθηκε κι' ἔζησε δεκαοχτὼ χρόνια...

* * *

Πῶς ἔχουνε μείνει ἀθάνατοι τούτοι οἱ καιροὶ στὴ θύμηση—κι' ἄς προσπάθησε νὰ τοὺς θάψει. Κι' ἔχουνε μιὰ γλυκὴ ἀφάνταστη, μιὰ παράξενη ὀδυνηρὴ γλυκὰ, σὰν τοὺς θυμάσαι. Προπάντων τὰ τρία τελευταῖα χρόνια. Τότε ποὺ ἦταν Ἑλληνικὴ ἡ Σμύρνη, τότε ποὺ μοιάζε με τρισευτυχισμένη κοπελλοῦδα, στολισμένη τὰ μύρια στολιδία ποὺ τὴς ἔφερε ὁ καλὸς της. Ἐπαιξε καὶ γελοῦσε τότε καὶ καμάρωνε γι' αὐτὰ.

Ἡ ζωὴ ξάφνου εἶχε ὁμορφίνει τόσο, ποὺ θαρροῦσε πὼς ὅλες οἱ ἀσκήμιες κι' οἱ πίκρες τὴς εἶχανε φύγει γιὰ πάντα. Ἦτανε μιὰ ζωὴ ντυμένη ἀνάλαφρα, αἰθερένια ρούχα. Πόσες γενιὲς ἀνθρώπων γεννήθηκαν καὶ πεθάνανε περιμένοντας τούτο τὸν καιρό! Τώρα τίς νύχτες ἔβγαίνουν ἀπὸ τὰ μνήματα οἱ ἀερίνες φωνὲς τῶν νεκρῶν προγόνων καὶ λέγανε: «Καλότυχτοι σεῖς οἱ ἄνθρωποι τούτης τῆς γενιᾶς, ποὺ ἀξιοθήκατε νὰ γενήτε λεύτεροι!»

Κι' ἡ ζωὴ στὴ Σμύρνη ἔρρεε παρδαλὴ καὶ γελαστή, ἡ ζωὴ τῶν μετόπισθεν δίχως τὴν πικρὴ γέμψη τοῦ πολέμου στὸ στόμα, δίχως νὰ φτάνουν ὡς αὐτὴ μῆτε οἱ κρότοι τῶν κανονιῶν, μῆτε οἱ σφυριζιὲς τῶν σφαιρῶν, μῆτε οἱ δόγγοι τῶν πληγωμένων.

Ἀκόμη καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ μέσα στὰ βάθη τῆς Μικρασίας ὁ στρατὸς μας λύγισε κι' ἔσπασε, αὐτὴ 'χε τὴν αὐτοπεποίθησιν τοῦ νικητῆ. Καὶ κείνη τὴν ἡμέρα, τὸ πρωτὶ ἡ ἀγορὰ βούιζε ἀπὸ κίνηση, τ' ἀπόγευμα τὰ νειάτα κάμανε τὸ συνηθισμένο περιπάτο τους στὸν παραλιακὸ δρόμο, τὸ βράδυ τὰ κέντρα πλέανε στὰ φῶτα καὶ στὴν εὐθυμία.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἀναπάντεχα πέσαν οἱ εἰδησες μέσα στὴν πολιτεία. Στ' ἄψε-σβῆσε φερουῖσιαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ τίς ἔμαθε ὅλη ἡ Σμύρνη—κι' ἡ ἡσυχία τῆς ταράχτηκε σὰν τ' ἀκίνητο νερὸ τοῦ πηγαδιοῦ, ποὺ τὸ χτυπᾷ μιὰ πέτρα. Ἀνήσυχτοι μαζεύονταν οἱ ἄνθρωποι παρέες-παρέες καὶ κουβεντιάζανε:

—Τί 'ταν αὐτὸ τὸ πρᾶμα, μωρὲ παιδί μου; Ποιὸς τὸ περίμενε;—ἄρχισε κάποιος.

Μιὰ κεφαλὴ κουινότανε μπρὸς-πίσω καὶ μιὰ βαρεῖα φωνὴ ἀπαντοῦσε:

—Φαινότανε τούτο τὸν τελευταῖο καιρὸ πὼς ἦταν ἄσκημα τὰ πρᾶγματα. Ἄπ' ὅταν οἱ φίλοι μας γενήκαν ἐχθροὶ μας....

Ἄλλη φωνὴ ἀνήσυχη ρωτοῦσε:

—Μὰ θὰ τοὺς σταματήσωμε, δὲν εἶν' ἔτσι;

Καὶ καθέννας διαζότανε νὰ πετάξει τὴ γνώμη του:

—Θὰ βαστάσωμε. Δὲν εἶν' ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τὰ θάνομε με τὸν Τούρκο.

—Εἶναι δύσκολη ἡ κατάστασις. Ὁ Θεὸς νὰ βάλει τὸ χέρι του.

—Ὁ στρατὸς μας ἔχει κουραστῆ νὰ πολεμᾷ τώρα τὸσον καιρὸ, ἐνῶ οἱ σύμμαχοι μᾶς ἀφίστανε καὶ βοηθοῦνε τὸν Κεμάλ. Λένε πὼς ξεσηκώθηκαν οἱ Τούρκοι στὰ μέρη ποὺ 'χει καταλάβει ὁ στρατὸς μας. Δὲν ὑπάρχει σωτηρία τούτῃ τῇ φορᾷ. Ἀλοῖμονό μας! Χαθῆκαμε!....

Ὁ ἥλιος τῆς ἄλλης ἡμέρας ἔφερε κι' ἄλλες εἰδησες, πιὸ τρομερές. Ἡ ἀγωνία δυνάμωνε. Σὰν τὸν ἀγριο βορᾶ φυσοῦσε μέσα στὴς ψυχὲς ὅλο καὶ με μεγαλύτερη ὀρμὴ καὶ τίς ἔκανε νὰ τρέμουνε. Ἄδικα οἱ ἀρχὲς προσπάθησαν μ' ἀνακοίνωσες σκεπασμέ-νες με φτηνὴ αἰσιοδοξία νὰ δώσουνε θάρρος στὸν κόσμον.

Σὰ γιὰ νὰ τοὺς δγάλουνε ψεῖδες, φανήκανε σὲ λίγο οἱ πρώτοι πρόσφυγες—χω-ρίατες ξεριζωμένοι ἀπὸ τὸ χῶμα τους ἀπὸ τὸ χνῶτο τοῦ Τούρκου ποὺ πλησίαζε.

Λίγοι στὴν ἀρχὴ, ἔφταναν οἰκογένειες-οἰκογένειες. Σέρνανε μαζί τους γαιδάρους ἢ μουλάρια ὅπου 'χανε φορτωμένα σὲ δυὸ τεράστιους μπόγους - ποὺ κουινότανε ρυθμικὰ ζεβρόδεξα καθὼς με κόπο περπατοῦσε τὸ ζῶο - ὅ,τι μπορέσανε νὰ πάρουν.ε. Ἄλλοι κουβαλοῦσανε λίγο περισσότερα πρᾶματα πάνω σὲ κάρρα, ποὺ στέκανε μικρὲς τετράγωνες κούτες πάνω στὴς δυὸ μεγάλες ρόδες τους, ἢ σὲ μακρουλοὺς ἀραμ-πάδες ποὺ σέρνονταν θαρρεῖς, στὸ χῶμα με τὰ τέσσερα ροδάκια τους ἀπὸ τὰ ντεπέλικα βόδια. Καὶ μερικοὶ εἶχανε περιοριστεῖ σ' ὅσα μπόρεσε νὰ σηκώσει ἡ πλάτη τους. Βαδίζανε καμπουριασμένοι καὶ φαινότανε σὰ νὰ κοίταζαν ἐπίμονα χᾶμα, μπρο-στὰ τους.

Στῶν ἀντρῶν τὰ μαυρισμένα πρόσωπα, στὰ μισοκλεισμένα ἀπὸ τὸν καφετῶν ἥλιο τῆς ἀνατολῆς μάτια, στὴς βαθιὲς ριτίδες, στὸ μισάνοιχτο στόμα, ποὺ 'δγανε τὴ βαρεῖα, λαχανιασμένη ἀναπνοή, τρεμόπαιζαν ὁ φόβος κι' ἡ ἀπόγνωση. Τὶς γυ-ναῖκες τίς εἶχανε κυριεψι ὀλότελα. Τὰ παιδιὰ κάθονταν πάνω στὰ ζῶα ἢ στὰ κάρρα τὰ πιὸ μικρά, ἢ ἀκλουθοῦσανε τοὺς ἄλλους πεζά. Τᾶχανε χαμένα γιατί νοιώθανε ἀό-ριστα πὼς κάτι φοβερὸ γίνεται, καὶ μερικὰ κλαψουρίζανε καὶ τρίβανε τὰ μάτια με-τούς γρόθους. Ὅσο πήγαινε, ἡ προσφυγιά μεγάλωνε. Δὲ ξεχωρίζανε πιά οἰκογένειες. Ἀνθρώπινοι ποταμοὶ εἶχανε γενεῖ, ποὺ 'ρχονταν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς χώρας καὶ χύ-νονταν μέσα στὴ Σμύρνη. Ἀτέλειωτοι ποταμοὶ πολύχρωμοι, ὅπου φωνὲς ἀνθρώπινες καὶ κλάματα καὶ γκασίσματα καὶ μουγκανιτὰ κι' ὁ κρότος τοῦ κυλίσματος τῶν ροδῶν, σμίγανε σ' ἓνα παρδαλὸ ἀδιάκοπο θόρυβο....

Μιὰ-μιὰ 'χουνε στάξει βαρεῖες τούτες οἱ μέρες στὰ βάθη τῆς μνήμης—οἱ μέρες τῆς ἐπιθανάτιας ἀγωνίας τῆς Ἑλληνικῆς Σμύρνης.

Δὲν ἄργησαν ἀνάμεσα στὸ πολύχρωμο ρέμα τῶν προσφύγων νὰ φανοῦνε καὶ χακιὲς στολές: Ἦτανε λιποτάχτες; Ἦ ὁ στρατὸς ὑποχωροῦσε; Ὅτι κι' ἂν ἦταν, ἔ-να πρᾶμα σημαίνανε: Πῦς ἡ ἄμυνα 'χε σπάσει σὲ χίλια κομμάτια, εἶχε γίνει συντρί-μμα σὰ νὰ 'τανε γυαλένια. Στὴ θέα τῶν ἑνα σύγκρου διατρεξε τὴ ράχη τῆς πολι-τείας. Οἱ λιγοστοὶ αἰσιοδοξοὶ χάσανε κι' αὐτοὶ τὸ κουράγιο τους.

Καὶ πλήθαινε τὸ χακί, καὶ γίνεσαν ἑκατοντάδες, καὶ γινήκανε χιλιάδες οἱ στρα-τιῶτες ποὺ μπαίνανε στὴ Σμύρνη.

Ἐρχονταν μπουλούκια-μπουλούκια. Τὰ καφετιά πρόσωπά τους γυάλιζαν ἀλοι-μένα ἰδρώτα, κι' ἦτανε μισοσκεπασμένα με μαῦρα γένια. Δυὸ κόκκινα μάτια με κό-πο κρατιόνταν ἀνοιχτὰ στὸ κάθε πρόσωπο. Εἶχανε ξεκούμπωτες τίς βρώμικες στολές τους, κι' οἱ ἀρβύλες τους σέρνονταν ξυστὰ στὸ χῶμα, βαρυφορτωμένες κοκκινωπὴ σκόνη. Ὁ γυλιὸς εἶχε λαφρύνει μόνο σὲ μιὰ κουβέρτα ἢ τὴ χλαίνη. Τὸ κράνος, ποὺ βαραίνει ἀπίστευτα στὴν πορεία, λίγοι τὸ φοροῦσανε. Προσπαθοῦσανε νὰ προστατέ-ψουνε τὴν κεφαλὴ τους μόνο ἀπὸ τὸν ἥλιο, με τὸ πηλὸν ἢ τὸ δίκωχο, καὶ ρίχνοντας στὸ σβέρκο τους ἓνα μαντήλι, ποὺ ἦταν ὀλόγρο ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα. Μερικοὶ βαδίζανε ξεσκουφωτοὶ ὀλότελα. Τ' ὄπλο τὸ εἶχανε ἀκουμπήσει στὸν ὦμο σὰ ξύλο, βαστώντας το ἀπὸ τὴν κἀνη, καὶ τῶν περισσοτέρων οἱ παλάσκες κρέμονταν μπροστὰ στὴν κοιλιὰ τους ἀδειανές. Ποῦ καὶ ποῦ φαινότανε μιὰ κεφαλὴ μ' ἓνα ἄσπρο σκουφο, ἢ ἓνα χέρι μ' ἄσπρο γάντι—ἐπιδεμένα τραύματα, ποὺ τὰ πῆναν ἀνοιγόντας δρόμο ἀνάμεσα ἀπὸ τούρκικες ἐνέδρες, γιὰ νὰ 'ρθουν ὡς ἐδῶ. Πάνω στ' ἄσπρο, εἶχε προβάλει μιὰ σταλιά κόκκινη, ὅσο ἓνα τάληρο - αἷμα ποὺ 'χε περάσει τοὺς ἐπιδέσμους λὲς καὶ διαζότανε νὰ βγεῖ ὄξω.

Κι' ὅλο τρέχαν οἱ ἀνθρώπινοι ποταμοὶ κι' ὅλο χύνανε στὴν πολιτεία τὸ ζωντανὸ φορτίο τους, φερμένο ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Μικρασίας.

Ἡ καταστροφὴ 'τανε πιά βέβαιη. Ἡ Σμύρνη ἄκουγε τὸν καλπασμὸ τ' ἀλόγου τοῦ Τούρκου, ποὺ πλησίαζε ἐκδικητικὸς, θερίζοντας ὅσους δὲν προλαβαίνανε νὰ φύ-γουνε. Ὅλοι, ντόπιοι καὶ πρόσφυγες καὶ στρατὸς θέλανε ν' ἀφήσουνε τὴ χώρα, νὰ βάλουνε βάλασσα ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τὸν Τούρκο.

Κι' οἱ ἀρχὲς εἶδαν πὼς ὅλα 'χανε χαθεῖ καὶ τοὺς ἐπιτρέψανε νὰ μποῦνε στὰ πλοῖα, ἀφοῦ βρήκανε πρώτα γιὰ λόγου τους ἀπὸ μιὰν ἄνετη θέση. Καὶ γεμίσανε τὰ πλοῖα ποὺ ἦτανε στὸ λιμάνι. Κι' ἤρθε καὶ ἄλλα καὶ πῆνανε τὸ στρατὸ κι' ὅσο κό-σμο μπορέσανε. Μ' ἀπομείνανε χιλιάδες πολλὲς ἀκόμη—κι' ὅλο φτάνανε κι' ἄλλοι ἀπὸ μέσα.

Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα πλοῖα κατῶρθωσε νὰ χωθεῖ κι' ὁ Βασίλης ὁ Σαγιαῖς, με τοὺς γερόντους καὶ τίς δυὸ του ἀδερφές. Ἐνας μικρὸς μπόγος με ρούχα, καὶ τὰ χρυσαφικὰ τῆς μάνας του ἦταν ὅ,τι πῆνανε μαζί τους. Ἀπὸ τὸ κατὰστρωμα βλέπανε

τῆ Σμύρνη, σὰν ξεκίνησε τὸ πλοῖο, λίγο-λίγο ἄ μακραίνει κι' ἀκούγανε τὶς φωνές καὶ τὰ κλάματα, πού 'δγανε μὲ τὶς χιλιάδες τὰ στόματα τῶν ἐγκαταλειμμένων ἀνθρώπων, πού λουλουδίζανε στὴν προκυμιά. Μάκρανε, μάκρανε ἡ μάνα ἡ Μικρασιατικὴ Γῆ, ἡ φορτωμένη ἐρειπωμένες ἐκκλησίες καὶ χριστιανικὰ σπίτια, ἡ σπαρμένη μ' ἄθαφτα κορμιά, ὥσπου χάθηκε στὸ μαῦρο στόμα τῆς νύχτας...

Τοῦτες τὶς στιγμὲς ὁ Βασίλης ὁ Σαγιάς κολυμποῦσε στὴ θάλασσα τῶν περασμένων. Καὶ σὰ βγήκε ἀπ' αὐτὴ ἦταν ὀλόκληρος μουσκεμένος ἀπὸ τὰ νερά της.

Μιά ἐπιθυμία φύτρωσε ξαφνικὰ μέσα του: Νὰ δει τὸ παλιὸ τοῦ σπίτι. Μπορεῖ νὰ σωζόταν ἀκόμη, γιατί βρισκότανε στὴν Πούντα, καὶ τὴν Πούντα εἶχανε νὰ πούνε τότε πὼς δὲν τὴνε πείραξαν οἱ φλόγες.

Ἡ ἀνυπομονησία ἀπλώθηκε σ' ὅλο του τὸ κορμὶ καὶ τὸν ἐσπρωχνε πρὸς τὰ κεῖ. Δυσκολεύτηκε νὰ τὴνε βρεῖ τὴ γειτονιά του. Ἐχασε τὸ δρόμο, περιπλανήθηκε, ρώτησε—τὸνε ξαναχάσε, ξαναρῶτησε. Κι' ὅταν ὁ ἥλιος ἄρχισε νὰ κατεβαίνει πίσω ἀπὸ τὴν ἀπέναντι στερεὰ, ἀντίκρουσε τὴ γνώριμη ζωγραφιά τῆς Πούντας, μιὰν ὁμορφὴ ζωγραφιά μ' ἄφθονες πορτοκαλλόχρωμες πινελιές, πού τῆς τὶς χάριζε ἡ δύση. Ἐμοιάζε σὰ νάρθε ἕνας καινούργιος ζωγράφος νὰ τῆς ἀλλάξε μερικὲς λεπτομέρειες. Μὰ σὰ σύνολο ἦταν ἡ ἴδια ὅπως τὴνε θυμότανε.

Στ' ἀντίκρουμά της—καθὼς ἐστριβε τὴ γωνιά ἐνὸς δρόμου—σταμάτησε γιὰ λίγα δευτερόλεπτα ἀκίνητος κι' ἀκούσε τὴν καρδιά του νὰ γοργοχτυπά. Ὑστερα ἡ ἐπιθυμία νὰ βρεῖ τὸ πατρικὸ τοῦ σπίτι τὸν ἐσπρωξε δυνατὰ καὶ χάθηκε μέσα στοὺς δρόμους τῆς Πούντας μὲ γρήγορα βήματα. Ἡ κίνηση ἦταν ἐδῶ λιγοστή. Ὁ ἐβρύβος τῆς μεγαλούπολης ἐσθῆνε μακριὰ μουντός. Γυναίκες κουβέντιαζαν ἀπὸ παραθύρι σὲ παραθύρι, καὶ παιδιὰ παίζανε φωνάζοντας, ὅπως σ' ὄλες τὶς συνοικίες ὅλων τῶν πολιτειῶν τοῦ κόσμου.

Καὶ κάποια στιγμὴ ὁ Βασίλης ὁ Σαγιάς βρέθηκε μπροστὰ στὸ σπίτι του. Τὸ γνώρισε κι' ἄς ἦτανε θαμμένοι κίτρινοι οἱ τοῖχοι ἀντὶς ἄσπροι, κι' ἄς ἦτανε θαμμένη καφετιά ἡ πόρτα ἀντὶ σταχτιά. Τὸ γνώρισε. Ὁ νῆς πού'χε μείνει σ' αὐτὸ τόσα χρόνια, ἔφυτνε μέσα του, σηκώθηκε ὀρθὸς καὶ φώναξε κλαίγοντας ἀπὸ τὴ συγκίνηση: «Νάτο! Αὐτὸ 'ναι!» Κι' ὁ ὄριμος Βασίλης Σαγιάς, ὁ πραχτικὸς ἄνθρωπος, τὸν ἄφινε τὸν τότε παρασέρνει, κι' εἶχε σταθεῖ ἀπέναντι στὸ σπίτι καὶ τὰ μάτια του τὸ κοίταζαν ἄρα πολλῆ, καὶ κάτι καθότα. Ἐ σὸ λαιμὸ του, κάτι σὰ μπουκιά πού σκάλωσε καὶ δὲν πῆγαινε μὴτε πᾶνω μὴτε κάτω.

Δὲν τὸ κατάλαβε πὼς βρέθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα, πὼς ἔπιασε τὸ χερουλί καὶ τ' ἀνεβοκατέβασε μιά, δύο, τρεῖς φορές. Μόνο σὰν ἀκούσε καὶ τὸ τρίτο χτύπημα νὰ λυάνει στὸν ἀέρα, ἤρθε στὸν ἑαυτὸ του. «Τί πῆγα κι' ἔκαμα;»—ρωτήθηκε γεμάτος κατὰπληξη. «Τί γυρεύω; Τί δουλεῖω; Τί δὲν εἶναι πιά τὸ σπίτι μου;»

Θέλησε νὰ τρέξει νὰ φύγει, ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ δῶ, νὰ γυρίσει στὸ ξενοδοχεῖο του. Μὰ μιὰ σκέψη τὸνε κράτησε: Ἐκεῖ, πιὸ πέρα, στέκανε δυὸ ἄνθρωποι. Τί θὰ λέγανε σὰν τὸνε βλέπανε νὰ τρέχει σὰν τρελλὸς δίχως νὰ περιμένει νὰ τ' ἀνοίξουνε; Μπορεῖ νὰ τὸνε θεωροῦσανε κι' ὑποπτο. Ὡσπου νὰ τὰ λογαριάσει ὅλα αὐτὰ, βήματα συρτὰ ἀκούστηκαν ἀπὸ μέσα νὰ πλησιάζουνε, ἕνα κράκ!—τὸ τράβηγμα τοῦ σύρτη—κι' ἡ πόρτα ἀνοίξε. Μπροστὰ του, σὰν κορνιζωμένος ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς πόρτας, στεκόταν ἕνας ἄντρας ψηλός, λιγάκι σκυφτός, μ' ἄσπρα μαλιά κι' ἄσπρο μεγάλο μουστάκι, κτρινισμένο κάτω ἀπὸ τὴ μύτη ἀπὸ τὸ τσιγάρο. Οἱ κόρες τῶν ματιῶν του κουνιήθηκαν πᾶνω καὶ κάτω μιὰ φορά, καθὼς τὸνε κοίταξε ἀπὸ τὴν κεφαλὴ ὡς τὰ πόδια.

Ὁ Βασίλης ὁ Σαγιάς πρῶτῃ φορά βρέθηκε σὲ τόσο δύσκολη θέση. Καλησπέρισε τὸ γέρο, καὶ μαζεύοντας στὸ μυαλό του ὅσες τουρκικες λέξεις δὲν εἶχανε σβῆσει μὲ τὸν καιρὸ, προσπάθησε νὰ δώσει μιὰν ἐξήγηση τῆς πράξης του.

—Εἶμ' Ἕλληνας... Ναι, ἐκεῖ στὴν Ἑλλάδα εἶναι τὸ σπίτι μου... Ἐκεῖ ἔχω καὶ τὴ φαμελιά μου... Κάνω ἐμπόριο, καὶ γι' αὐτὸ ἤρθα στὴ Σμύρνη... Ἐδῶ, στὴ Σμύρνη γεννήθηκα... σ' αὐτὸ τὸ σπίτι... Ἐφυγα τὸ εἰκοσιδύο... Πρῶτῃ φορά ἔρχομαι ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια... Περνοῦσα ἀπὸ ἐδῶ καὶ πεθύμησα νὰ τὸ δῶ, τὸ σπίτι πού γεννήθηκα...

Ὁ γέρος ἀκούε στὴν ἀρχὴ παραξενεμένος, μὴ μπορώντας νὰ καταλάβει πού θέλει νὰ καταλήξει τοῦτος ὁ ἄγνωστος ἐπισκέπτης—ἴσως θαρρώντας πὼς ἔχει νὰ κάμει μὲ κανένα παλαδὸ. Μὰ σὰ μπῆκε στὸ νῆμα τῶν λαχανιασμένων λόγων του,

χαμογέλασε κι' οἱ ἄκρες τῶν μουστακιῶν του σηκώθηκαν πρὸς τὰ πᾶνω.

Τ' ἄπλωσε τὸ χέρι λέγοντας:

—Χὸς κελντίζ, Κόπιασε μέσα. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἶπες;

Ἐκλεισε γρήγορα τὴν ὀξώπορτα καὶ προχώρησε σπρώχνοντας ἐλαφρὰ στὴν πλάτη τὸ Σαγιά καὶ φωνάζοντας:

—Γρηά, ἔλα νὰ δεῖς. Ἐνας μουσαφίρης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Κι' ἡ φω-ῆ του σὰ νὰ λιανότρεμε ἀπὸ τὴ χαρὰ.

Τὸν ὠδήγησε σ' ἕνα δωμάτιο. Ἐκεῖ, δίπλα στὸ παραθύρι, καθόταν ἡ γρηά κι' ἔπλεκε. Μόλις τοὺς εἶδε, ἔδγαλε τὰ γυαλιά της, τὰ 'θεσε στὸ περβάζι τοῦ παραθύριου καὶ σηκώθηκε ἀφήνοντας τὸ πλεχτὸ πᾶνω στὴν καρέκλα.

—Χὸς κελντίζ, ξένη—τοῦ 'πε.

Ὁ γέρος τοῦ εἶδειξε ἕνα κάθισμα.

—Κάτσε.

Ἐκατσε ὁ Βασίλης ὁ Σαγιάς, κάτσανε κι' οἱ δυὸ τωρινοὶ σπιτονοικοκύρηδες τοῦ πατρικοῦ τοῦ σπιτιοῦ. Τοῦ Σαγιά ἡ ματιὰ χάιδεψε ἕνα γύρο τοὺς τοίχους. Βρισκότανε στὴν κρεββατοκάμαρα, πού τώρα καθὼς εἶδεινε τὴν εἶχανε κάμει τραπεζαρία.

Περίμενε πὼς εἶα το ερωτοῦσανε γιὰ τὸ σπίτι, ἢ τὴν εἰκογένειά του.

Ἡ ἐρώτηση τοῦ γέρου τὸνε παραξένεψε:

—Σὲ ποῖο μέρος τῆς Ἑλλάδας μένεις;

—Στὴ Θεσσαλονίκη—ἀπάντησε.

Ὁ ἄλλος εἶδειξε νὰ χάρηκε. Τὰ μικρὰ του μάτια ἀνοιγοκλείνανε, σὰν ξαναρῶτησε:

—Στὴ Θεσσαλονίκη εἶπες; Στὴ Σάτιστα—ἔχεις πᾶει ποτὲ σου στὴ Σάτιστα;

—Δυὸ φορές. Ἡ δουλειά μου τὸ 'χει νὰ γυρίζω πολλοὺς τόπους.

Τὰ μάτια τοῦ γέρου σὰ νὰ ταξιδεύανε μακριὰ.

—Σάτιστα... μουρμούρισε σὰ νὰ μιλοῦσε μοναχὸς του.

—Ἐκεῖ γεννήθηκα ἐγώ, εἶπε. (τώρα μιλοῦσε στὸν ξένο του). Στὴ Σάτιστα εἶχα

τὸ σπίτι μου, τὴν περιουσία μου καὶ τὰ καλὰ μου. Κι' ἤρθα ἐδῶ στὴν ἀνταλλαγή.

Κι' ἡ γυναίκα του κουνούσε τὴν κεφαλὴ της, σὰ νὰ θεβαίανε τὰ λόγια του.

—Δὲν εἶσατε οὔτε σεῖς ντόπιος;—ἀπόρησε ὁ Ἕλληνας.

—Δὲν εἶμαι. Πρόσφυγας κι' ἐγώ. Τόσα χρόνια πού βρίσκομαι ἐδῶ—ἔ, συνήθισα

πιά στὴν ξενιτειά. Μὰ δὲ μπορῶ νὰ ξεχάσω τὴ Σάτιστα. Ἄλλες χάρες εἶχανε κείνοι

οἱ τόποι.

Ὁ Βασίλης ὁ Σαγιάς θαρροῦσε πὼς ἀκούε τὸν πατέρα του νὰ μιλεῖ. Ριζωμένος πού 'ναι ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ πού γεννήθηκε κι' ἔζησε, στὴ γῆ πού εἶδε τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες του!

—Ἦθελα νὰ βλέπα τὴ Σάτιστα καὶ τὸ σπίτι μου... θὰ χεῖ ἀλλάξει.

Αὐτὸς ἦταν ὁ πόθος τοῦ γέρου: ὁ ἴδιος πόθος πού τὸν ἔφερε κι' αὐτὸν ἀπόψε ἐδῶ. «Πόσο μοιάζουμε μ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο, θέ μου—κι' ἄς εἶν' αὐτὸς Τούρκος κι' ἐγώ Ἕλληνας! Πόσο μοιάζουμε δυὸ ξεριζωμένοι ἄνθρωποι!» σκέφτηκε.

Κάποιος χτύπησε στὴν ὀξώπορτα. Ὁ γέρος σηκώθηκε καὶ πῆγε ν' ἀνοίξει.

Ἀπὸ τὶς μιλιὲς κατάλαβε ὁ Σαγιάς πὼς ἦταν ἕνας ἄνδρας καὶ μιὰ γυναίκα. Σὰν τοὺς εἶδε νὰ μπαίνουνε στὸ δωμάτιο πού καθότανε, ἀκούσε τὸ γέρο νὰ τοὺς συσταί-νει σ' αὐτόν:

—Εἶν' ὁ μικρότερος γυιὸς μου, μὲ τὴ νύφη μου.

Τὸνε χαιρετήσανε, ἐνὸς ὁ πατέρας τοὺς ἐξηγοῦσε:

—Ὁ μουσαφίρης μας εἶν' ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, κοντὰ ἀπὸ τὴ Σάτιστα, τὴν πατρίδα μου. Ἐσεῖς δὲν τὴνε ξέρετε γιατί γεννηθήκατε ἐδῶ.

(Τὰ τελευταῖα λόγια εἶχανε λίγη ἀπογοήτευση).

Καὶ πρόστεσε σὰ νὰ τὸ 'χε ξεχάσει:

—Εἶν' ὁ παλιὸς ἀφεντικὸς τοῦ σπιτιοῦ.

(Γι' αὐτὸν τὸ πὼς εἶν' ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἦτανε πιὸ σπουδαῖο).

Ὅμως τὸ νηὸ ζευγάρι ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὸ δεύτερο.

—Ἀλήθεια;—ρώτησε ὁ ἄντρας.

Καὶ κείνη χαμογελώντας τοῦ 'πε:

—Θυμάσαι, πόσες φορές εἶχαμε ρωτηθεῖ, ποιοὶ Ἕλληνες ἄραγε νὰ μέναν ἐδῶ

μέσα καὶ τί ν' ἀπόγιναν;

Καὶ γυρίζοντας στὸ Σαγιά:

—Τώρα πού βρεθήκατε στὴ Σμύρνη, ἤρθατε νὰ ξαναδεῖτε τὸ σπίτι σας, πού τὸ νοσταλγοῦσατε—ἔτσι;

Ἡ γρη῏ ἔφερε καφέδες. Κάτσανε γύρω στὸ τραπέζι. Ὁ Βασίλης ὁ Σαγιάς ἀπαντοῦσε στὰ ρωτήματα τοῦ ζευγαριοῦ, ποῦ ἔχανε τὴν περηφάνεια τῶν νειάτων γιὰ τὴ χώρα τους, καὶ ποῦ κάπου-κάπου πληγῶνανε ὅσο κι' ἂν προσπαθοῦσανε νὰ φέρουνται ἱππότεϊκά στὸ «νικημένο», ποῦ ἦτανε μπροστὰ τους. Μπήκανε στὴ μέση κι' οἱ γερόντοι, κι' ἡ συζήτηση προχωροῦσε, τραβοῦσε σὲ μᾶκρος, ἀγκαλιάζοντας τὸ σπῆτι τοῦ Ἑλληνα καὶ τοῦ Τούρκου, τὴ Σμύρνη καὶ τὴ Σάτιστα...

Σὰ σηκώθηκε νὰ φύγει ὁ Βασίλης ὁ Σαγιάς, ὁ γέρος δὲν τὸν ἄφησε.

—'Α! "Ὅχι! Κάτσε νὰ φάμε μαζὶ καὶ νὰ κουβεντιάσωμε ἀκόμη. Κάτσε.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς κι' αὐτὸς ἤθελε νὰ μείνει ὅσο μπορούσε περισσότερο. Κι' ἔμεινε. Παρακάλεσε νὰ τοῦ ἐπιτρέψουνε νὰ γυρίσει ὅλο τὸ σπῆτι, ποῦ κάθε γωνιά του ἦτανε δεμένη μὲ παιδικὲς θύμισες. Δεχτήκανε μ' εὐχαρίστηση.

Ὁ γέρος τότε συνόδεψε—κι' ἔδλεπε μὲ συμπάθεια στὸ πρόσωπό του νὰ φέγγουνε τὰ σημάδια τῆς συγκίνησης...

Σὰν ἔφυγε ὁ Βασίλης ὁ Σαγιάς ἦτανε μεσάνυχτα.

* * *

Τὸ πρωὶ τῆς ἄλλης ἡμέρας θαρροῦσε πὼς μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ 'να ταξίδι στὰ περασμένα του χρόνια. Θυμήθηκε τὶς συγκινήσεις ποῦ ἦπτε ἀπ' ὅταν ἀντίκρυσε τὴ Σμύρνη, θυμήθηκε τὶς δουλειὲς ποῦ τότε περιμένανε καὶ κούνησε τὴν κεφαλὴ του, βάνοντάς τα μὲ τὸν ἑαυτὸ του:

—Τί ἡλίθιος ποῦ ἦμου.σ; νὰ χάσω ἔτσι τὴ χθεσινὴ μέρα! Τί κέρδισα; Σάμπως πρόκειται νὰ ξαναγυρίσουνε τὰ περασμένα; Πάνε, πεθάνανε γιὰ πάντα. "Ὅ,τι εἶδα χτὲς ἦτανε τὰ μνημάτά τους.

Ντύθηκε γρήγορα καὶ γῆκε ν' ἀρχίσει τὶς δουλειὲς του. Βιαζότανε νὰ ξεχάσει τὴν ἀχρηστὴ παρένθεση τῆς πραχτικῆς του ζωῆς.

(Χανιά—Κρήτης).

Γ. Β. ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ

ΑΡΝΗΣΗ

Τὸν κῆπο τῆς Ἑδέμ ἐχάσαμε
καὶ πλανηθήκαμε σ' ἔρημους τόπους.

Μὲ τὸν ἰδρώτα καὶ τὸ αἶμα μας
ὀργώσαμε
τ' ἄγρια χῶματα
καὶ τοὺς πυρακτωμένους θράχους.

Τὶς μέρες μας
σὲ μόχθον ἀνειρήνευτο ἀναλώσαμε
κι' ὁ κάματος
ἢ ἔσπερινὴ ἀμοιβή μας.

Κι' ὅταν ἀπ' τὸν ἀγῶνα μας
ἄνθη ἐφυτρώσαν γαλανὰ
κι' οἱ πῶτοι ἀπ' τὸν ἰδρώτα μας
ἀνάθρυσαν καρποὶ,
τὴν ἐνδεχόμενη εὐτυχία μας
τρομάξαμε
καὶ δὲν τολμήσαμε
νὰ τὴ χαροῦμε!

Κάποιαν Ἑδέμ ἐχάσαμε ὑπερκόσμια
γιὰ τὴν ἐπίγεια Ἱερουσαλήμ
τὶ νὰ θρηνοῦμε;

ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ

Τὸ γράμμα, ποῦ ἀνυπόμονα προσμένεις κάθε αὐγῇ,
δὲν ἔφτασε οὔτε σήμερα, φίλε λησμονημένε!
κι' ὄλο θαρρεῖς πὼς θὰ φανεῖ τὸ περιστέρι κι' ὄλο ἀργεῖ
καὶ ναυαγοῦν οἱ ἐλπίδες σου στὸ σούρουπο καὶ κλαίνε...

Δ. Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΜΙΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΗΘΟΥΣ ΤΗΣ ΙΟΚΑΣΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΩ, "ΟΙΔΙΠΟΔΙ ΤΥΡΑΝΝΩ," ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

"Ὅσοι ἔχουν ἀναγνώσει τὸν «Οἰδίποδα Τύραννον» τοῦ Σοφοκλέους θὰ ἐνθυμοῦνται εἰς τὸ δεύτερον ἐπεισόδιον τῆς τραγωδίας ταύτης τὴν ζωηρὰν σκηνὴν τῆς φιλονεικίας τοῦ Οἰδίποδος μετὰ τοῦ Κρέοντος, τὸν ὁποῖον ὁ πρῶτος κατηγοροῦσεν ἐπὶ συνωμοσίᾳ μετὰ τοῦ μάντεως Τειρεσίου καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἐξουσίας του. Ἡ Ἰοκάστη, ἡ ὁποία προσέρχεται μετ' ὀλίγον, ζητεῖ ἐπιμόνως νὰ πληροφορηθῇ τὴν ἀφορμὴν τῆς φιλονεικίας, ὁ δὲ Οἰδίπους λέγει πρὸς αὐτὴν ὅτι ὁ Κρέων ἐμμέσως (διὰ τοῦ Τειρεσίου) τὸν κατηγοροῦσεν ὡς φονεὴ τοῦ Λαῖου

μάντιν κακοῦργον εἰσπέμψας, ἐπεὶ

τὸ γ' εἰς ἑαυτὸν πᾶν ἔλευθεροὶ στόμα (στ. 705—6).

Ἡ Ἰοκάστη λαμβάνουσα ἀμέσως τὸν λόγον, χωρὶς καμμίαν ἄλλην συμπληρωματικὴν ἐρώτησιν, λέγει πρὸς τὸν Οἰδίποδα:

σὺ νῦν ἀφείς σεαυτὸν ὧν λέγεις πέρι
ἐμοῦ πάκουσον, καὶ μᾶθ' οὔνεκ' ἐστὶ σοι
θρότειον οὐδὲν μαντικῆς ἔχον τέχνης.

Φανῶ δὲ σοι σημεῖα τῶνδε σύντομα. (στ. 707—10).

Καὶ διαίχεται νὰ πληροφορηθῇ τὸν Οἰδίποδα τὰ γνωστὰ ἐκ τοῦ σχετικοῦ μύθου, καθ' ὃν ἐπρόκειτο ὁ Λαῖος κατὰ τὸν χρησμὸν νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ τέκνου, τὸ ὁποῖον ἐνδεχομένως θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ αὐτοῦ, ἐνῶ τοῦτο δὲν συνέβη (ὡς νομίζει), καὶ ὅτι ἐπομένως δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ διδῇ κανεὶς πίστιν εἰς τοὺς μάντιες καὶ τοὺς χρησμούς.

Ἡ τοιαύτη σπουδὴ τῆς Ἰοκάστης φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἕνα ἀδύνατον σημεῖον εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ δράματος, ἡ ὁποία ὅμως κατὰ γενικὴν ἀναγνώρισιν τόσον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅσον καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις θεωρεῖται ὑποδειγματικῶς ἀρτία. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διαγραφὴν τοῦ χαρακτήρος τῆς Ἰοκάστης θὰ παρουσιάζετο ἀσυνέπεια, ἂν δεχθῶμεν τὴν συνήθη ἐρμηνείαν τῶν στίχων τούτων (705—25). Τοιαῦται ὅμως ἐλλείψεις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Σοφοκλέα, τοῦλάχιστον προκειμένου περὶ τῆς τραγωδίας ταύτης. Διὰ τοῦτο πιστεύομεν, ὅτι ἄλλως πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν οἱ στίχοι οὗτοι ἢ ὅπως ἐκ πρώτης ὄψεως ὑποβάλλουν. Καὶ ἐξηγοῦμεθα:

Εἶναι πολὺ ἀπίθανον ὅτι ἡ Ἰοκάστη ἰκανοποιήθη πράγματι ἀπὸ τὴν ἀόριστον αὐτὴν ἐξήγησιν τοῦ Οἰδίποδος (στ. 705), ἐνῶ προηγουμένως ἐπέμενε τόσον πολὺ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς φιλονεικίας (στ. 680, 697). Μόλις ἤκουσε τὴν λέξιν μ ἄ ν τ ι ν, χωρὶς κᾶν νὰ δηλώσῃ περὶ ποῖου μάντεως πρόκειται, ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ καθησυχάσῃ τὸν Οἰδίποδα λέγουσα πρὸς αὐτὸν ὅτι αἱ μαντεῖαι καὶ οἱ χρησμοὶ εἶναι ἀναξιοπίστοι (στ. 707 κέ.). Τοῦτο θὰ ἦτο τελειῶς ἀσυμβίβαστον καὶ πρὸς τὰ προηγουμένα καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν περιέργειαν καὶ πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ εἶναι φανερόν ὅτι δεικνύει ἡ Ἰοκάστη περὶ τοῦ Οἰδίποδος, καὶ ἐν γένει πρὸς τὸν ὅλον χαρακτήρα τῆς Ἰοκάστης, ὡς διαγράφεται οὗτος ἐν τῇ τραγωδίᾳ. Θὰ ἦτο μᾶλλον ἐπιπολαία γυναῖκα, ἐὰν χωρὶς νὰ περιμένῃ προηγουμένως νὰ διαφωτισθῇ πλήρως ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἔσπευδε νὰ καταδικάσῃ τόσον κατηγορηματικῶς τοὺς μάντιες καὶ τοὺς χρησμούς. Τοιαύτη ὅμως ἡ Ἰοκάστη δὲν εἶναι. Τοῦναντίον, παρίσταται ὡς γυναῖκα σοβαρωτάτη τόσον, ὥστε ὁ Οἰδίπους νὰ συμπεριφέρεται πρὸς αὐτὴν σχεδὸν ὡς παιδί τῆς (στ. 700) καὶ νὰ παραδίδεται εἰς αὐτὴν μὲ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην. Τὸ κύρος τῆς ἐπ' αὐτοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητον (στ. 634—8, 648, 678, 702). Τὸ ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος ἐπανελημμένως (στ. 580, 700).

Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατόν ὁ ποιητὴς νὰ ἠστόχησε τόσον πολὺ εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἔργου καὶ τὴν συνέπειαν τοῦ ἥθους τῶν προσώπων, ὥστε νὰ τοῦ διαφύγῃ μῖα τόσον σοβαρὰ ἀσυνέπεια εἰς τὸ ἦθος τῆς Ἰοκάστης. Εἶναι προφανὲς λοιπὸν ὅτι ἄλλοι εἶναι οἱ λόγοι τῆς σπουδῆς τῆς Ἰοκάστης νὰ καθησυχάσῃ τὸν Οἰδίποδα μὲ τοὺς κατ' ἐπίφασιν ἀσεβεῖς τούτους λόγους τῆς. Θὰ ἠδύνατό τις ἀσφαλῶς νὰ υποθέσῃ, ὅτι πρῶτιστος λόγος τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς τῆς εἶναι ἡ βία τῆς νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς ἀπὸ κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει νὰ σκέπτεται κᾶν. Οἱ χρησμοὶ ἔχουν παίξει σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τῆς, καὶ ἔχουν καταστρέφει, δυνατὰ τις νὰ εἴπῃ, τὴν εὐτυχίαν τῆς πρώτης νεότητός τῆς. Ἐξῆσεν ἴσως ἐπὶ καιρὸν χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ

σαν επιφυλάξεις) και της άρσεως του άπιθάνου, τὸ ὅποιον δημιουργεῖ ἡ βία τῆς 'Ιοκάστης νὰ καθισυχάσῃ τὸν Οἰδίποδα ὀμιλοῦσα πρὸς αὐτὸν περὶ τοῦ ἀναξιοπίστου τῶν χρησμῶν, προτοῦ περιμένῃ νὰ ἀκούσῃ περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται.

Ἐάν γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεία, εἶναι φανερόν πλεον ὅτι καὶ οἱ στίχοι 852-8 ἀποτελοῦν τὴν ὑστάτην, τὴν ἀπεγνωσμένην προσπάθειαν τῆς 'Ιοκάστης νὰ σώσῃ τὸν Οἰδίποδα—οἱ μαῦροι φόβοι τῆς εἶναι τώρα περισσότερο συγκεκριμένοι, σχεδὸν βέβαιοι δι' αὐτὴν—καὶ ὄχι ἀνοήτους λόγους ἀνοσίτου καὶ ἀσεβοῦς φρενός.

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΣΤΗΝ ΠΥΛΗ ΤΗΣ ΑΜΑΘΟΥΝΤΑΣ

Δεξιὰ ἀκριβῶς τῆς τρίτης πύλης
τοῦ τείχους τῆς Ἀμαθούντας τῆς ἱστορικῆς,
βρίσκονται τρία κιονόκρανα Ἴωνικά
στὴν Ρόδον κατασκευασμένα.
(Στέκονταν στήλοι, ἐκεῖ, μπρὸς στὸ παλάτι).

Τί εἰρωνεία τοῦ τεχνίτη καὶ τῆς σμίλης!...
—ἦταν πολλὴ θαυμάσια, πολλὴ ὠραία φτιαγμένα—
τὰ βλέπεις; κάπου ἢ φαντασία γυνῆ—
κι' ἄς εἶν' στρωμένα μ' ἄλλη καὶ μ' ἄλατι...

Βεθῆλωση τῆς Ὀνησίλειας κεφαλῆς!...
'Ακόμη δυὸ καρφιά κεῖ εἶν' καρφωμένα,
κιτρινασμένα, σκουριασμένα δυὸ καρφιά.

ΑΝ Μ' ΑΓΑΠΑΣ

"Αν μ' ἀγαπᾶς, ἄς γίνῃ ἡ ἀγάπη σου βροχὴ φιλιὰ
κι' ἄς τρέξει στὸ λαιμό, στὰ θλέφαρά μου!
Κι' ἄς ἀντηχοῦνε τὰ φιλιά σὰν τὸ νερὸ ἐδῶ χάμου,
πλημμύρα γύρω μου ἄς γινεῖ, μιά θάλασσα πλατειά.

Κι' ἂν μ' ἀγαπᾶς, ἄς γίνῃ ἡ ἀγάπη σου βροχὴ ἀπὸ χάρδια,
κι' ἄς πέσουνε σὲ μάγουλα, στήθη, μαλλιά καὶ χέρια,
ὅπως στὸν καθαρὸ οὐρανὸ κατρακυλοῦν τ' ἀστέρια,
τὰ θράδρα τ' Ἀπριλιάτικα καὶ τοῦ Μαῖου τὰ θράδρα.

ΜΑΚΗΣ ΚΑΛΟΖΩΗΣ

ΣΕΙΣΜΟΙ

Στὴν πιὸ εὐθυμὴ κλίμακα
τραγουδῆσα τὴ συμφορὰ μας.
Καὶ σὰ μὲ εἶπανε τρελλό,
ἀντεῖπα.
—Ὀλ' ἡ ζωὴ εἶν' ἔν' ἀντίσκηνο.
'Αμέριμος καὶ λεύτερος
σὰν τὰ πουλιά τοῦ Εὐαγγελίου.
Μόνο κεῖνα τὰ δίχως ἔλεη
καὶ δίχως τροχιά μετέωρα σύμβολα
κάποιων ὠρῶν σαρκαστικῶν.
Δόστε στοὺς ἀνθρώπους ἀντίσκηνα
γιὰ νὰ σκεπάσουν τὴν ψυχὴ τους,
ποὺ τὴν ἀνεμοδέρνουν οἱ θύελλες.
Φίλοι μου, παρακολουθεῖστε τὴ σκέψη μου,
ἴσαμε ποὺ ἰὰ πέσουν οἱ πέπλοι τῶν σκιῶν
γύρω μας καὶ ἐντὸς μας.
Καὶ τότε θὰ πλύνω τὰ πόδια σας,
ὅπως ὁ 'Ιησοῦς ὁ Ναζωραῖος,
πρὸ τοῦ Δείπνου τοῦ Μυστικῶ.

Σεπτέμβριος, 1953.

ΤΑΣΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΜΙΑ ΧΟΥΦΤΑ ΧΩΜΑ

«Φῶς καὶ χῶμα, ἡ κληρονομιά τῶν αἰῶνων ποὺ πέρασαν». Τὰ χεῖλη του μόλις καὶ σάλεψαν. Μισόγυμος κοίταξε τὸ πέλαγο. Ὁ ἴδρος ἔσταζε ἀπὸ πάνω του, τὰ μάτια του παίζανε στὸ τόσο φῶς τῆς καλοκαιρινῆς ἡμέρας. Γιὰ μιὰ στιγμή κουνήθηκε, κοίταξε τὸ μικρὸ χωριὸ ἀπλωμένο στὰ πόδια τῆς θάλασσας. Κάθετος ἥλιος, μικρὲς σκίες, σπτίτια κτισμένα πέτρα με πέτρα, σκονισμένα καὶ σχεδὸν ἀόρατα ἀνάμεσα στοὺς σωρούς τῆς πέτρας, τῆς φραγκοσυκιῆς καὶ τὴν ἀσπράδα τοῦ ἡλίου.

«Νά, τί ἔχει μείνει» σκέφθηκε, «ἓνα μικρὸ χωριὸ ἀσήμαντο, λησμονημένο ἀπ' ὀλοῦς, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ χούφτα ἀρχαιολόγους ποὺ στέλλονται κάθε τόσο ἀπ' τῆς μακρινῆς πατρίδος τους, ν' ἀνασκάψουν τὰ χῶματά του ζητώντας τὴ χαμένη πολιτεία, τὴν ἱστορία τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐξῆσαν, ἀγάπησαν, ὄργωσαν με τὸν ἴδρο τους αὐτὰ τὰ χῶματα».

Ἡ ματιὰ του ἀγκάλιασε τὸ μικρὸ φυσικὸ ὄρμο.

«Νά, ἐδῶ ἄραζαν τὰ μεγάλα καράβια» σ' αὐτὰ τὰ νερά ἐρχόντουσαν οἱ προσκυνητὲς τῆς θεᾶς τῆς ὀμορφιάς, τῆς θεᾶς τοῦ ἔρωτα. Ἐδῶ, γιὰ χιλιάδες χρόνια, οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ ἀνατολὴ καὶ δύση δέσανε τὴ ζωὴ καὶ τὴ μοῖρα τους στὴ λατρεία τοῦ ὠραίου.

Ὁ Ἀλέξης ἔσκυψε, πῆρε μιὰ χούφτα χῶμα καὶ τὸ ἄφησε νὰ πέσει ἀνάμεσα στὰ μακριὰ του δάχτυλα. Κοίταξε τὴν ἄσπρη στήλη ποὺ σχημάτισε στὸ γαλάζιο ἀέρα καὶ τὸ δυνατό κορμί του ἀναρίγησε στὸ μήνυμα τοῦ χρόνου, ποὺ σὰν παλμός, σὰ ρυθμὸς πρωτόγονου τύμπανου κτυποῦσε μέσα στὶς φλέβες του ἐπιτακτικὰ καὶ ἀμείλικτα καὶ τὸν ἀναστάτωνε ὀλόκληρο. Μὲ μιὰ βίαιη κίνηση πέταξε τὰ λίγα ρούχα του καὶ ρίχτηκε στὸ νερὸ. Ἐνοιωσε τὸ ἀγκάλιασμα τῆς θάλασσας γύρω στὸ κορμί του ὀρσοῦ καὶ ἀπαλό, σὰν ἀγκάλιασμα γυναικῆς. Βγήκε στὴν ἐπιφάνεια καὶ ἔμεινε ἐκεῖ ἀνάσκελα ἀνάμεσα στὸ γαλάζιο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θάλασσας. Τὰ μαῦρα μάτια του βαρεῖν, λὲς καὶ βάσταζαν ὄλους τοὺς αἰῶνες, δάκρυσαν.

«Ὡς πότε αὐτὸς ὁ τόπος τῶν γαλανῶν νερῶν, ὡς πότε αὐτὸς ὁ τόπος τοῦ ἡλίου θ' ἀκούει αὐτὸ τὸ μήνυμα τοῦ χρόνου;»

«Ἵπομο ἢ! Ἵπομονή!», φωνάζουν οἱ σκελετωμένοι βράχοι. «Γιὰ δὲς ἐμᾶς τόσα χρόνια περιμένομε. Τόσα χρόνια».

Ἵπομονή. Τὰ χεῖλη του ἀνοιξαν σ' ἓνα πικρὸ χαμόγελο. Αὐτὸς δὲ μπορούσε νὰ κάνει ὕπομονή. Ἵπομονή ἔκανε ὁ τόπος καὶ ἡ Μαρία. Ναι, ἡ Μαρία. «Νά περάσει κι' αὐτὸς ὁ χρόνος, νὰ ρθεῖ καὶ τοῦτο τὸ καλοκαίρι.»

Τὰ τζιτζίκια φέρανε κι' αὐτὸ τὸ καλοκαίρι. Οἱ σαῦρες σέρνονται στ' ἄσπρα χῶματα, γλιστροῦν κάτω ἀπ' τῆς φραγκοσυκιῆς, καὶ οἱ νέοι ἐτοιμάζονται νὰ πάρουνε τὰ μάτια καὶ τὴ μοῖρα τους καὶ νὰ φύγουν γιὰ τὴ μεγάλη περιπέτεια, τὴ ξενιτιά, τὸ ὄνειρο.

Ἡ Μαρία ἄφησε τὸ δρόμο ποὺ ἔκοβε στὴ μέση τὸ χωριὸ καὶ πῆρε τὸ μονοπάτι τῆς θάλασσας. Ἐδῶ ἡ ἀκρογιαλιά κοβόταν ἀπὸ ψηλοὺς κατακόρυφους βράχους ποὺ σχημάτιζαν μεγάλες θαλασσοσπηλιές. Ἀπὸ μικρὴ ἔμαθε νὰ φοβάται αὐτὸν τὸν ὄγκο τοῦ γαλάζιου, αὐτὸ τὸ ἀκατάπαυστο βουητό. Πίκρα, ἄλατι, δάκρυα. Νὰ τί ἦταν γι' αὐτὴν ἡ θάλασσα. Πρῶτα πρῶτα τῆς πῆρε τὸν πατέρα. Χάθηκε στὴ θάλασσα. Μετὰ τὸν ἀδελφὸ. Τῆς τὸν πῆρε ἡ θάλασσα στὰ ξένα γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσει. Καί, σὰν παντρεύτηκε, τὸν ἄνδρα τῆς.

Κάθησε σ' ἓνα βράχο. Σιγά, σιγά ξέχασε τὴ θάλασσα, ξεχάστηκε καὶ ἡ ἴδια. Τὸ κορμί τῆς πῆρε τὴν ἀπλότητα τοῦ ἀέρα ποὺ τὴν τριγύριζε, τὰ μάτια τῆς τὸ ὄνειρο τοῦ δειλινῶ ποὺ ἔσθηνε. Τῆς φάνηκε σὰν νάκουσε καὶ πάλι τὴ φωνὴ του. «Μαρία ἔλα μαζί μου. Ἐλα νὰ σὲ κάνω γυναίκα μου. Τὸ ξαίρεις ὁ ἄνδρας σου δὲ θὰ ξαναγυρίσει. Ἐσὺ καὶ ἐγὼ μοιάζομε. Εἴμαστε δεμένοι καὶ ἓνα μ' αὐτὰ τὰ χῶματα».

Ἐνοιωσε τὰ δυνατὰ μπράτσα του γύρω στοὺς ὤμους τῆς, τὴ βαρεῖα του ἀνάσα στὸ σῆρκο τῆς.

«Ἵπομονή Ἀλέξη...» κατόρθωσε νὰ τῷ ψιθυρίσει. Ἐνοιωσε τὸ βάρος τοῦ ἀνδρα πάνω στὸ κορμί τῆς ὀλόκληρο. Τὰ χέρια τῆς ὡς τὰ νύχια, ἡ κεφαλὴ τῆς ὡς τῆς ρίζες τῶν μαλιῶν γέμισαν ἀπὸ ἄμμο. Ξαφνικὰ πετάχτηκε ἄπάνω.

«Ξεχάστηκα» μουρμούρισε, «Ποῦ νάσαι ὁ Βασίλης;»

Κάτω εκεί στην άμμουδιά ήταν ο Βασίλης ο γιός της. Με μιά δεκαριά χαμίνια με γυμνά πόδια παίζανε κυνηγητό, ρίχνανε πέτρες στο νερό και οι φωνές τους χανόντουσαν στο βουητό της θάλασσας.

«Αὐτὸν δὲ θὰ μοῦ τὸν πάρεις», μονολογοῦσε καθὼς προχωροῦσε. «Αὐτὸς θ' ἀγαπήσει αὐτὴ τὴ γῆ, θὰ δέσει τὴ μοῖρα του μ' αὐτὰ τὰ χῶματα».

«Βασίλη. Ἔ Βασίλη».

Αὐτὸς ἄκουσε τὴ φωνή της, ἀλλὰ δὲν ἔτρεξε κοντὰ της. Σιγά, σιγά, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν παρέα του καὶ μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ προχώρησε ἀνακατεύοντας τ' ἄσπρα χῶματα μὲ τὰ γυμνά του πόδια. Τὴν ἀγαποῦσε τὴ μάνα του ὁ Βασίλης ἀλλὰ τὰ παιδικὰ του χῶδια σπάζανε σὰν κύματα πάνω σὲ δρᾶχο. Τὸ εἶχε παράπονο ὁ Βασίλης. Τὸ εἶχε παράπονο ὡς τὴ μέρα π' ἀρρώστησε. Τότε ἐνοιωσε τὴν ἀγάπη τῆς μάνας του θαθεῖα καὶ σίγουρη, σὰν τὴ γῆ. Καὶ μιά μέρα τὴν τρόμαξε.

«Ξαίρεις μὲ τί μοιάζει ἡ ἀγάπη σου, μανούλα;» Τῆς χαμογέλασε. «Μὲ κυπαρίσσι. Ἴσως, ἀλύγιστη καὶ... θλιμμένη». Τῆς εἶπε καὶ τὴν κοίταξε σοβαρὰ μὲ τὰ μαῦρα μελαγχολικὰ μάτια του.

Ἔτσι τῶρα, σὰν τῆς ἔδωσε τὸ χέρι, τὴν ἄκουε ἀδιάφορος νὰ τὸν μαλλώνει, γιατί ἐνοιωθε μιά ζεστασιά νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ χέρι της στὸ δικό του καὶ νὰ τὸν ἀγκαλιάζει ὀλόκληρο. Ἄπὸ μικρὸ παιδί τὸν ἔπαιρνε μαζί της στὰ χωράφια τοῦ ἔλεγε τὶς πιὸ παράξενες ἱστορίες γιὰ τὰ δένδρα, τὰ πουλιά, τὰ βουνά, τοὺς κάμπους. Μὰ ἦταν χαμένος κόπος. Ἡ ματιά του πλάταινε, τὰ ρουθούνια του ἀνοίγανε, τὸ κορμί του ὀλόκληρο ὡς τὸν τελευταῖο πόρο ρουφούσε τὴν ἀρμύρα τῆς θάλασσας, λὲς κι' ἤθελε νὰ τὴν καταπιεῖ, νὰ χαθεῖ καὶ νὰ γίνεῖ ἓνα μαζί της.

Καὶ τότε σὰν ἀρρώστησε τῆς τὸ ζήτησε.

«Μάνα, θέλω μιά βάρκα. Μιά βάρκα δικιά μου».

Μὰ σὰν εἶδε τὴν ταραχὴ στὰ σκοτεινὰ μάτια της,

«Δὲν εἶναι γιὰ νὰ φύγω, Μανούλα. Δὲ θὰ φύγω σὰν τὸν Πατέρα».

Καὶ κείνη δάζοντας τὸ χέρι της στὸ καυτό του μέτωπο τοῦ τὸ ὑποσχέθηκε.

«Θὰ τὴν ἔχεις, παιδί μου. Κάνε ὅμως λίγη ὑπομονή. Νὰ μεγαλώσεις κομμάτι ἀκόμα».

Τὰ μάτια του μισόκλειστα ἀπὸ τὸν πυρετὸ ζώηρεψαν.

«Θὰ τὴ λένε «Μαρίνα». Καὶ θὰ εἶναι κόκκινη, κόκκινη, ἀκούς, μανούλα;»

Τὸ βράδυ ἐκεῖνο ὁ Βασίλης ταξίδεψε μὲ τὴ «Μαρίνα» σὲ θάλασσες ἀτέλειωτες, γιομάτες χρυσόψαρα. Τὸ βράδυ ἐκεῖνο εἶδε τὴ γοργόνα μὲ τὰ πράσινα μάτια.

«Ποῦ εἶναι ὁ πατέρας;» Τὴ ρώτησε.

«Ἵπομονή, ἀγόρι μου, καὶ θὰ τὸν βρεῖς. Ἡ «Μαρίνα» θὰ σὲ πάει κοντὰ του».

Σὰν εἶδε τὸ εὐτυχισμένο χαμόγελο τοῦ Βασίλη ἡ Μαρία ἔγειρε κι' ἔκλαψε. Ἐγειρε τὴ στραγγισμένη της καρδιά πάνω στὸ προσκέφαλο τοῦ γιου τῆς.

Διαφορετικὰ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα σπίτια, τὸ σπίτι τους ἦταν κτισμένο κοντὰ στὴν ἀκρογιαλιά μὲ κάτι μεγάλα παράθυρα ποὺ ἀνοίγαν στὸ φῶς καὶ στὸ πέλαγο. Ἔτσι τὸ ἤθελε ὁ Δημήτρης ὁ ἄνδρας της. Ἐκεῖ στὸ μεσαῖο παράθυρο συνήθιζε νὰ κάθεται, ψηλός, ἠλιοκαμένος, μὲ τὴν πίπα του καὶ τὰ ὄνειρα του.

«Σὰ φύγω, Μαρία, καὶ γίνω πλούσιος θάρβα νὰ σὲ πάρω κοντὰ μου. Θὰ φύγομε ἀπ' αὐτὸν τὸν παλιότοπο. Θὰ δεῖς καινούργια μέρη», τῆς ἔλεγε καὶ τῆς ξανάλεγε σὰν τῆς χείδευε τὰ μαῦρα της μαλιά.

«Δὲ θέλω νὰ φύγω», τοῦ ἀπαντοῦσε ἐκείνη ποὺ δὲ μπορούσε νὰ φαντασθεῖ πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ ξεριζωθεῖ ἀπ' αὐτὸν τὸν τόπον, ἀπ' αὐτὰ τὰ χῶματα. Τότε ἐκεῖνος τῆς χαμογελοῦσε. «Θὰ δεῖς, θὰ δεῖς...» ἄρχιζε, καὶ χανότα στὰ ὄνειρά του. Κι' ἐκείνη ἔμενε μόνη, μακρὰ του, δεμένη μὲ τὴ γῆ καὶ τὴ μοῖρα της.

Ὅμως δὲν ξαναγύρισε ὁ Δημήτρης. Δὲ γύρισε νὰ πάρει τὴ Μαρία κοντὰ του. Νὰ τὸν πῆρε ἡ γῆ; Νὰ τὸν πῆρε ὁ πόλεμος; Κανεὶς δὲν ἤξαιρε. Μόνο ἡ Μαρία ποὺ ἐνοιωθε μὲ μιά δύναμη, μ' ἓνα ἐνστικτο πρωτόγονο, μεγάλο, ἤξαιρε ὅτι ὁ Δημήτρης δὲν ἦταν νὰ ρθεῖ, δὲν ἦταν νὰ ξαναγυρίσει.

Καὶ τὰ χρόνια περνοῦσαν, κι' ἡ μιά μέρα δενόταν μὲ τὴν ἄλλη, καὶ οἱ πέτρες ἔκαναν ὑπομονή, κι' ὅλα κοιτάζανε τὴ θάλασσα.

Ἔνα βράδυ ἡ Μαρία τὸν βρῆκε ἐκεῖ μπροστὰ στὸ μεγάλο παράθυρο. Ψηλὸς γιὰ τὰ δεκαπέντε του χρόνια ἠλιοκαμένος, γεροδεμένος, σωστός ἄνδρας, ἔμοιαζε τοῦ πατέρα του. Τρόμαξε ἡ Μαρία σὰν εἶδε τὴν ἴδια φλόγα, τὸ ἴδιο ὄνειροπαρμένο βλέμμα. Τὸ βουητὸ τῆς θάλασσας πέρασε τ' ἀκρογιαλί, κτύπησε τὶς ἄσπρες πέτρες, τὰ φαγωμένα ἀπ' τὸν καιρὸ δένδρα, ἐγένινε ὀμίχλη, βαρεῖα, κάθησε μὲς στὴν καρδιά της.

«Μάνα, θέλω νὰ φύγω». Κόμπος δέθηκε ἡ καρδιά τῆς μάνας, κόμπος δέθηκε καὶ ἡ φωνή της. «Μὰ θὰ γυρίσω πάλι μητέρα. Νὰ σὲ πάρω μαζί μου».

«Ναί, ἀγόρι μου».

«Σὰν ἔρθει τὸ καλοκαίρι θὰ φύγω».

«Ναί, παιδί μου».

Ἦταν ἓνα ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ἀνήσυχτα δειλινὰ τῆς ἀνοιξης. Δυνατὸς ἀγέρας φυσοῦσε ἀπὸ τὸ νοτιά. Ἡ θάλασσα μελανὴ καὶ ταραγμένη, μούγγριζε, ξεσποῦσε σ' ἀφροὺς καὶ κύματα. Ἡ Μαρία τὴν κοίταξε μὲ τὸ ἴδιο μελανὸ καὶ ταραγμένο βλέμμα. Ἡ φουρτούνα σὰ σκιά κάθησε μέσ' στὴν ψυχὴ της. Μὰ ξαφνικὰ ἡ ματιά της σταμάτησε σ' ἓνα σημεῖο τῆς ἀκρογιαλιάς. Κόσμος πολὺς ἦταν μαζεμένος.

«Τὶ νὰ συμβαίνει», σκέφτηκε καὶ τότε μεμιάς πῆγε νὰ σταματήσει ἡ καρδιά της.

Ἡ «Μαρίνα». Ἡ «Μαρίνα» ἔλειπε ἀπὸ τὸν μικρὸν ὄρμον.

Τρεχτὴ διάσχισε τὴ λίγη ἀπόσταση ὡς τὸ μαῦρον ὄγκο τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖ εἶδε τὸν Ἀλέξη νὰ κρατᾷ τὸ Βασίλη στὰ χέρια της. Σωριάστηκε ἀπάνω του καὶ τὰ μαλιά της σκέπασαν τὸ ἰεανικό του πρόσωπο.

«Ἀγόρι μου... Παιδί μου. Τὶ σὲ βρῆκε, καρδούλα μου».

Ἡ Μαρία σκύβει μπροστὰ στὸν τάφο τοῦ Βασίλη.

«Σὲ κράτησε ἡ γῆ, ἀγόρι μου. Δὲν ἦταν νὰ μοῦ φύγεις. Δὲν ἦταν νὰ σὲ πάρει καὶ σένα ἡ θάλασσα, παιδί μου».

Παίρνε μιά χούφτα χῶμα καὶ τὸ φέρνει σιγά, ἀπαλὰ στὸ πρόσωπο, τὰ μάγουλα, τὸ στόμα.

«Ἐμεῖς εἴμαστε δεμένοι καὶ ἓνα μ' αὐτὰ τὰ χῶματα» ψιθυρίζει.

Κόμπος-κόμπος στάζουνε τὰ δάκρυα στὴν ξερὴ γῆς, γίνονται μαργαριτάρια. Καὶ οἱ μέρες περνοῦν, καὶ ἡ μιά μέρα δένεται μὲ τὴν ἄλλη, κι' ὅλα κάνουν ὑπομονή, κι' ὅλα κοιτάζουνε τὴ θάλασσα...

ΧΡΥΣΤΑΛΛΕΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Φουρτουνιασμένης θάλασσας ὁ σάλος
στὰ βράχια ἀγκομαχᾷ τὰ ἐρημικά,
καὶ φθάνει ἀργόρυσμα μακρὰ ἀπὸ πέρα
κάποιο τραγοῦδι ἀπ' τὰ παλιά.

Λεπτὸ τοῦ πόνου μου σταλάζει δάκρυ,
σὰν τὴ ψυχὴ γλυκαίνει ὁ στοχασμός,
κι' ἀναταράσσει μου δειλὰ τὸ εἶναι
κάποιος σὰ φάντασμα πόθος παλιός.

Γλυκὰ πῶς πέθανε μιά ἀχτίδα
θαθεῖα στὴ μακρυσμένη Ἀνατολή!
Ὀλογοιόματοι οἱ μῆνες μ' ἓνα ψέμα
στὸ διάβα, στὴν ἀγύριστη Ζωή.

Μαδόντας τὸν ἀνθὸ τῆς Μνήμης
σ' ἀπόμερη κάποια καμπὴ θὰ ξεχαστῶ,
μὰ στερεμένη ἡ θρύση στὸ πλευρό μου
κι' ἀλοίμονο! νερὸ δὲ θαύρω γιὰ νὰ πιῶ.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ELDA BOSSI

Ἡ Φλωρεντινὴ ποιήτρια Elda Bossi εἶνε μιά ἀπὸ τὶς πρῶτες γνωστὲς φρονογνομίμες στὸν κόσμον τῶν Ἰταλικῶν Γραμμάτων. Καὶ στὴν ποίηση καὶ στὴν πεζογραφία κάθε

Elda Bossi

της ἔργο εἶνε καὶ μιά κατὰκτηση. Ἢ ἀναρέσουμε μονάχα τὴν ποιητικὴν τῆς συλλογὴν «Λε ν ζ ῆ ῶ ρ α» (Ἐγκώμιον τῆς Ἰταλικῆς Ἀκαδημίας), τὴ «Γυ ν ν ῆ π ο ἰ ῆ σ η» (β' Βραβεῖο Κορντότσι 1951), τὴ μετάφραση σὲ στίχους τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις» καὶ τοῦ «Ἰππολύτου» τοῦ Εὐριπίδου, τὴ μετάφραση σὲ στίχους ἐπίσης τοῦ «Chanson De Roland» (Βραβεῖο τῆς Ἰταλικῆς Ἀκαδημίας).

Οἱ σελίδες ποὺ παρουσιάζουμε σήμερον εἶνε ἀπὸ τὸ «Φτωχόζοσμον» (Βραβεῖο Βενετίας, 1951), ἓνα ἔργο ὁμοιο καὶ μαζὶ μιά ἀποκάλυψη. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δέκα διηγήματα, δέκα διηγήματα, δέκα κεφάλαια, θάλλεγε κανείς, ἀπὸ ἓνα μυθιστόρημα ποὺ ἔχει γὰ πρωταγωνιστὴ τὸ λαὸν — τὸ λαὸν τῶν ἄσμων, τῶν ἀπλοϊκῶν, τῶν ἀνπεροσπιστων, τῶν ἀποδιωγμένων, ὅλων ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουνε στὸν ἥλιον μοῖρα. «Διηγήματα ποὺ τὰ χαρακτηριστὴρὰ σπάνια εἰλκρινεῖα συναισθηματος... Γραμμένα μὲ χεῖρ σίγουρον καὶ ἀνάλαφρον...» εἶναι ἡ ζωὴ τῆς Ἐπιτροπῆς γὰ τὸ Βραβεῖο Βενετίας. «Ὅταν ἀνοίγανε τὸ φάκελλον τοῦ ἀγνωστοῦ συγγραφέα, κανένας δὲν περιμένε νὰ βρεῖ μέσα καὶ τ' ὄνομα μιᾶς γυναίκας: τὴν εἶναι ἡ δύναμις αὐτῶν τῶν σελίδων καὶ τόσο τὸ ἀρρενωπὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρωπίνου ποὺ τὶς διαποτίζει.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ

ELDA BOSSI

Η ΓΙΑΓΙΑ

Αὕτη εἶναι μιά ἱστορία ἀλλοτινῆ.

Ἀρχίζει μὲ τοὺς γάμους τῆς νεαρῆς Ζιτίνας, ποὺ μόλις πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες εἶχε κάνει κόσο τὶς πλεξίδες. Οἱ φιλενάδες τῆς τὴν περιγελοῦσαν ἀπὸ πίσω γιὰ κείνες τὶς ριχτὲς πλεξίδες.

Μὲ γράμματα λίγα καὶ πολλὴ γυναίκεια γνώση, στὴ μέση μιᾶς σειρᾶς ἀπὸ δώδεκα ἢ δεκατέσσερα ἀδέρφια, μεγάλωσε ἡ Ζιτὶνα σ' ἓνα σπίτι γεμάτο παιδιά. Ἀπὸ πολὺ μικρὴ ἀκόμα εἶχε κουνήσει ἀδερφάκια καὶ ἀδερφούλες, ξαδερφάκια καὶ ἀνηψάκια, δίχως νὰ λογαριάσουμε καὶ τὰ ἀνέφταστα» ποὺ τοὺς ἀνάθετε ἡ Κοινότητα. Πάρα πολλά, γιὰ νὰ μὴν ἔχει κουραστέ ἀπὸ «νινιά».

Μὰ στὸ καινούργιο σπίτι κοντὰ στὸ ποτάμι, στὸ σπίτι τὸ ἰσκιωμένο ἀπὸ τὶς λεῦκες, μὲ τὸ περβόλι μπροστὰ τὸ θαλερὸ ἀπὸ τ' ἀφθονα νερά, καὶ τὸ ἀμπέλι ἀπὸ πίσω, λιακωτό, καὶ γύρω-γύρω μερικὸς ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἔμορφους κάμπους τῆς χώρας, αὕτη ἀμέσως ἔφερε μιά ἀπ' τὶς σπιτικές κούινες.

Ὁ πρῶτος ποὺ τὴν ἔπιασε ἦταν ὁ Γιάννης. Ἦτανε παχουλός, ροδοκόκκινος, ζωηρός, λαίμαργος. Ἐνα σωστὸ ἀγοράκι ἀγοράκι κακὸ ποὺ πιλάτεβε τὴ μάνα του. Ἐκεῖνη τόφερνε μὲ περηφάνια γιὰ νὰ τὸ θλέπουν στὸ παλιὸ σπίτι ποὺ ἦταν γεμάτο ἀπὸ παιδιά, καὶ, καταλαβαίνετε, ἦτανε τ' ὠμορφότερον ἀπ' ὅλα. Τῆς ἄρρεσε νὰ τὸ θυζαίνει σὲ κείνο τὸ σπίτι, καθισμένη στὸ χαμηλὸ σκαμνὶ, μὲ τὸνα πόδι ἀκουμπισμένο στὴν πέτρα τοῦ παραγωνίου, ὅπως ἔκανε ἡ μάνα τῆς, ὅπως κάνουν

οἱ ἀδερφάδες τῆς, οἱ θειάδες καὶ οἱ θυφάδες τῆς. Ἐβγαζε μ' εὐχαρίστηση τὸ γεμάτο στήθος τῆς, κατάλευκο, μὲ γαλάζιες φλεβίτσες. Καμιά φορὰ ἦτανε δυὸ ἢ τρεῖς ποὺ θυζαίνανε ἔτσι δὰ μπροστὰ στὸ πατριαρχικὸ παραγωνί, μὰ καμιά δὲν ἦτανε τόσο περήφανη γιὰ τὸ μωρὸ τῆς ὅπως αὕτη· καὶ οἱ θυφάδες ζηλεύανε λιγάκι.

Τὸν ἄλλο χρόνον ἦρθε ἡ Λουίζα, καὶ ὅλοι λέγανε πὼς ἓνα προσωπάκι τόσο ἔμορφο σ' ἓνα νιγένητο κοριτσάκι, κανένας δὲν τόχε δεῖ ποτέ. Ὑστερα ἡ Παυλίνα, μετὰ ὁ Φραγκίσκος. Ἦτανε οἱ καιροὶ ποὺ πιάναν τὰ παιδιά τὰ σταλμένα ἀπ' τὸν καλὸ Θεό, δίχως νὰ κάνουν λογαριασμούς. Ἡ Ζιτὶνα, παχουλὴ, ροδοκόκκινη, μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά τῆς ἠλιοκαμένα, γελοῦσε ὅταν τῆς λέγανε πὼς δὲ γίνεται νὰ θυζαίνει καὶ νὰ πιάνει παιδί. Αὕτη πάντα εἶχε ἓνα πλασματάκι στὸ θυζὶ καὶ ἓνα ἄλλο ποὺ ὠρίμαζε οἰγὰ-σιγὰ στὸς κόλπους.

Πάγαινε στὸ παλιὸ σπίτι καὶ ἦταν περήφανη ποὺ ἦτανε ἡ πρῶτη γόνιμη ἀπ' τὶς νιοπατρεμένες.

Ὑστερα ἦρθαν τὰ δίδυμα, μετὰ ἀκόμα δυὸ ἀγοράκια ὄχιτὼ παιδιά σὲ δέκα χρόνια.

Κεῖνον τὸν καιρὸ ἔγραφε ἓνας Ποιητής:

«Ὅταν στὰ σπίτια μας ἡ ἄδυσώπητη Θεὰ κατεβαίνει ἀπὸ μακριάθε ὁ ὁμόςος ἀπ' τὸ πέταγμα τῆς κυματίζει...».

Τὸ ἀντρώγονο δὲν ἄκουσε τίποτα. Μπορεῖ «Ἐκεῖνη» νάχε ἔρθει νύχτα, ὅταν ἦτανε παραδομένοι σὲ ὑπνο βαθύ ὕστερα ἀπὸ τὸν κάματο τῆς μέρας. Ὁ πατέρας εἶχε ξεσβολιάσει καὶ μεταξεσβολιάσει τὸ χῶμα γιὰ τὴν ἀνοιξιὰτικὴν σπορὰ ἢ μάνα εἶχε βάσει μπουγάδα.

Τὸνα ἀπὸ τὰ δίδυμα τὸ πρῶτὸ ἦταν ἀνήμπερο, τὸ κοριτσάκι. Ἦταν γκρινιάρικο καὶ νυσταγμένο, δὲν ἤθελε νὰ πιεῖ τὸ γάλα τοῦ πονούσε νὰ καταπιεῖ. Ἡ μάνα δὲν ἀνησύχησε: ἦταν συνηθισμένη φυσικὰ, μὲ τὸσα παιδιά, στίς μικρὲς παιδικὲς ἀδυσθεσίες: τὰ πονάκια τῆς κοιλίας, ἡ βαρυστομαχία, τὰ κρυολογήματα, ὁ βήχας, ὅλα πράματα ποὺ γιαιτρεύονται μὲ τ' ἀπλά γιαιτροσόφια τῶν γερόντων, μὲ ζεστὸ χαμομήλι καὶ τίλιο, μὲ ρετινιάδα, μὲ ζεστὸ κεραμίδι, μὲ ζουμί ἀπὸ ξερὰ κάστανα. Σίγουρα ἡ μικρὴ θάχε βρέξει τὰ πόδια τῆς στὴν ἀμπολή. Καθόταν στὸ σκαλί τῆς πόρτας μὲ τὸ κομάτι τῆς μπομπότας τῆς μὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ φάει, δὲν μποροῦσε νὰ καταπιεῖ. Ἐμεινε ἔτσι τρεῖς μέρες ὕστερα ἦρθε ὁ μεγάλος πυρετός. Παραμίλαγε καὶ ὁ λαιμός τῆς πονούσε πάρα πολὺ. Τὸ δίδυμο ἀδερφάκι καθόταν στὸ προσκέφαλο τῆς ἀγαπημένης ἀδερφούλας, ἔκλαιγε καὶ τὴν ἀγκάλιαζε καὶ τοῦ πονούσε καὶ αὐτοῦν ὁ λαιμός του.

Ἦρθε ὁ γιαιτρός ἀπὸ μακρινὴν πολιτεία, ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι ὥρες ποὺ τὸν εἶχαν φωνάζει, στὸ ξεχαρβαλωμένο του ἀμαξάκι. Εἶδε τὸ λαιμὸ τῆς μικρῆς, μετὰ εἶπε:

«Κουράγιο, καμμένη γυναίκα. Δὲν ὑπάρχει γιαιτρικὸ γι' αὐτὸ σου τὸ κοριτσάκι. Μὰ ὁ Θεὸς σοῦδωσε τόσα παιδάκια».

Ἦταν ἀπὸ κείνους ποὺ πιστεύουνε μὲ καλὴ πίστη πὼς στὰ χωριά ἓνα παιδί λογαριάζεται λιγώτερον ἀπὸ μιά γελάδα. Ἡ γυναίκα ὁμως ἔπεσε σὲ μιά καρέκλα μ' ἓνα ξερὸ ἀναφυλλητὸ ποὺ τοῦκανε λύπηση. Καὶ ὁ πατέρας ἦτανε σταχτὴς στὴν ὄψη, σὰν τὴ γῆς, ὅταν τὴνε σκάσει ὁ καλοκαιρινὸς ἥλιος.

Τότες εἶπε:

«Ἴσως ὁ πάγος, ἂν μποροῦσατε νὰ βρεῖτε, νὰ τῆς ἔκανε καλὸ. Κουράγιο. Δοκιμάστε νὰ τὴν κάνετε νὰ κρατάει στὸ στόμα τῆς κοματάκια πάγου· εἶναι τὸ μοναδικὸ πρᾶμα ποὺ μπορεῖ νὰ διώξει τὴ φλεγμονή».

Δὲν τὸ πίστευε. Καὶ ἐξᾄλλου, ποῦ θὰ μποροῦσαν οἱ κακόμοιροι νὰ βροῦνε ποτές πάγο, ποῦ ὥρες ταξιδίου τοὺς χωρίζανε ἀπὸ τὴν πολιτεία;

Ὁ πατέρας ὁμως ἔτρεξε ἀμέσως ἔξω.

Ἦταν ἡ ἐπιτυχὴ ποὺ λυώνουν τὰ χιόνια παντοῦ τ' ἀνοιξιὰτικα ρυάκια κυλάγανε γιομάτα καὶ πεντακάθαρα, οἱ ὄχτες ἦτανε στολισμένες μὲ χαμομήλια, τὸ στᾶρι μόλις εἶχε φυτρώσει καὶ σκέπαζε μ' ἓνα ἀνοιχτὸ πρᾶσινο τοὺς κάμπους πέρα ὡς πέρα. Μονάχα στίς μεσανεὲς πλαγιῆς τοῦ βουνοῦ ἔβλεπες ἀκόμα μερικὸς λεκέδες ἀπὸ χιόνι· σὰ νάχε βάσει ἡ Ἀνοιξη μπουγάδα καὶ ἔπλωσε κεῖ πέρα τὰ ποικαμιά τῆς νὰ στεγνώσουνε.

Ἐμπορεῖ σκέφτηκε ὁ πατέρας, «σὲ καμιά χαραματιά, στὴν ἄλλη πλαγιά ποῦναι βορεινὴ, νὰ βρῶ πάγο, μονάχα ἓνα μικρὸ κοματάκι, νὰ σώσω τὸ κοριτσάκι μου».

πινη δολιότητα, να υπάρχουνε πάντα μάνες καρτερόψυχες, έτοιμες να γεμίζουν τὰ λίκνα· Καί αν κατορθώναμε σ' όλο τόν κόσμο να περιορίσουμε τή μητρική στοργή, κάτι θα μάς έλειπε.

Μα θα τὸ κατορθώναμε ποτέ; Έγώ νομίζω πὼς πά-τα, ακόμα καί στοὺς πιὸ ὀρθολογικοὺς καιροὺς καί στοὺς πιὸ ὀρθολογικοὺς ἀνθρώπους, θα ὑπάρχει θέση καί γιὰ κάποια παράλογη ὑπαρξη, σάν τὴν προσγιάγια, πού ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἀναπάψει ἐκεῖ ψηλά καί νὰ τὴς δίνει Χερουβείμ νὰ κουνάει, νὰ νταντέβει.

Μεταφρ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ

ΣΚΑΛΟΠΑΤΙΑ

Μιά λαγήνα δάκρυα μοῦ χάρισε
ὁ φρικαλέος Πύργος σου Θεσσαλονίκη,
καθὼς τὰ σκαλιά του ἀνέβαινε
ἡ μνήμη τῆς πομπῆς
ἀπὸ χιλιάδες μάρτυρες
πεινασμένων γιὰ ἐλευθερία.

Μνημεῖο τῶν Ένετῶν κατακτητῶν
ἡ σκιά σου τρομάζει τὸν ὕπνο μας,
γιατί ὁ Καρατάσος τὴν εἶχε φυλακή του
καί ὁ παπᾶ Έμμανουήλ κοινωνοῦσε σ' αὐτὴν
τὴν ἐλπίδα στοὺς σκλάβους,
πού πίσω ἀπ' τὰ σίδερα
περίμεναν τὸ μήνυμα ἀπ' τὴ θάλασσα.

Νυχτερίδες θάζουν τελείες στὴν ἱστορία σου,
ἀποσιωπητικά τῆς χθεσινῆς φρίκης,
ἀραπάδες σέρνουν ἀλυσίδες θαρειές
κάτω ἀπ' τὸ κοιμισμένο μισοφέγγαρο
πού εἶδε ὅλες τὶς πρόσκαιρες δόξες.

Καπνὸς τὰ ὄραματα,
στῆς καταγίδας τῆ βιασύνη,
μὰ στῆς φυλῆς τὴ δύναμη,
ἐσώθηκε τὸ ἄστρο
πού ὁ ἔγκλειστος φύλαξε στὴν καρδιά του
γιὰ ζέστα,
ὅταν περνοῦσαν ἔξω οἱ ἔλληνες
σκυφοὶ στὰ σκληρὰ καλντερίμια
καί σῦναζαν τοὺς στεναγμοὺς τῶν καταδικῶν.

Τῆς Έλευθερίας τ' ὄνομα
ἀνθίζει σ' ὅλα τὰ κελιά,
τὸ αἷμα καί τὸ δάκρυ εἶν' αἰώνιο πότισμα
καί τὰ θλέφαρα φιλεῖ τῆς ἱστορίας,
ἡ μνήμη τοῦ ἀπλωμένου χερσιῶ
πού διακονεῖ φῶς
καί προσκαλεῖ τὸ χελιδόνι.

Μὰ ὁ Βότσης κάποιαν αὐγή
τὴν πλώρη του στρέφει στὶς ἐπάλξεις σου
ἀπ' τὸ Αἰγαῖο πέλαγος,
μὲ κερανοὺς πικνοὺς
καί μιά σημαία τιμῶρίας.

Μαγεία τοῦ θρύλου
κρυσταλλωμένη στοὺς φεγγίτες,
ὁ θόγγος πού φραγγέλωνε τὴ αἰωπή,

ὁ τριγμὸς τῆς πύλης πού ἀνοίξε,
ἡ πασχαλινὴ ἔξοδος,
ἡ ἀνάσα τῆς εἰρήνης!

Τώρα, Πύργε Λευκέ,
στὰ κελλιά σου σμάρια ἀπὸ μελίσσια
γλυκαίνουν τὴν ἀνοιξη
καί φωτίζουν μὲ τὸ κερὶ τους τὴ νύχτα.

Οἱ ἐχθροὶ εἶναι πίσω ἀπ' τὴν ἀνάμνηση,
πάνω στὰ 89 σκαλοπατία,
πέντε αἰῶνες ἀνεβοκατεβάζουν
τὰ γεγονότα τους,
κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, τὴ βροχή
καί τὸ μισὸ φεγγάρι...

ΤΑΚΗΣ Π. ΓΚΟΣΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΑΛΟΓΟ ΤΟΥ ΠΑΘΑΝΑΡΕΣ

Μεθυσμένο τὸ "Αλογο Σου μεσ' ἀπ' τὸ αἷμα του πηδάει.
Κι' ὀρθία φλόγα Σὲ χορεύει, δέκα πόδια ἀπὸ τῆς γῆς'
Μ' ἓνα γύπα μεσ' τὰ φρύδια, καί τὸν ἀνεμο στὸ πλάι
Τὸ ἄλικο "Αλογο τῆς τρέλλας Σου ὀδηγεῖς.

Διχαλώνει τὸ αἷμα μου ὁ κρυφὸς
Καλπασμὸς Σου σ' ἄγρια μονοπάτια.
Τὰ τοπία Σου πόντιζαν στὰ μάτια
Χεῖμμαροι ἀπὸ μέθη κι' ἀπὸ φῶς.

Πέραν τὸ ἄλογο Σου ἀπ' τὰ ψηλά
Κράσπεδα τοῦ θρύλου, μ' ἄλλη χάρη
Ρίξε ἓνα πλατύγυρο φεγγάρι
Στὰ πυρετικά Σου τὰ μαλλιά.

Κι' ἀπ' τὴ σπαραγμένη μου πληγή
Ποῦ κυλάει ἡ ψυχὴ κι' ἡ μουσικὴ Σου,
Σπάσε ὅλες τὶς φλέβες μου καί ντύσου
Τὸ αἷμα μου, σάν ἑξαλλη κραυγή.

Δεύτερο ἔνστιχτο πού σέρνεις ἀπ' τὴ χαιτὴ τὸ ἀφρισμένο
Πέτρινο "Αλογο τῆς Σιέρρας, ὄρθιο πάνω ἀπὸ γκρεμοὺς,
"Άγρια ρίξα τῆς κραυγῆς μου στὸ αἷμα μου ὅλο εἶναι χυμένο
Σκορπισμένο σ' ἄλλους τόπους κι' οὐρανοὺς.

Κι' ὡς τὴν Τσάλτο πέρα πού ὁ χορὸς
Τοῦ Συμβόλου ἀνάερα ξεδιπλώνει
Τὰ νερά της, κι' εἶναι σάν τ' ἀφιόνι
Στὸ αἷμα μου, ἓνας ὕπνος φοβερός,

Κι' οἱ ἑξαλλοὶ γκρεμοὶ πού πλημμυρᾶ
Μιά φεγγαροθάλασσα ἀπὸ θειάφι
Τῆς ψυχῆς μου, ὑψώνονται ζωγράφοι
Πάνου ἀπ' τὰ φλεγόμενα νερά...

Τὴν ἀγχόνη μου ἔστησαν ψηλά
Στὴν κορφή τῆς δόξας σου Ὁρισάβα,
Μὰ ἔσπασε ὁ κρατήρας σου, κι' ἡ λάβα
Σὲ χρυσὰ πεντάγραμμα κυλᾶ.

Τὸ "Αλογο τοῦ Παθανάρες μεσ' ἀπ' τὸ αἷμα μου πηδάει
Κι' ἄς λιμνάζει ἐδῶ, σὲ τόπους καί σὲ γνώριμα βουνά!
Ποῦ θὰ φτάσει αὐτὴ ἡ κραυγὴ μου, μὲ ποιόν ἀνεμο θὰ πάει
Τούτῃ ἡ φλόγα πού τυφλά μὲ κυβερνᾶ!

ΤΑΣΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

«ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ ΑΠΕΘΑΝΕΝ...»

Από το θάνατο του Παλαμά πέρασαν ένδεκα χρόνια κόπιας. Κι' όμως, σαν να ήταν μόλις χθές.

Θυμάμαι όταν μās πρωτοήλθε το μαυρο μήνυμα από την τραγική Αθήνα του 1943. Κάποιος το είχε πάρει στο ραδιόφωνο και, πριν ακόμη κυκλοφορήσουν οι εφημερίδες, η είδηση είχε απλώσει, από στόμα σε στόμα, παντού. Κι' η βαρεια κατήφεια ενός καταθλιπτικού πένθους είχε θροναστίη όποια κυριακή καρδιά...

Καλά οι μορφομένοι—μά κι' όλος ο κόσμος! Τα μαθητοΐδια μαζεύονταν κατά ομάδες κι' αντάλλαζαν, με σοβαρότητα μεγάλων, τις σκέψεις τους. Εργάτες έσκυβαν σαν χαλαρωμένοι άπάνω από τη δουλειά τους και μόλις συγκατοΐσαν τον πόνο τους. Γυναίκοϋλες του λαού σιομοιουμοΐριζαν με καημό. Κι' όλοι—νεοί και γέροι—έτρεχαν στις έπιμνημόσυνες συγκεντρώσεις σαν σε συλλαλητήριο. «Όλοι—κι' όσοι άκόμη δεν είχαν ξανακούσει για τον ποιητή. Άρκοϋσε το «πέθανε ο Παλαμάς». Άλήθεια, πόση άνεξήγητα κριαρχική προβολή είχε ο λόγος αυτός στις συνειδήσεις.

Σάν κάτι τρανό να είχε σωριαστεί, πού όλοι πονούσαν για το τεράστιο κενό πού άφηνε πίσω του. Σάν κάποια καινούργια συμφροά να είχε πλΐξει το έθνος.

Και πράγματι' μονάχα με το φοικτό καημό της μέρας της εισόδου των γερομανών στην Αθήνα θα μπορούσε να παραβληθΐ η θλίψη για το θάνατο του Ποιητή.

Μήπως, όμως, ήταν τυχαία όλη αυτή η περίεργη ιστορία; Καθόλου, βέβαια. Όπως δεν ήταν τυχαίο και το γεγονός ότι μετατελευθερωτικά ο Παλαμάς (όπως συνέβη, σε άλλο τομέα, με ένα άλλο μεγάλο οικοδόμο—το Βενιζέλο) χρησιμοποιήθηκε σαν πνευματικό σύμβολο από άλληλοσυγκροϋόμενες ιδεολογικές παρατάξεις.

Ο Παλαμάς με την ευόγτητα της έμπνευσης του και με την προτόφαντη δύναμη του στίχου του κάλυψε ολόκληρο το χώρο της έθνικης ψυχής. Κι' έδωσε την υπέροτατη ποιητική έκφραση των σιωτημάτων της σ' όλο το βάθος της ανθρώπινης ούσιας τους. Ο Παλαμάς συναδέλφωσε, όπως παρατήρησε κάποτε

κι' ο κ. Προσής, την Ελλάδα με τη Ζωή και την Ποίηση. Μα έτσι προώθησε τα σύνορα της έθνικης ψυχής ως το ιδανικότερο σημείο των νοσταλγιών και προσανατολισμών της.

Ο Παλαμάς δεν υπήρξε ένας οποιοσδήποτε τραγουδιστής, λοιπόν. Άλλωστε, μ' ό,τι είδε και μ' ό,τι είπε ήψώθηξε, ο άληθινός αυτός δάσκαλος και προφήτης, σαν ο πιο σίγουρος γνώμονας της πνευματικής πορείας του Γένους. Γιατί πέτυχε ο Παλαμάς να άντλήσει, μέσα από τον άπειρο της έλληνικης παράδοσης, ολόκληρο το μυστικό της ικανότητας της έλληνικης ιδέας και πραγματικότητας. «Μιά είν' η Ελλάδα και παντού», χράζει ο Ποιητής. Και θεμελιωμένος άπάνω σε μιά άφράνταχη συνείδηση πού ζυμώθηκε με το σκληρό άγώνα του έλληνομοϋ με τη χριστιανοσύνη, έλέγχει, προτρέπει, καταριέται, χειροκροτεί και δείχνει σταθερά το δρομό πού άνεβάζει.

Ο Παλαμάς στάθηκε μά από τις έλληνικότερες συνειδήσεις. Μ' όλη την πολυπλευροσύνη και μ' όλη την άδιόρηκτη ένότητα της έλληνικης μοίρας. Πώς, λοιπόν, την ώρα πού σωριαζόταν ο Ποιητής να μην τραντόζονταν οι ψυχές των Έλλήνων; Άφου πέτυχε ν' άνοιξει τις μεγάλες φτεροϋνες του έργου του σαν κρηπίδομά τους!

Έφυγεν ο Ποιητής... Μα οι φτεροϋνες, βέβαια, όσο και να πληγώθηκαν προς στιγμή, δεν μάδησαν—κι' οΐτε ποτέ θα μάδησουν. Άντίθετα—όλοένα και γίνονται πιο άταραΐτες. «Και επειδή άπέθανεν, επί πλέον έτι έγνωσθη η πρόνοια αυτού...».

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Το Μέγα Βραβείο στον Πώλ Φορ κι' άλλα βραβεία.—Θάνατοι συγγραφέων.—Η Ύβόνη Ντέ Μπραΐ.—Ειδήσεις.

Ο «Ποίγητας των Ποιητών», ο πασίγνωστος Πώλ Φορ, πού με τους σαράντα και πλέον τόμους του, με το γενικό τίτλο: «Γαλλικές Μπαλλάντες» κατέχει σήμερα μιάν εξέχουσα θέση στη Γαλλική ποίηση, με το ιδιότυπο, το έντελώς προσωπικό ύφος του, πήρε το «Μέγα Βραβείο της Πόλεως των Πα-

ρισίων», (άξίας 300.000 Γαλλικών φράγκων) για το σύνολο του έργου του.

Προσβύτης Θαλερός,—είνα 82 χρονώ—ο Πώλ Φορ γεννήθηκε την 1 του Φλεβάου του 1872, στο Ρένη, κι' όλη του τη ζωή την αφιέρωσε στην ποίηση. Το χωραχτηριστικό γνώρισμα της τέχνης του είναι ότι θυμίζει τους παλιούς τραυδαδούρους, αλλά και τον Βιλλόν, τον Βεολάν και το Μυσσέ. Η ποίησή του είναι τυπωμένη σαν πρόξα, μά πρόξα έμμετρα όστόσο, με πολλές έλευθερίες. Με τον τίτλο όμως «Μπαλλάντες», ο Πώλ Φορ μās προσφέρει μιάν αφράνταστη ποιιλία από ποιμενικά ειδύλλια, μικρές οδές, ύμνους, μικρά έπη, θούλους, και κάθε λογής ποιητική μορφή. Όσο για τα προσφιλή του θέματα, αυτά είναι η θάλασσα, οι άγροΐ, τα βουνά, το δάσος, τα χωριά, οι καθεδρικοί ναΐ, το Παρίσι, οι θεοΐ και οι ήρωες, από την άρχαΐότητα ως τις μέρες μας, και φυσικά πάνω άπ' όλα ο έρωτας.

Στο πλούσιο αυτό ποιητικό έργο υπάρχουν πολλές σελίδες άριστολογηματικές, όποη ή έμπνευση και το ύφος φτάνουν την τελειότητα, αλλά συχνά και πολλή φληναρία κριαστική, έπαναλήψεις, πράγματα πεικτά. Έχει όμως ο ποιητής ποιιλία θεμάτων, έντονα χρώματα, ζήτηση, δοσια, χάρη, μά συκατημένη μελαγχολία, τόνους οικείους πού σαηνεϋν και είναι ιδιόρονημο λυρισμό, πού ξετυλίγεται άβίαστα όταν έμπνέται άπ' τόν έρωτα, την όμορφιά, την οδόνη και το θάνατο. Τότε η ποιησή του άποχτεί κάποιο άσυνήθιστο μεγαλειο και γίνεται μιά ποίηση πού άδυόσπλητο περφομένο, πού συκαίνει βαθύτητα τον άναγνώστη.

Η πόλις των Παρισίων με το βραβείο της τίμησε, όπως έπροεπε, το γηραιό βάρο, πού, δυστυχώς, η Γαλλική Άζαδική μιά δεν του άνοιξε άκόμα τις πόλες της.

Το βραβείο Σάιντ-Μπέδ άπονεμήθηκε στο γηραιό μυθιστοριογράφο Φρανσΐ Ζουρνταν, για το βιβλίο των άπονημονευμάτων του: «Άίχος τύψεις και μνησιαζία», και στον Πιέρ Μουανό, άπ' τους νέους πεζογράφους, για το μυθιστόρημά του: «Βασιλικό Κυνήγι».

Το «Μέγα Λογοτεχνικό Βραβείο Τουρισμοϋ» δόθηκε στον άκαδημαΐκό Άντοέ Σιγκροΐντ, δημοσιολόγο και κριτικό, πασίγνωστο για το βιβλίο του: «Ποιητική Γεωγραφία των Πέντε Ηπειρών», έν' άπ' τα πιο ενδιαφέροντα του συγγραφέα. Έξάλλου, το «Μέγα Βραβείο των Γάλλων Ποιητών», το έ-

λαβε ο γνωστός ποιητής και δραματικός συγγραφέας Σάολ Βιλντοάκ, άπ' τους πιο λεπτούς λυρικούς του καιροϋ μας, πού, και τα θεατρικά έργα του, όπως το «Έπρωξεάνειο Τεγάσιτ» (παΐχτηκε έδω κι' άροετα χρόνια μ' έπιτυχία στο «Έθνικό Θεάτρο»), «Ο Προσκυνητής», (μεταφρασμένο άπ' τον ύποφανόμοιο), του χάρισαν μιά ζηλευτή θέση στη σύκαχρη Γαλλική Δραματική Παραγωγή.

...

Πέθανε, τις προάλλες, η Ροζεμόνη Ζεράο, ψευδώνιο της συζόγου του Έδμόνδου Ροστάν, πού άληροΐνητο συγγραφέα του «Σφρανό». Ήταν μά άπ' τις έξαΐτερες ποιήτριες της παλιάς έποχής και στα νάτα της υπήρξε μιά «καλλογή». Έγραψε άροετες ποιητικές συλλογές και μερικά θεατρικά έργα πού γνώρισαν έπιτυχία στον καιρο τους.

Σημειώνουμε άκόμα το θάνατο του δραματικού συγγραφέα Πώλ Γκαβΐ, πού είχε γράψει για το έλαφο θεάτρο (έν άπ' τα καλύτερά του έργα είναι «Η Μιζοή Σοκολατιέρος», παγμένο προπολεμικά και στην Αθήνα άπ' την Κυβέλη), πού αισθητικό και κριτικό Βιπτόω Ζαΐό, πού μουσικολόγο Ζαν Σανταβονάν, πού μυθιστοριογράφου Λουκιανού Φάμπο και πού περιήρημο μελετητή πού Μπωντλαΐο Ζακ Κρεπέ.

...

Το Γαλλικό θεάτρο θρηγει την άπολεια μās μεγάλης καλλιτέχνιας: της Έβόνης Ντέ Μπραΐ, πού είχε γεννηθεί στις 12 Μαΐου του 1889 και είχε πρωτοεμφανιστεί, σε ήλικία 15 ετών, πλάϊ στη Σάο Μπερνάρ, στο έργο του Μπερντόν «Ζαζά». Άρογότερα, έπαΐξε στη «Γαλλική Κομοδία», στο πλερο της Ίουλίας Μπαρεΐ και πού Λέ Μπαοζΐ. Γοήγορα, όμως, βασέθηκε τον «Οΐζο του Μολιέρον» κ' έγινε η άχόρηστη φίλη και έρωμένη πού Άνοΐ Μπαταΐγ. Ποηταγοΐστηκε σ' όλα τα έργα του, στη «Μαρία Κολμπαΐ», στη «Γυνή Γυναΐκα», στο «Γαμΐλιο Έμβατήριο» κ.ά. Ήταν μά έρωμενέτσια ιδεώδης, γεμάτη φλόγα και πάθος, με μιά φωνή μουσική, πού καταχτοΐσε το άρορατήριο και το κριατοΐσε αΐχμάλωτο με το δραματικό παΐξιμό της. Εύτόχησα να τη δώ προπολεμικά και η έντύπωσή μου άπ' την Έβόνη Ντέ Μπραΐ μου μένει άληροΐνητη.

Το 1922, όταν ο Άνοΐ Μπαταΐγ πέθανε ξαφνικά, η καλλιτέχνια άποσΐθησε κι' άροετο διάστημα άπ' το θεάτρο και μόνο, με την έπιμονή πού Ζαν

Κοκτώ, Ξαναγύρισε στη σιγήν ὄπου πρωταγωνίστησε στην «Υποχθόνα μηχανή» και στους «Τρομερούς Γονείς» του Κοκτώ. Έπαιξε επίσης μ' επιτυχία και στον κινηματογράφο. Τελευταία, ἐνό εἶχε φύγει πάλι ἀπ' τὸ θέατρο, ἢ Ὑθόννη Ντέ Μπραϊ δέχτηκε τὴν παράκληση τοῦ φημισμένου ἠθοποιῦ καὶ σκηνοθέτη Ζάν Λουί Μπαροῦ ν' ἐμφανίζοταν στὸ ἔργο τοῦ Ζάν Ζιροντοῦ: «Πιά τὴ Δουροθήττα», στὸ θέατρο Μαρινι. Σὰ νὰ προαισθανόταν τὸ τέλος της, εἶπε στὸν Μπαροῦ: «Δέχομαι, ἀλλὰ θὰ εἶναι τὸ τελευταῖο ἔργο ὅπου θὰ παίξω». Μὲ τὸ θάνατο τῆς Ὑθόννης Ντέ Μπραϊ χάνεται πραγματικά μιὰ ἱερεία τῆς δραματικῆς τέχνης.

Πέθανε σὲ ἡλικία 86 χρονῶ ὁ Λεὼν Μπαλιμπύ, παλαίμαχος δημοσιογράφος, ποὺ ὑπῆρξε διευθυντὴς προπολεμικὰ τῆς ἐφημερίδας «Αδιάλλατος» κ' ἀργότερα τῆς «Ἡμέρας»-Ἡχοῖς τῶν Παρισίων ὡς τὸ 1940.

—Ὁ θάνατος τῆς Γαλλικῆς Κομωδίας προέκλειπε νὰ δώσει τὸ Μάρτη, στὴ Μόσχα, σειρά παραστάσεων κλασσικῶν καὶ νεώτερον ἔργων, σὰν ἀνταπόδοση τῶν ἐμφανίσεων τῶν ρωσικῶν μαλλέτων στὸ Παρίσι, τὸ Μάρη.

—Τὸ περίφημο μυθιστόρημα «Σαλαμπὸ» τοῦ Φλωμπέρ θὰ γνωστὸί σὲ ταινία καὶ πρωταγωνίστρια θὰ εἶναι ἡ Μαρία Φελίξ. Ὁ σκηνοθέτης Μάου Ζιλμπέρ Σωβαζὼν τόνισε πὼς θὰ προσπαθήσει ν' ἀποδώσει ὅλη τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου. Ἡ ταινία θὰ εἶναι ἑγχρωμὴ καὶ θὰ γνωστὸί κατὰ τὸ σύστημα «Σινεμακόπ».

—Στὶς 23 τοῦ προσεχοῦς Δεκεμβρίου συμπληρώνονται 150 χρόνια ἀπ' τὴ γέννηση τοῦ μεγάλου κριτικοῦ Σάντ Μπέρ καὶ ἡ ἐπέτειος αὐτῆ θὰ ἑορταστῆ, στὸ Παρίσι, μὲ ποικίλες πνευματικῆς ἐκδηλώσεις.

—Ὁ «ποιητὴς τοῦ κινηματογράφου» Γουόλτ Ντίονεϊ πρόκειται νὰ γνωστὸί σὲ ἑγχρωμὴ ταινία «Σινεμακόπ» τὸ μυθιστόρημα τοῦ Τουλίου Βέρν «20.000 λεῦγες κάτω ἀπ' τὴ θάλασσα».

—Τὸ Συνδικάτον τῶν Γάλλων Σκηνοθετῶν τοῦ θεάτρον καθιέρωσε χρηματικὸ βραβεῖο 100.000 φράγκων, ποὺ θ' ἀπονέμεται κάθε χρόνο στὸ σκηνοθέτη ἐκείνο ποὺ θὰ παρουσιάσει τὴν καλύτερη δημονορία ἀπ' τὴ σιγήν Παρισίου θεάτρον.

—Τὰ περίφημα «Τραγοῦδια τῆς Βιλιτώ» τοῦ Πιέρ Λουίς ἔγναν... ὅπε-

ρέττα καὶ παίζονται στὸ θέατρο τῶν Καπσίν.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Mika Waltari: The Dark Angel. A Novel for the Fall of Constantinople. Translated by Naomi Walford. G. P. Putnam's Sons, New York 1953, pp. 374.

Τὰ 500 χρόνια ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους κάνουν τὸ μυστόρημα αὐτὸ τοῦ Φιλανδοῦ Μίκα Βαλτάρι ἐπίκαιρο. Ἴσως μάλιστα γ' αὐτὸ νὰ γράφηκε: γιὰ νὰ κυκλοφορήσῃ σύγχρονα μὲ τὴ συμπλήρωση 500 χρόνων ἀπὸ τὴν ἄλωση. Ἡ ἐπικαιρότητα αὐτῆ τοῦ προσθέτει ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀφαιρεῖ: τοῦ προσθέτει τὸ χτυπητὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλοπερίεργων κινηγητῶν κάθε ἐπικαιρότητας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν αὐθορμησία τοῦ ἐλεύθερου δημονογηματος ὅαν κατὰ φτιαχτὸ, διασμένο, νὰ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ.

Πάσχει ὅμως καὶ κατὰ ἄλλο φανερό τεχνητό: ἡ μορφή του. Τὸ ἔργο παρουσιάζεται σὰν τὸ ἡμερολόγιό τοῦ Ἰωάννη Ἄγγελου κατὰ τὴν πολιτορχία καὶ ἄλωση τῆς Πόλης, ἡμερολόγιό ποὺ χρονολογεῖ ἀπὸ τὴς 12 Δεκεμβρίου 1452 ὡς τὴς 30 Μάρη 1453. Ἐνας σύντομος «ἐπίλογος» ἀπὸ τὸν ὑπὲρτῆ τοῦ Ἰωάννη λέει γιὰ τὸ θάνατο τοῦ τελευταίου. Ἐπιστολὲς καὶ ἡμερολόγια εἶναι βέβαια συνηθισμένο μέσο στὴ σύνθεση μυθιστορηματος, ὅμως δὲ μοιράζεται γι' αὐτὸ τὸ τεχνητὸ τῆς τυπικῆς αὐτῆς διεργασίας.

Ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος παρουσιάζεται σὰν ἕνας τυχοδιωχτικὸς τύπος μὲ σκοτεινὸ παρελθὸν καὶ σκοτεινότερο παρόν. Γεννήθηκε στὸ Ἀβινὸν τῆς Γαλλίας καὶ ἀνατράφηκε στὸν καθολικισμό, μὰ, ὅταν ἔμαθε τὴν πραγματικὴ καταγωγή του, μεταστράφηκε στὴν Ὀρθοδοξία κ' ἔρχεται νὰ πεθάνει στὴν Πόλη πολεμώντας τοὺς Τούρκους. Ἐξυπνος, ἑξαιρετικὰ μορφωμένος, μυστικιστὴς, ὑποψήφιος, φοβερός πολεμιστὴς, π' ὄσσε «διὰ πρὸς καὶ σ' ὀδόν», μπῆκε στὴν ὑπηρεσία τῶν Τούρκων, καὶ λίγους μῆνες ποῖν ἀπὸ τὴν ἐλπίσση φέρνει ἀπὸ τὸν Μωάμεθ κ' ἔρχεται στὴν Πόλη. Ἐκεῖ ὅμως ὄλο: ἔχρουν πὼς ἦταν ἔπρησσία τῶν ἐνθῶν πρωτύτερα, κ' ἔτσι τὸν δέχονται μὲ ψυχρότητα καὶ καχυποψία, μ' ἔχθρα ἀκόμη. Κανένας δὲν τὸν ἐμπιστεύεται ὀλόμωχα, κ' ἄς ἀναγνωρίζουν τὴς πολλαπλῆς ἱκανότητες του καὶ βλέπουν τὴν προθυμία του ν' ἀγωνιστῆ κ' ὡς ἀπλὸς μαχητὴς στὴν

ὑπεράσπιση τῆς Πόλης. Τοὺς πραγματικὸς σκοποὺς του τοὺς κρύβει ὄπως κρύβει καὶ τὴν πραγματικὴ ταυτότητά του. Δὲν θέλει νὰ πεῖ τὸ μυστικὸ του, γιὰτὶ φοβάται πὼς ἂν γνωριστῆ ἢ πραγματικὴ καταγωγή του θὰ διασπαστοῦν περισσότερο οἱ λίγες δυνάμεις ποὺ μάχονται γιὰ νὰ σώσουν τὴν Πόλη. Γιατὶ ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος εἶναι—ὅπως μαθαίνουμε περὶ τὸ τέλος τοῦ ἡμερολογίου του—ἑγγονὸς τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη Ε', ἐξαδέλφος ἐπομένως τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ὅμως ὁ Ἰωάννης δὲ ζητεῖ τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτό του, κ' ἄς ἔχει, λέει, περισσότερα δικαιώματα πλῆον στὸ θρόνο παρὰ ὁ Κωνσταντίνος, δὲ διεκδικεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ μονάχα τὴν τιμὴ ν' ἀγωνιστῆ καὶ νὰ πεθάνει, ἀγνωστος καὶ χωρὶς τίτλους, γιὰ τὴν Π.λ. Ἀλλὰ κανένας δὲν τὸνε δέχεται. Μονάχα ὁ στρατηγὸς Ἰουστινιάνης τὸνε δέχτηκε τέλος—μὲ μισὴ καρδιά κ' αὐτὸς—ἀφ' οὗ Ἰωάννης τοῦ ἔδωσε ὀλόκληρο θησαυρὸ ἀπὸ πολυτιμοὺς λίθους.

Ζώντας μέσα στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τὴ μοιραία ἐκείνη περίοδο γνωρίζει ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος πρόσωπα καὶ πράγματα καὶ γεγονότα ἀπὸ πρῶτο χερί καὶ τὰ καταγράφει ζωντανά, παραστατικά, ἐμποτισμένα κ' ἀπὸ τὸ δικό του πόνο. Τὸ ἡμερολόγιό του ἀρχίζει ἀπὸ τὴς 12 Δεκεμβρίου 1452, τὴ μέρα ποὺ ἔγινε ἡ πρῶτη καὶ τελευταία ἐνοπιτικὴ λειτουργία στὴν Ἁγία Σοφία ὄπου κηρύχθηκε ἐπίσημα ἡ ἔνωσις τῆς Ἀνατολικῆς μὲ τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Ἐκεῖ συνάντησε τὴν Ἄννα, τὴν κόρη τοῦ Μεγάλου Δούκα Λουζᾶ Νοταρᾶ ποὺ πολέμησε τόσο τὴν ἐνοπιτικὴ πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Τὸ ἡμερολόγιό προχωρεῖ περιγράφοντας τὸ γλογορὸ ἔρωτα τοῦ Ἰωάννη καὶ τῆς Ἄννας, τὴς φοβερῆς δοκιμασίας τῆς Πόλης στὸ ψυχροοράγημά της, τὴν ἀπελπισμένη τῆς ἀντίσταση καὶ τὸ ἀναπόφευχτο πέσιμό της. Πολιτικῆς μηχανορραφίης, οἰκονομικῆς ἀντιζηλιῆς τῶν Γεννητῶν καὶ τῶν Βενετῶν, ἐκκλησιαστικῆς διαμάχης ἐνοπιτικῶν καὶ ἀθνηνοπιτικῶν, δεισιδαιμονίης, ἐλπίδες ποὺ διαλύονται, φόβοι ποὺ ὄλο: καὶ σφίγγουνε σκληρότερα, ἡ ἀζογα γιὰ τὴν ἐγγληματικὴ ἀδιαφορία τῆς Δύσης, ἡ μάταιη ἀντίσταση τῶν ὀλίγων ἐναντὶα στὸν ὄγχο καὶ στὴν ἀκαταμάχητη δύναμη τῶν πολλῶν, ὁ ἀγῶνας τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς ἄλης, —παρουσιάζονται σὲ σειρά ἄλλεπάλληλων ζοφῶν καὶ ζοφερῶν εἰκόπων. Ὁ Βαλτάρι ξέρεῖ, φαίνεται, καλὰ

τὴν ἱστορία καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τὴς πηγῆς της καὶ μπορεῖ νὰ τὴ ζωντανεύει μὲ ζηλευτὴ ἀφηγηματικὴ δύναμη. Ἀσημαντῆς ἱστορικῆς ἀβλεπίης τοῦ ξεφύγουν. Ὅμως σὲ δυὸ-τρὶα σημεῖα ἢ ἀντικειμενικότητα τοῦ συγγραφέα εἶναι συζητήσιμη. Πρῶτα, ἡ εἰκόνα ποὺ δίνει τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι ἡ εἰκόνα ἐνὸς προσώπου ἀπελπισμένου, ἄβουλου, ποὺ ὄλο κλαίει καὶ παρακαλεῖ χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ ἐνεργῆ καὶ ποὺ δὲ διστάζει καὶ ὑποσχέσεις του νὰ παραβεῖ. Ἴσως ὅμως νὰ θέλησε ὁ Βαλτάρι νὰ παρουσιάσει τέτοιο τὸν Κωνσταντῖνο γὰ νὰ δείξει ἑμμεσα τὴν ψυχὴ τοῦ ἡρώα του, τοῦ Ἰωάννη Ἄγγελου, ποὺ μὰ καὶ ἰσχυρίζοταν πὼς ἦταν κ' αὐτὸς Παλαιολόγος καὶ μάλιστα ὁ νόμιμος διεκδικητὴς τοῦ θρόνου—ἔστω κ' ἂν δὲν τὸ φανέσσε παρὰ στὴν ὄρα τοῦ θανάτου του—δέβια δὲν μποροῦσε γὰ δεῖ ἀντικειμενικὰ καὶ νὰ μιλήσει γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο χωρὶς πάθος. Σάμπως νὰ τὸν μεῶνει, νὰ τὸν ὑποτιμᾷ ἐκείνοια.

Ὅμως δυὸ ἄλλα σημεῖα εἶναι φανερῆς ἀνοφαντῆς ποὺ ἐπανηλημένα καὶ ὀριστικὰ ἢ ἱστορία τὴς ἀπόρριψε, καὶ μόνο κακοπιτοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ τὴ δέχονται: πρῶτα, πὼς ὁ Λουζᾶς Νοταρᾶς βρισκόταν σὲ μυστικῆς καὶ φανερῆς συμφωνίης μὲ τὸν Μωάμεθ, καὶ μάλιστα πὼς ἄνθρωποι του ἀνοῖξαν τὴν Κερκόποστα ἀπ' ὄπου μπῆξαν οἱ Τούρκοι καὶ δεύτερο, πὼς τὸν Ἰουστινιάνη τὸν πλῆγωσε θανάσιμα στὴν ὄρα τῆς μάχης μέσα ἀπὸ τὴν Πόλη Ἑλληνας βιάτῶς ἀπὸ τοὺς ἀθνηνοπιτικὸς «προδοτῆς»! Ἀλλὰ, ὅπως πολλῆς φορῆς τονίστηκε ἀπὸ τοὺς ἐγχωροὺς ἱστορικοὺς, μπορεῖ τὸ Βυζάντιο νὰ ἔδειξε πολλῆς κακοπιτικῆς κατὰ τὴς τελευταῖες ὄρες του, ὅμως «ὄσο δειρημένος καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ λαὸς αὐτὸς, οὐδεὶς ἔξ' αὐτοῦ ἀνεδείχθη προδοτῆς», γράφει ὁ Παπαροηγόπουλος. Κι' αὐτὸ τὸ ξέρεῖ πολὺ καλά ἡ Δύση. Ἡ προδοσία κ' ἐγκατάλειψη τῆς Πόλης ἤθε ἀπ' ἄλλοῦ τότε. Κι' αὐτὸ ἐπίσης τὸ ξέρε' πολὺν καλὰ ἡ Δύση.—κ' ἡ ἔνοχη συνείδησή της δὲν μπορεῖ νὰ ξελαφρῶσει μὲ τὴν προσπάθεια μετᾶθεσης τοῦ βάρους τῆς εὐθύνης σ' ἄλλους ὄμους.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἐκθεση Ἄλκη Κεραμίδα

Ἐν ἡ ἐκθεση τοῦ Γιάννη Μωταράκη ἦταν ἡ δυναμικώτερη κ' ἡ ρωμαικώτερη ποὺ εἶδαμε φέτος (δὲς σχετικὸ σημεῖωμα σὲ προηγούμενο τεῦχος), ἡ ἐκθεση τοῦ

“Άλλη Κεραμίδα στην αΐθουσα του «Κεντρικού», είναι ασφαλώς ή ποιητικώτερη ή μουσικώτερη.

Ο Κεραμίδης έχει την τχνη, χωρίς ν’ αψίσταται από την πραγματικότητα, να μεταβάλλει το πεζό θέμα σε ποιήση και να εξουλιώνει το τοπίο με τον απλό τρόπο της μουσικής των χρωματικών τόνων. Γιατί τα χρώματα του ακολουθούν μουσικούς ανασαθμούς που θέλγουν την όραση και προκαλούν ελάχιστες ψυχικές καταστάσεις. Ένας τόνος ή και ένα ημιτόνιο δυνατότερο, μπορούσε να κάνει ένα χρώμα στα χέρια ενός άλλου ζωγράφου, να κρυγαστεί. Ο Κεραμίδης ξέρει πού να σταθεί κι’ ίσως πο ο σήμε ο μπορεί να ώθησει τη χρωματική κλίμακα, ώστε να δώσει το προσδοκώμενο αποτέλεσμα χωρίς να ξεφύγει από τα επιτρεπόμενα όρια αισθητικής.

Έτσι κάθε πίνακας (τοπίο από τη Ρούμελη και την Εύβοια) είναι και μία μουσική χρωματική σύνθεση που δίνει πνευματικότητα στο τοπίο. Ακόμη κι’ αυτό το αντιζωγραφικότατο έλατο, γίνεται με το πινέλο του Κεραμίδη πηγή ζωγραφικού έμφε. Αλλά το δέντρο που αγαπά πού πολύ να ζωγραφίζει, είναι το πλατάνι, με του πολλαπλούς τόνου του πράσινου, που τους δίδει με πολύ απλά σχηματικά επίπεδα, ή γυμνά κλαδιά δέντρου, που γίνεται ραζ μουσικές νότες μέσα στο πράσινο γρατίδι.

Μία «νεκρή φύση» με αγλάδια, μπροστά σ’ ένα άοιχτο παράθυρο απ’ όπου φαίνεται ένα τοπίο της Χαλκίδας με θάλασσα, είναι από τα κομμάτια του Κεραμίδη που ξεχωριστά αγαπά για την αρχιτεκτονική του πληρότητα και τη διακοσμητική του ύψη.

Το πόση σημασία έχει ή προσφορά του Κεραμίδη στην τέχνη μπορεί εύκολα κανείς να το καταλάβει αν επισκεφθεί μία έκθεση ενός άλλου ζωγράφου στον «Παρνασσό» που άνοιξε σχεδόν σύγχρονα με την έκθεση του «Κεντρικού» και καμει τη σύγκριση. Εκεί τα ποιητικώτατα κανάλια της Βενετίας ή οι ρομαντικές λίμνες του δάσου τη; Βουλγίας στο Παρίσι, γίνονται πεζά κι’ ανούσια κατασκευάσματα, ενώ ένα απλό σπαρμένο χωράφι της Εύβοιας γίνεται για τον Κεραμίδη πηγή ποιητικής διάταξης.

T.M.Φ.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Λογοτεχνικά Νέα

Ο Πρόεδρος της τάξεως Γραμμάτων και Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών κ. Διονύσιος Κόκκινος (ό οποίος άπεχώρησε, λόγω όριου ηλικίας, της διευθύνσεως της Έθνικής Βιβλιοθήκης) καταθέλλει τώρα προσπάθειες για την προκήρυξη των κενωθείσων με τους θανάτους των Γρ. Ξενοπούλου, Γ. Δροσίτη και Σ. Σκίπη έδρών. Από τους υποψηφίους για τον τίτλο του Ακαδημαϊκού περισσότερο αναφέρονται τα όνοματά των κ.κ. Μυριέλλη, Καζαντζάκη, Θεοτοκά, Πετσάλη-Διομήδη, Βουτυρά κ.ά.

Στη λογοτεχνική στήλη άπογευματινής έφημερίδος, δημοσιεύθηκε ή πληροφορία ότι ή Ακαδημία Αθηνών προκήρυξε διαγωνισμό για τη συγγραφή «Ιστορίας της Κύπρου» και ότι το έργο πο ή προκρί-

θεί θά έκδοθει με έξοδα της Ακαδημίας στη σειρά των εκδόσεών της. Παράλληλα προετοιμάζεται ή συνέχεια των εκδόσεων των άρχαιων Έλλήνων συγγραφέων, τις όποιες χρηματοδότησε—ως γνωστό—το Έλληνικό κράτος.

—Έντός του Μαρτίου θά άνακοινωθεί ή άπόφαση της ομάδας των «Δώδεκα» για την άπονομή του «Επαθλου Κώστα Ουράνη». Από το πλήθος των πεζογραφήματων που κυκλοφόρησαν κατά το 1953 προκρίθηκαν τα έξι διέλλια, από τα όποια και θά έκλεγεί το καλύτερο: Γαλάτειας Σαράντη «Επιστροφή», Γ. Βλάχου «Ο κύριός μου Αλκιβιάδης», Δ. Πετρινού «Δανάη Βράϊλα», Άρκαδιου Λεκού «Το κίτρινο και το άσπρο» και Ν. Μάτσα «Οι άνθρωποι του χαμένου παραδείσου».

—Στις 7 Φεβρουαρίου ο ΄Οργανισμός Ζακυνθίων έτέλεσε φιλόλογικό μνημόσυνο του Γρ. Ξενοπούλου στον «Παρνασσό» παρουσία του ΄Υπουργού Παιδείας κ. Καλλία. Μίλησεν ο Πρόεδρος του «Παρνασσού» κ. ΄Ιππ. Καραβίας, ή δ. Μπίτια διάβισε το «Νόστιμον ήμαρ» και ο κ. Μαρίνος Σιγούρος ανέπτυξε το θέμα: «Η Ζάκυνθος και ο Ξενοπούλος».

—Στις 26 Ιανουαρίου πέθανε στην Αλεξάνδρεια ή γνωστοτάτη Ιατρός και πρώτη Έλληνική Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών και Ακαδημαϊκός Άγγεληκή Παναγιωτάτου. Εκτός από τις έπιστημονικές της ικανότητες ή Άγγ. Παναγιωτάτου διεκρίθη και σαν λογοτέχνης από τα καλύτερά της έργα είναι τα: «Στα θάμβη των Φαραώ» και «Σκέψη και Ζωή».

—Η «Εταιρεία Έλλήνων Λογοτεχνών» παρέθεσε δείπνο προς τιμήν του πρωταγωνιστού της Έλληνικής Σκηνής κ. Γ. Γληνού, επ’ ευκαιρία της εκδόσεως του διέλλιου του «Άρες Σκηνής» που έγινε ευμηνέστατα δεκτό. Τόν κ. Γληνό προσεφώνησαν ο αντιπρόεδρος κ. Σ. Θεοδωρόπουλος (Άγιος Θέρος), ο κ. Λέων Κουκούλας, ο κ. Θ. Συναδινός κ.ά. και άπήντησεν ευχαριστών ο τιμηθείς καλλιτέχνης.

—Ο «Σύνδεσμος Έλλήνων Λογοτεχνών» άπόφασισε την ίδρυση δύο νέων παραρτημάτων στις έπαρχίες, στα Χανιά και στα Ιωάννινα. Ο Σ.Ε.Λ. είναι το μόνο λογοτεχνικό σωματείο που διαθέτει παραρτήματα στις έπαρχίες και το έξωτερικό, πολλά από τα όποια αναπτύσσονται άξιοσημείωτη λογοτεχνική δράση. Παράρτημα του Σύνδεσμου ύπάρχει—ως γνωστό—και στην Κύπρο.

—Από τις νέες εκδόσεις σάς αναφέρω: τη δεύτερη έκδοση του μυθιστορήματος της κ. Εύας Βλάμη «Σκελετόσραχος» (που κέρδισε το έραβείο της «Ομάδος των Δώδεκα» στην πρώτη του άπονομή), τη νέα μυθιστορηματική βιογραφία του Κ. Καδάφη «Ο άμαρτωλός» γραμμένη από τον κ. Μιχ. Περάνθη, την «Άλωσι της Κωνσταντινουπόλεως» του Γουσταύου Σλουμπερτζέ (Μεταφρ. κ. Έμμ. Πρωτοψάλτη), την «Μεγάλη Έλληνική Ποιητική Ανθολογία (1953—1954)» που άρχισε με τον Κώστη Παλαμά (Σχόλια, βιογραφίες κλπ. από τον κ. Μ. Περάνθη), τον «Κορσάκ και την έποχή του» και τον «Ρήγα» («Βασική Βιβλιοθήκη») κ.ά.

—Από τις έδω άφίξεις Ξένων διανοουμένων αναφέρω τον ΄Ιταλό νεοελληνιστή κ. Πάολο Στομέο (ό οποίος μίλησε στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών εκ μέρους του Σ.Ε.Λ. με θέμα: «Πώς βλέπω τον Κα-

δάφη»), τον διάσημο ΄Ιταλό Βυζαντινολόγο καθηγητή κ. Σύλλιο Μερκάτι και τον γνωστόν Άγγλο σκηνοθέτη κ. Τζώρτζ Ντεβίν.

—Στο τεύχος Φεβρουαρίου (Άρ. 144) της «Έλληνικής Δημοκρατίας» που ήταν άφιερωμένο στο Γιάννη Βλαχογιάννη (με άρκετες σελίδες και για τον άποθανόντα καθηγητή και Ακαδημαϊκό Θεόφιλο Βορέα) δημοσιεύεται και ποίημα του Άδρος Κύπρου Χρυσάνθη με τίτλο: «Τ’ Άγιου Άμπέλη του Κυπρίου παράκληση».

—Στις «Ακτίες», έξ άλλου, του ίδιου μηνός δημοσιεύεται ευμηνής κριτική για την ποιητική συλλογή του κ. Ξάνθου Λυσιώτη «Νιφάδες», για την όποια γράφτηκαν πολλά έγκωμια και από τις στήλες των Άθηναικών έφημερίδων. Έπισης στη στήλη «Η πνευματική και καλλιτεχνική ζωή του μηνός» που γράφει ο συμπατριώτης μας λογοτέχνης κ. Μελής Νικολαΐδης δημοσιεύεται σχόλιο για το διέλλιο του άειμνηστου Λαΐζου Φιλίππου «Κύπριοι Άνιστοι» που εξέδωσε ή Άρχιεπισκοπή Κύπρου.

Το Θέατρο.

Στο Βασιλικό Θέατρο συνεχίζονται οι παραστάσεις της «Άννας Κρίστη» του Ο’Νηλ στην όποια πρωταγωνιστεί ή κ. Μαίρη Άράνη μαζί με τους κ.κ. Θ. Άρώνη και Θ. Κωτσόπουλο. Στην Πειραιά συνεχίζονται οι «Φουσκοθαλασσιές» του κ. Δ. Μπόρη.

Ο θίασος Λαμπήτη-Παππά-Χόρν θά άνεβάσει έντός των ήμερών το έργο του Όσκαρ Ουάιλντ «Μία γυναίκα χωρίς σημασία» με έκτακτη εμφάνιση της κ. Κυβέλλης. Το Άγγλικό έργο θά σκηνοθετησει ο κ. Μιχ. Κακογιάννης και θά συμπρωταγωνιστήσουν οι κ.κ. Γ. Παππάς και Δ. Χόρν.

—Στις 15 Φεβρουαρίου έληξαν οι παραστάσεις του «Ζητείται Ψεύτης» του κ. Βθά και ο θίασος Κοτοπούλη άνέβασε τη γαλλική κωμωδία του Άννούγ «Το Βάλς των ταυρομάχων» με σκηνοθέτη, μεταφραστή και πρωταγωνιστή τον κ. Δ. Μυράτ.

Την κωμωδία του Άννούγ θά διαδεχθεί σύντομα στη σκηνή του «Ρέξ» ή νέα κωμωδία των κ.κ. Σακελλάριου και Γιαννακόπουλου «Μακροκοσταίοι και Κοντογυρόρηδες» με πρωταγωνιστές τους Ντίνο ΄Ηλιόπουλο και Άπ. Αύδην.

—Στο «Κεντρικό» ο θίασος Λογοθετίδη άνέβασε τη νέα κωμωδία του κ. Γ. Ρούσου «Σκληρός άνδρας».

—Στο θέατρο Μουσούρη συνεχίζεται το «Ρωμάντζο» με την κ. Β. Μανωλίδου στον πρώτο ρόλο· το έργο του Σέλτον θά διαδεχθεί ή Ούγγρική κωμωδία του Φεντάρ «Το ποτικακι της έκκλησίας».

—Το πέραςμα του θιάσου της κ. Κατερίνας από την Κύπρο ή ή επιτυχία των παραστάσεών του άπασχόλησε και τις θεατρικές στήλες των Άθηναικών έφημερίδων. Στο «Έθνος» μαζί με τους έπαίνους δημοσιεύτηκε και ή έπίκριση που διατύπωσε σς κριτικό σημείωμά του στο Κυπριακό «Έθνος» ο κ. Φρ. Βράχας για την άπουσία ενός Έλληνικού έργου από το ρεπερτόριο του θιάσου (παρόμοια έπίκριση διατύπωσε και ο κ. Ν. Κρανιδιώτης στο κριτικό σημείωμά του στο π. τεύχος των «Κ. Γρ.»), καθώς και φωτογραφία από τη δεξίωση που δόθηκε στο Έλληνικό προξενείο προς τιμή της κ. Κατερίνας.

ΧΑΡΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

Το έργο των «Κυπριακών Γραμμάτων».

Στις 3 Φεβρουαρίου το Ραδιόφωνο Άθηνών άσχολήθηκε, σε ειδική έκπομπή του, με το έργο των «Κυπριακών Γραμμάτων» και τη συμβολή του περιοδικού στην Κυπριακή και Έλληνική έν γενέει πνευματική ζωή.

Μιλώντας στην έκπομπή αυτή ο γνωστός δημοσιογράφος και συγγραφέας κ. Χρ. Έμμ. Άγγελομιάτης έειπε μεταξύ άλλων τα έξης:

«Δέκα έννια χρόνια για την ζωή ενός περιοδικού—και δη ελληνικού περιοδικού—δέν είναι μικρό πράγμα. Και δέν έχει γι’ αυτό άδικο να ξαΐρει το γεγονός ή διεύθυνση του περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα» που έκδιδει στην Λευκωσία, ένας σέμνος άνθρωπος του πνεύματος, ο κ. Ν. Κρανιδιώτης. Τα «Κυπριακά Γράμματα» γράφει ο κ. Κρανιδιώτης στο πανηγυρικό αυτό άρθρο του περιοδικού για τα δεκαένια του χρόνια, «δέβαια δέν έκαναν θάματα. Δέν έδωσαν άριστοурνηματα, κι’ ούτε έχουν την άξίωση να θεωρούν την συμβολή τους στην Έλληνική λογοτεχνία σαν οσιώδη. Διατήρησαν ώστόσο αναμμένη τη φλόγα της ελληνικής πνευματικής παραδόσεως· του ηησιού, κράτησαν, όσο μπορούσαν, ψηλά τα πνευματικά του ένδιαφέροντα, και πρόσβλαν με στοργή τις πνευματικές του ικανότητες. Μέσα από τις σελίδες τους παρήλασαν όλοι οι γνωστοί παλαιοί κύπριοι λογοτέχνες και διανοούμενοι, με την γνώση και τη θερμή της ψυχής τους, την πείρα τους, την ίσορροπημένη αισθαντικότητα, τις ανησυχίες και του: πόθους τους. Πλάι σ’ αυτούς στάθηκαν άξιοι και οι εκπρόσωποι της καινούργιας γενιάς. Είτε ολισθηρτικοί και στενά προσηλωμένοι στην παράδοση, είτε όρημτικοί και έπαναστατικοί, με τις καινούργιες ανησυχίες και τα καινούργια κριτήρια της τέχνης και των αισθητικών, έν γενέει, άξιών. Τα «Κυπριακά Γράμματα» τους δέχτηκαν και τους άγκάλιασαν όλους, χωρίς προκαταλήψεις, χωρίς φανατισμούς. Μοναδικό κριτήριο στην έπιλογή των συνεργατών τους είχαν την άγάπη προς την Τέχνη, που την πιστεύουν ένιαία και αδιάσπαστη, σ’ οποιαδήποτε μορφή κι’ άν έκδηλώνεται οποιαδήποτε σχολή κι’ άν ύπηρετει. Μέσ’ από την άμείξη αυτή του παληού και του νέου πιστεύουν πως δημιουργείται και τρέφεται ή παράδοση, πού στο πέραςμα των χρόνων άπαιλείφει τις σχολές και τις παροδικές μόδες, και μένει άπλώ, και μένει σαν ήμερο καταστάλαγμα αισθήσεως, γνώσεως και άρετής».

«Αν ή σεμνότης είναι άρετή, τότε ή σεμνότης των «Κυπριακών Γραμμάτων» είναι το πρότυπο άρετής και άγνης αγάπης προς τα γράμματα. Τα «Κυπριακά Γράμματα» έχουν προσφέρει πολλά στα Έλληνικά γράμματα, διότι άνέδειξαν μερικούς από τους πιο χαρακτηριστικούς άνθρώπους του νεοελληνικού πνεύματος. Δέν πρέπει να λησμονήται ότι και ο κ. Κρανιδιώτης έχει άξιόλογη είσφορά στην Έλληνική πνευματική παραγωγή, και ότι ακόμη από τους Ι-

δρυτές του υπήρξαν δύο αξιόλογοι εκπρόσωποι των ελληνικών γραμμάτων, ο Κ. Προυσής και Ἄντωνης Ἰντιάνου».

ΧΡ. ΕΜ. ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τὸ βραβείο Κ. Μαγγλή τοῦ λαογραφικοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν τοῦ ἔτους 1953 δόθηκε στοὺς κ.κ. Ν. Κληρίδη καὶ Γ. Παπαχαλαμπίου γιὰ τὴν συλλογὴ καὶ μελέτη τοῦ «Κυπριακὰ Παγινίδια». Ὁ ἀθλοθέτης—πλὴν τοῦ χρηματικοῦ ἐπάθλου—προσφέρῃ να καταβαλῇ καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου.

—Στις 24 Ἰανουαρίου ὁ κ. Εἰσὸς Λυσιώτης ἐπανελάβε τὴν διαλέξην τοῦ «Ὁ ἐθνικός ποιητής τῆς Κύπρου Βασίλης Μιχαηλίδης» στὸν Πεζοπορικὸν Ὀμιλον Λάρνακος.

—Στις 27 Ἰανουαρίου ὁ κ. Κ. Χατζηϊωάννου ἐγκαινίασε τὴς διαλέξεις τῆς ἐφ'ετινῆς περιόδου τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν με θέμα «Ἡ Ἑλληνικὴ τῆς Κύπρου ἐπὶ τῆ ἑσσει γλωσσικῶν κριτηρίων».

—Στις 13 Φεβρουαρίου μίλησε στὴ σειρά διαλέξεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὀμίλου Κύπρου, ὁ κ. Μ. Κιτρομηλίδης με θέμα «Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἰς τὸ δημοτικὸν τραγούδι».

—Στις 14 Φεβρουαρίου μίλησε στὸ «Ριάλιο», ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Συνδέσμου Κυριῶν Λεμεσοῦ ὁ κ. Κ. Α. Πιλαβάκης με θέμα «Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κώστα Οὐράνη».

—Στις 17 Φεβρουαρίου μίλησε στὴν σειρά διαλέξεων τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν ὁ κ. Νεάρχος Κληρίδης, με θέμα «Τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Ἰλαρίωνα. Ἱστορία καὶ παραδόσεις».

—Στις 18 Φεβρουαρίου ὁ κ. Α. Μερμετής εἰσηγήθηκε σὲ ἐσωτερικὴ συγκέντρωση τοῦ ΕΠΟΚ ἐπὶ τοῦ θέματος «Ὁ ἐπαγγελματικὸς καὶ κυρίως ὁ πνευματικὸς προσανατολισμὸς τῶν νέων».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Σ. Χρ. Λ., Ἀθήνας: Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ γράμμα καὶ τὴ συνεργασία σας. Εἶναι πολὺ ἐνθαρρυντικὸν ὅτι οἱ νέοι μας διαπνέονται ἀπὸ ἀνώτερα εὐγενῆ αἰσθηματά, ὅπως σεις. Ἡ μελέτη σας εἶναι καλὴ, δὲν προσθέτει ὅμως τίποτε στὴ μελέτη τοῦ Γιάννη Λέφκη γιὰ τὸν ποιητὴ, ποὺ δημοσιεύσαμε στὸ τεύχος 62 τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» (Ἀύγουστος 1940), καὶ ποὺ ἐπρεπε ἀπαραίτητα νὰ εἶχετε ὑπ' ὄψει σας. Θὰ εὐχαριστηθῶμε νὰ μᾶς στείλετε κατὰ καινουργίον με περισσότερη πρωτοτυπία.—Ι. Γ. Γ., Μόρφου: Πολὺ καλὸ τὸ «Τέλος τοῦ Ἀνθρώπου Χ.» Θὰ τὸ δημοσιεύσουμε. Νὰ συνεχίσετε τὴ δημιουργικὴ ἐργασία σας. Μὴν παρασυρῆτε ὅμως ἀπὸ ποιητικὴς ματιέρες καὶ σχολές. Προσπαθεῖστε ἀκόμη νὰ γίνετε πῶς συγκεκριμένος. Κι' ἡ ζωγραφικὴ σας καλὴ.—Α. Κ., Κερύνια: Μὴ περιορίζετε τὴν ἐμπνευση, τὴν ὁποῖαν ἀναμφισβήτητα ἔχετε, μέσα σὲ ἀλλάθματα καὶ ἀκροστιχίδες. Τὰ «Ὀνειράτα γλυκά», «Θλιμμένο Τραγούδι» καὶ «Ἰδανικὸ» εἶναι πρωτόλεια με ἀρκετὴ διάθεση. Τὸ «Πῶς χαίρομαι..» πολὺ Καβαφικό. Χρειαζέσθε ἀκόμη μελέτη καὶ ἀσκηση. Ἡ ποητὴ δὲ σας λείπει.—Ρ. Χρ., Λεμεσό: Τὸ «Μονοπάτι τῆς καρδιάς σου» ἐγκρίνεται. Τὰ ἄλλα μέτρια. Πολλὰ

ἀλλὰ πρὶν ἀπ' τὰ δικά σας περιμένουν τὴ σειρά τους.—Γ. Κ. Ἀγρ., Βαρῶσια: τὰ ποιήματά σας «Λευτεριά» καὶ «Πρὸς τὸν Ἐθνάρχη» ἔχουν τὴ ξεπερασμένη μορφή παλαιῶν γνωστῶν ρομαντικῶν ποιημάτων, χωρὶς νὰ προσθέτουν περισσότερα στὸ θέμα. Δοκιμάστε ν' ἀνανεώσετε τὰ ἐκφραστικὰ σας μέσα.—Θ. Ε. Ὑβ., Κοινά: Σημειώσαμε τὴν ἀλλαγὴ στὴ διεύθυνσίν σας. Τὸ «Ὁ νεὸς με τὴ ματωμένη καρδιά», πολὺ ρομαντικὸ καὶ κοινότυπο, παρὰ τὰ γνήσια στοιχεῖα ποὺ περικλείει. Τὰ ποιήματά σας κατώτερα ἀπὸ τὰ προηγουμένα.—Ι. Γ. Γ. Ἐρ.ο, Πηγαῖνα: Θὰ δημοσιεύσουμε τὴν παράδοση «Ὀφίς, Σμόρνα, Λόττα». Τὸ «Μούττη τ' Ἀμμου» ἔχει ἐπανεπισημειωθῆ δημοσιευθῆ.—Σ. Παράσχο, Λοιδνίνο: Τὸ ποιῆμα σας εἶναι ἀπλό καὶ περιέχει πολλὴ συγκίνηση, τὸ θέμα του ὅμως ἔχει ἀποδοθῆ κατ' ἐπανάληψιν καὶ δὲν δικαιολογεῖται δημοσίευση νέου ποιήματος ἀπάνω στὸ ἴδιο θέμα, ὅταν αὐτὸ δὲν προσθέτει τίποτε περισσότερον.—Α. Π., Τροῦλλους: Τὸ «Νοσταλγία» εἶναι πολὺ ὑποκειμενικόν. Νὰ ἀποβάλετε τὴν ἀπαισιοδοξία καὶ νὰ δῆτε στὰ ποιήματά σας τὴ ζωὴ σὰ μιὰν καθολικώτερη ἐκδήλωση.

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

Παρακαλοῦμε νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ στίχοι «Per linie» τῆς δ. Μαργαρίτας Δαλιμάτη, ποὺ δημοσιεύθηκαν στὴ σελίδα 76 τοῦ προηγουμένου τεύχους τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» (ἀρ. 224), δὲν ἀποτελοῦν αὐτεγές ποιῆμα, ἀλλὰ ἀπόσπασμα εὐρύτερας ποιητικῆς συνθέσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Villa d' Este».

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ ΛΤΔ.

22 ΟΔΟΣ ΚΛΕΑΝΘ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ

- THE EMPLOYERS LIABILITY ASSURANCE CORP LTD
- THE MERCHANTS' MARINE INS Co. LTD,
- THE PRUDENTIAL ASSURANCE Co. LTD (LIFE).

T. K. 180

ΤΗΛ. 2487

ἶος ἐπανερχεται ὡς 8ος καὶ μ' αὐτὸν κλείνει ἡ Β' στροφή· ὁ 2ος ἐπαναλαμβάνεται ὡς 12ος γιὰ νὰ κλείσει μ' αὐτὸν ἡ Γ' στροφή· ὁ 3ος ἐπανερχεται ὡς 16ος, ὁ δὲ 4ος ὡς 20ος καὶ κλείνουν μ' αὐτοὺς ἡ Δ' καὶ Ε' στροφή ἀντιστοίχως. Ἄλλοτε ὅμως (κατὰ τὴν ἀρχαιότερη μορφή) ἐπακολουθεῖ καὶ ἓνα ἕκτο τετράστιχο, τοῦ ὁποῦ οὐ τελευταῖος στίχος ὁμοιοκαταληκτεῖ με τὸν 1ον στίχο τοῦ ποιήματος κι' ἔτσι σχηματίζεται κύκλος (μὴν ξεχνάμε ὅτι rondel ἢ rondeau σημαίνουν «κυκλικὰ ποιήματα», ποὺ ἀρχίζουν καὶ τελειώνουν στὸν ἴδιο στίχο, στὸ ἴδιο ἡμισυ στίχου, ἢ στὴν αὐτὴ λέξη).

4. Ὀμοιοκαταληξία. Ὑπάρχουν 2 μόνο ἦχοι ὁμοιοκαταληξίας, συνδυασμένοι ἀνάλογα με τὴν ἐπανάληψιν τῶν στίχων τῆς Α' στροφῆς. Ἡ πλοκὴ ὁμοιοκαταληξίας εἶναι ABAB διὰ τὴν Α', Γ' καὶ Ε' στροφή, καὶ ABBA διὰ τὴν Β', Δ' (καὶ Στ').

Τὸ διπλὸ ροντὼ περιήλθε σχεδὸν σὲ ἀχρηστία, ἴσως διότι εἶναι κάπως δύσκολη ἡ κατασκευὴ του.

Βιλλανέλλα

Ἡ βιλλανέλλα εἶναι μικρὸ ποιῆμα σταθερῆς μορφῆς με θέμα, στὴν ἀρχή, ποιητικὸ, ἀργότερα λυρικό καὶ γενικὰ συναίσθηματικό. Ἡ καταγωγή της κατ' ἄλλους Γαλλικὴ, κατ' ἄλλους Ἰταλική, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιὸ πιθανόν. Κάποτε συνωδεύετο ἀπὸ τραγούδι καὶ χορὸ. Τὰ σπουδαιότερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματά της εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. **Μέτρο.** Συνήθως τροχαϊκὸ ἢ ἀπαισιτικό, χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση.

2. **Στροφές.** Ὑπάρχουν ἕξ τετράστιχες στροφές, ὑπολείπεται δὲ καὶ ἓνας μόνος στίχος, ὁ 19ος (ὁ ὁποῖος διὰ νὰ μὴ μενεῖ μόνος προσκολληθῆ εἰς τὴν Στ' στροφήν ποὺ τυπικῶς γίνεται τετράστιχη· στὴν οὐσία ὅμως εἶναι τρίστιχη κι' αὐτὴ, κι' ἔτσι τὴν ἐξετάζουμε πιὸ κάτω).

3. **Στίχοι.** Ἐπικρατέστερος ὁ 8) σύλλαβος καὶ 9) σύλλαβος, χωρὶς ὅμως καὶ αὐτὸ νὰ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση.

3α. **Ἀριθμὸς στίχων.** Ἡ κανονικὴ βιλλανέλλα ἔχει 19 στίχους. Ἐκ τούτων εἰ 12 εἶναι πρωτότυποι, εἰ δὲ 6 προέρχονται ἐξ ἐπανάληψως.

3β. **Ἐπανάληψιν στίχων.** Με τὸν 1ον στίχο τοῦ ποιήματος (ποὺ ἐπαέρχεται ἄλλες τρεῖς φορές) κλείνουν ὅλες οἱ ζυγές (Β', Δ', Στ') τρίστιχες στροφές· ὁ 1ος δηλ. ἐπαναλαμβάνεται ὡς 6ος, 12ος καὶ 18ος. Με τὸν τελευταῖο δὲ, 19ον στίχο, (ποὺ προηγείται ἄλλες τρεῖς φορές) κλείνουν ὅλες οἱ μονές (Α', Γ', Ε') στροφές· ἐπομένως ὁ 3ος, 9ος καὶ 15ος εἶναι ἴδιοι με τὸν 19ον. Καθὼς βλέπουμε, τὸ ποιῆμα δὲν κλείνει με τὸν 1ον στίχο, ὅπως στὰ «κυκλικὰ» ποιήματα.

4. **Ὀμοιοκαταληξία.** Ὑπάρχουν καὶ ἐδῶ μόνον δύο ἦχοι ὁμοιοκαταληξίας, ἐκ τῶν ὁποῖων ὁ ἓνας ὑπάρχει μεταξὺ τῶν μεσαίων στίχων ἐκάστης ἐκ τῶν ἕξ τριτίχων στροφῶν, ὁ δὲ ἄλλος μεταξὺ ὄλων τῶν ὑπολοίπων στίχων. Συγκεκριμένα οἱ ὁμοιοκαταληξίες συνδυάζονται ὡς ἀκόλουθως, ΑΒΑ—ΑΒΑ—ΑΒΑ—ΑΒΑ—ΑΒΑ—ΑΒΑ Α.

Δυὸ ξένα καὶ πάλι παραδείγματα, ἐλλείπει ἑλληνικῶν :

Villanelle

J' ay perdu ma tourterelle:
Est-ee point celle que j'oy?
Je veux aller après elle.

A
B
A

Tu regrètes ta femelle,
Hélas! aussi fay je moy:
J'ay perdu ma tourterelle.

A
B
A

Si ton amour est fidelle,
Aussi est ferme ma foy,
Je veux aller après elle.

A
B
A

Tu plaincte se renouvelle;
Tousjours plaindre je me doy:
J'ay perdu ma tourterelle.

A
B
A

En ne voyant plus la belle, A
 Plus rien de beau je ne voy; B
 Je veux aller après elle. A

Mort que tant de fois j appelle, A
 Pren ce qui se donne à toy; B
 J'ay perdu ma tourterelle, A

Je veux aller après elle. A

Jean Passerat (1534—1602).

When I saw you last, Rose, A
 You were only so high;— B
 How fast the time goes! A

Like a bud ere it blows, A
 You just peeped at the sky, B
 When I saw you last, Rose! A

Now your petals unclose, A
 Now your May-time is nigh;— B
 How fast the time goes! A

And a life,—how it grows! A
 You were scarcely so shy, B
 When I saw you last, Rose! A

In your bosom it shows A
 There's a guest on the sly; B
 (How fast the time goes!) A

Is it Cupid? Who knows! A
 Yet you used not to sigh, B
 When I saw you last, Rose;— A

How fast the time goes! A

Austin Dobson (1840—1921)

Υπάρχει και ένας κολοβωμένος τύπος διλλανέλλας με 13 στίχους που έχει όλα τα χαρακτηριστικά της γνήσιας των 19 στίχων, με μόνη διαφορά ότι καταργούνται οι δύο τελευταίες (5η και 6η) τρίστιχες στροφές, μετά δε την 4η ακολουθεί ο μόνος στίχος, που συχνά προσκολλάται σ' αυτήν και της δίνει όψη τετραστίχου.* Μια χαριτωμένη ελληνική διλλανέλλα αυτού του τύπου είναι η ακόλουθη του Ή. Σαραλή:

Βγήκε ή Φρόσω στο σεργιάνι, A
 Σάν την πούλια καί γελάει B
 Με τό κόκκινο φουστάνι. A

Με τὰ φουδία της γαϊτάνι A
 Καί τόν Κύρη της στο πλάι, B
 Βγήκε ή Φρόσω στο σεργιάνι. A

Με τὰ χρυσιζὰ γορτάνι A
 Πώς βεργολυγáει καί πάει, B
 Με τό κόκκινο φουστάνι. A

Κι' ό Στρατής του κ'ό Μαργιάνη, A
 Στο κρασοπουλειό τ'ά σπáει, B
 Βγήκε ή Φρόσω στο σεργιάνι, A

Με τό κόκκινο φουστάνι! A

Τόσον ή γνήσια όσο και ή μικρή διλλανέλλα είναι σπαν'ά στιχουργική μορφή, όχι μόνο στην Έλληνική, αλλά και την ξένη άκόμη ποίηση.

(* Βιλλανέλλα που νά άρχίζει με τετράστιχο (όπως άνεύθυνα και πάλι μεταδίδει ό Ή. Σαραλή) δέν υπάρχει. Πρόκειται άπλώς (όπως δείχνουν άλλωστε καθαρά τά σημεία στίξεως κι' ή άρχιτεκτονική του παραδείγματος που παραθέτει) για λανθασμένη κατανόη στίχων.

Μπαλλάντα

Η Μπαλλάντα είναι ένα στιχουργικό είδος με σταθερή γραμμή, αλλά με μορφή όχι έντελώς άποκρυσταλλωμένη, διότι παρουσιάζει πολλές διαφορές από έθνος σε έθνος. Προέρχεται ή Μπαλλάντα πιθανόν εκ Προβηγκίας, συνωδευέτο δε κάποτε από χορό και τραγούδι. Είναι ποίημα άφηγηματικό που κλείνει μέσα του μια πλήρη υπόθεση με δράση και πλοκή. Οι στίχοι τής Μπαλλάντας, που συχνά υπερβαίνουν τους τριάντα, είναι υπεραρκετοί νά σηκώσουν μια υπόθεση αρκετά πολύπλοκη. Τα θέματα της βέβαια, διάφορα: έρωτικά, φιλοσοφικά, ήρωικά, ιστορικά κλπ. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας Μπαλλάντας είναι έσωτερικής κι' έξωτερικής φύσεως. Είναι κάπως δύσκολο ένας ποιητής ν' ανταποκριθή τόσον στο περιεχόμενο όσο και στη μορφή, γι' αυτό άκριβώς; οι Μπαλλάντες άρχισαν από νωρίς νά χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, α) σ' εκείνες που ανταποκρίνονται στις έπιταγές του περιεχομένου της και β) σ' εκείνες που σέβονται την έξωτερική της μορφή. Σπάνιες είναι οι γνήσιες μπαλλάντες που συνδυάζουν άριστοτεχνικά περιεχόμενο και μορφή. Άς έξετάσουμε λοιπόν χωριστά τις δύο κατηγορίες που δημιουργήθηκαν, έχοντας όμως πάντα υπ' όψη ότι ιδανική είναι ή Μπαλλάντα που συνδυάζει και τις δύο μαζί.

A. ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ. Το περιεχόμενο μιας Μπαλλάντας είναι ένα πολύ βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμά της, γι' αυτό, όπως είπαμε ήδη, ένα ποίημα όταν ανταποκρίνεται στον όρον αυτόν, και μόνον (χωρίς κανένα άλλο γνώρισμα έξωτερικής μορφής), συχνά παίρει, κάπως καταχρηστικά ίσως, τό ένομα Μπαλλάντα. Αύτός είναι ό λόγος για τόν όποιον τις παραλογές (τά κάπως πολύστιχα δημοτικά μας τραγούδια με άφηγηματική υπόθεση) πολλοί τις χαρακτηρίζουν μπαλλάντες: διότι ως προς τό περιεχόμενο πληρούν τις προϋποθέσεις της; για παράδειγμα με- ταφέρω ένα από τά πολλά διαμάντια τής δημοτικής μας ποίησης:

Του Μαυριανού και της αδελφής του.

Έδ'ά τραπέζιν όμορφο, με καμονχά στρωμένο.
 Ό βασιλιάς κι' ό Μαυριανός κι' ό Μιχροζωιστανίνος
 άντάμα τρώγαν κ' έπιναν στού πλάτανου τή ρίζα.
 Κι' άθιβολές δέν είχανε κι' άθιβολές έφεραν
 άπάνω για τις όμορφες και για τις τιμημένες.
 Έκει έφερε κι' ό Μαυριανός πάνεμα τσ' άδεοφής του.
 «Όσάν τό ρόδο τ' άνοιχτό, τό μανουσάκι τ' άσπρο,
 έχω κι' εγώ μάν άδεοφή, μ' άλήθεια δέν πλανιέται».
 Κι' ό βασιλιάς σάν τ' άκουσε, γριζέει και τού λέει:
 — Άν τήν πλανέσω, Μαυριανέ, τί στοίχημα θά χάσεις;
 — Άν τήν πλανέσεις, βασιλιά, πάρε μου τό κεφάλι,
 μά πάλι κι' ά δέν πλανεθεί τί είναι τό στοίχημά σου;
 — Βάνω τό βασιλίκι μου με τή χρυσή κορώνα...

Έννια μουλάρια έφ'όρισον άσπ'ημ και λογάρι,
 τής Άρετής τά προβοδά με τόν επιστολάρη.
 — Καλό στο νιό που τάφερε, νά ζήσει ό που τά στέλνει,
 ό Μαυριανός νά ναι καλά και θά τά ξαντιμέψει.
 — Ό οήγας που σ' άγάπησε ξαντίμεμα δέ θέλει,
 μον' τάστειλε για νά σε ιδεί, δυό λόγια νά σου κρίνει.
 — Άμε χωρέτα μου τονε, κι' όποτε θέλει άς έρθει.
 Άκουσε ή κόρη τούς σκοπούς, τήν πονηριά γνωρίζει,
 τά χέρια της κάνει στανού σ'ής βάγιας της πηγαίνει.
 — Έσ'ό είσαι, βάγια, ή μάννα μου, έσ'ό είσαι κι' ή άδελφή μου,
 έσ'ό πρωταξαδέοφη μου, τώρα νά με τιμήσεις.
 Έλα, βάγια μου, σ'ν κινά, κι' εγώ βάγια δική σου,
 έμα, βάγια, στην ζάμαρη, κι' εγώ στο μαγερευό σου,
 τά ρούχα μου τά νυφικά έσένα νά τά δώσω,
 τήν κλίνη μου τή νυφικά, έσένα νά τή στρώσω,

κι' ὅ,τι σοῦ κάνει ὁ βασιλιάς, ὅλα νὰ τὰ πομείνεις,
 τὸ χάρισμα τοῦ βασιλιᾶ δικό σου ν' ἀπομείνει.
 —'Εγὼ βάρια γεννήθηκα καὶ βάρια θὰ πεθάνω
 καὶ βάρια θὰ τὸν ἀρνησῶ τὸν κόσμον τὸν ἀπάνω.
 Σταυρὸ δένει τὰ χέρια της, στὴ δούλα της πηγαίνει.
 —Δούλα χουσή, δούλα ἀρνησῆ, δούλα μ' ἀγαπημένη,
 γιὰ βγάλε σὺ τὰ ρούχα σου καὶ βάλε τὰ δικά μου,
 καὶ σὺρε νύχτα πλάγιασε στὴ ἰδική μου κλίνη,
 βραδὺ θὲ νάοθαι ὁ βασιλιάς νὰ κοιμηθῆτε ἀντάμα.
 —'Εγὼ δούλα γεννήθηκα κι' ὅτι μοῦ πéis θὰ κάμω,
 δῶ μου, κυρὰ τὰ ρούχα σου καὶ πάρε τὰ δικά μου.
 Παίρνει ἡ κυρὰ τὰ ρούχα της καὶ βάνει τὰ δικά της,
 τῆς δίνει τὴν πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
 τῆς βάνει καὶ στὸ δάχτυλον ἄμορφο δαχτυλίδι,
 τῆς στρώνει τὸ κρεβάτι της μὲ τὰ χουσιὰ σεντόνια
 καὶ βάνει γιὰ προσκέφαλο τᾶστρα μὲ τὸ φεγγάρι.
 «Δούλα κι' ἂν εἶσαι δούλα μου κι' ἂν εἴμ' ἐγὼ δική σου,
 ὅ,τι σοῦ κάμει ὁ βασιλιάς, ὅλα τὰ πομείνεις,
 κι' ἂ σοῦ μιλῆσει μὴ μιλῆς κι' ἂν κρίνει μὴ τοῦ κρίνεις».

'Ακόμη ὁ λόγος ἔστεκε κι' ὁ βασιλιάς προβαίνει,
 μὲ σείσμα καὶ μὲ λύγισμα τὴ σκάλαν ἀνεβαίνει,
 κι' ἀπὸ τὸ χέρι τὴν ἀρπᾶ στὴν κάμερα τὴ βάνει.
 'Απὸ βραδύς ἐπαίζανε μὲ γέλια καὶ κανάκια,
 καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα καὶ τίς γλυκὲς αἰγιτίσες,
 τῆς παίρνει ἀπὸ τὸ δάχτυλο τ' ὄριον τὸ δαχτυλίδι,
 κόβει καὶ τὴν πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
 καὶ παίρνει τα καὶ βάνει τα σ' ὀλόχρυσον μαντήλι.

Καὶ τὴν αὐγὴ χαρούμενος στὸ φόρο κατεβαίνει.
 «Γεῖά σας, χαρά σας, ἄρχοντες κι' ὄλο τ' ἀρχοντολόγι.
 Ποῦ ἴν' αὐτὸς ὁ Μαυριανὸς ὁ πολυπαινεσιάρης,
 πῶχει τὴν τίμαν ἀδερφή, π' ἀλήθεια δὲν πλανιέται;
 'Εδῶ εἶναι τὰ σημάδια μου, ἐδῶ κι' ἡ ἀπόφασή μου».
 'Επήρανε τὸ Μαυριανὸ νὰ πᾶν' νὰ τὸν κρεμάσουν.
 «Φέρετε τὴν ἀδερφοῦλα μου γιὰ τὴν ἀπίφασή μου».
 Μαντάτα πάνε κι' ἔρχονται στῆς 'Αρετῆς τὴν πόρτα,
 στὸ φόρο γιὰ νὰ κατεβεῖ, τὴν ὁ Μαυριανὸς χαλιεῖται.
 'Εντύθηκε, στολίστηκε, στὸ φόρο κατεβαίνει.
 Χίλιοι κρατῶν τὸ φόρεμα, χίλιοι τὸν χαμουχᾶ της,
 τοιακόσοι τὸ μαγνάδι της νὰ μὴν τὴν κάψει ὁ ἥλιος.
 «Γεῖά σας, χαρά σας, ἄρχοντες, κι' ὄλο τ' ἀρχοντολόγι.
 Αὐτόνε μὲ τὰ κόκκινα ποτέ μου δὲν τὸν εἶδα».
 «Δὲν μ' εἶδες; Δὲν μὲ γνώρισες, μὰ χλιοπομπτεμένη,
 ποῦ πρὸς ἐβραδιαστήκαμε σ' ἕνα προσκεφαλάδι;
 'Απὸ βραδύς ἐπαίζαμε μὲ γέλια μὲ κανάκια
 καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα καὶ τίς γλυκὲς αἰγιτίσες,
 τῆς κόβω τὴν πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
 τῆς παίρνω ἀπὸ τὸ δάχτυλο τ' ὄριον τὸ δαχτυλίδι».
 Σειέται λυγιέται ἡ λυγερή, γεμίζει ἡ γῆς λουλούδια.
 «Ποιανῆς λείπει ἡ πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι;»
 Καὶ πάλι ματασείστηκε, γεμίζει ἡ γῆς ζαφείρια.
 «Ποιανῆς ἀπὸ τὸ δάχτυλο λείπει τὸ δαχτυλίδι;
 Γιὰ ἰδέτε σεῖς οἱ ἄρχοντες κι' ὄλο τ' ἀρχοντολόγι,
 λείπει τὸ δαχτυλίδι μου καὶ τὰ σγοιρὰ μαλλιὰ μου,
 ἡ λείπει ἀπὸ τὰ μάγονια ἡ οδοσοκκανάδα;
 Μὰ σένα δὲ σοῦ πρέπει πὺ νάχεις τὸ βασιλιάκι.
 Μὲ τὴ δουλεύτρα μου ἔπεσες καὶ δούλος μου λογᾶσαι».

Στὸ πιὸ πάνω δημοτικὸ τραγούδι, διαπιστώνουμε εὐκόλα τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς πλή-
 ρους ὑποθέσεως, ποῦ «δένεται» στὰ τρία πρῶτα στιχουργικὰ σύνολα (ἡ στροφικὰ
 συστήματα) γιὰ νὰ «λυθῆ» μὲ τὸ τέταρτο (τὴν ἀντιστροφή, ὅπως θὰ δοῦμε). Στὸ
 παράδειγμα μας, ὅπως καὶ τίς ἄλλες παραλογές, καὶ ὅλες τίς Μπαλλάντες περιε-
 χομένου, ὑπάρχει μεγάλη ἀνισότης μεταξὺ τῶν στιχουργικῶν συνόλων, σὲ μερικὲς
 μάλιστα δὲν ὑπάρχει καν διαχωρισμὸς σὲ στιχουργικὰ σύνολα, ἀπλῶς μόνο ἀπὸ
 κάποιο στίχο πρὸς τὸ τέλος τοῦ ποιήματος ἀντιστρέφεται ἡ φορὰ τοῦ νοήματος καὶ
 ἐπέρχεται ἡ «λύση» τῆς ὑποθέσεως. Γενικὰ τὸ νόημα ἀκολουθεῖ «ἀνιούσα» φορὰ εἰς
 τὰ τρία στροφικὰ συστήματα καὶ «κατιούσα» εἰς τὸ τέταρτον, τὴν ἀντιστροφήν (ἡ
 ἐπωδῶν).

Τὸ ἀποκορύφωμα τοῦ ἐνδιαφέροντος συμπίπτει στὸ σημεῖο τῆς ἀλλαγῆς τῆς
 φορᾶς τοῦ νοήματος ἀπὸ «ἀνιούσα» σὲ «κατιούσα» δηλ. μεταξὺ στροφῶν καὶ ἀντι-
 στροφῆς. Θὰ μπορούσαμε ἐπ' αὐτοῦ νὰ παραβάλουμε τὸ νόημα τῶν τριῶν στροφικῶν
 συνόλων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀντιστροφῆς ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν παλιρροία καὶ τὴν ἀμπωτὴ
 περὶ ἀλληλοδιαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ τοῦ ἰσορροποῦ, μεταξὺ τους γι' αὐτό.

Βέβαια σὲ ὅλ' αὐτὰ ὑπάρχει ἐλαστικότης, διότι ἡ σύγχρονη ἀρχιτεκτονικὴ τῆς
 Μπαλλάντας (ὅπως ἄλλωστε καὶ τοῦ σονέττου) ἀπομακρύνθηκε σημαντικὰ ἀπὸ τὸν
 αὐστηρὸ ἀρχικὸ τύπο. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ἀκόμη ὅτι παράλληλα μὲ τὸν τύπο αὐτόν,
 κάθε ἔθνος σχεδὸν ἔχει διαμορφώσει ἕνα ἰδιότυπον δικό του, πολλὲς φορὲς μάλιστα
 πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν κλασικὸ τύπο.

Στὸ δημοτικὸ τραγούδι ποῦ προηγήθηκε διακρίνομε εὐκόλα τὴν ἀνιούσα καὶ
 κατιούσα φορὰ τοῦ νοήματος. Στὸ πρῶτον στροφικὸ σύστημα (στίχοι 1—14) μπαί-
 νει τὸ στοίχημα μεταξὺ Μαυριανοῦ—βασιλιᾶ. Οἱ παριστάμενοι θέλουν κι' εὐχονται
 βέβαια νὰ ὑπερισχύσει ἡ τιμὴ, ἡ ἀρετὴ κι' ἡ ἐξυπνάδα ἀπέναντι στὴν ἀτιμία, τὴ
 διαφθορὰ καὶ τὴν πονηριά. Στὴ μὲν πλευρὰ εὐρίσκεται ὁ Μαυριανὸς κι' ἡ ἀδελφὴ
 του, τὴν ἄλλη τὴν ἀντιπροσωπεύει ὁ βασιλιάς. Τὰ πράγματα στὴν ἀρχὴ φαίνεται νὰ
 εὐνοῦν τὸ βασιλιά (ἀνιούσα φορὰ νοήματος).

Τὸ δεύτερον στροφικὸ σύστημα εἶναι μεγάλο (στίχοι 14—48). Ὁ βασιλιάς
 στέλνει δῶρα ποῦ γίνονται (ὅπως κι' ὁ ἴδιος εὐχαρίστως ἀποδεκτὰ. Τὸ ὅτι ἡ 'Αρε-
 τὴ μετεμφίεσθη σὲ δούλα κι' ἡ εὐούλα σὲ 'Αρετῆ, αὐτὸ εἶναι μιὰ λεπτομέρεια ποῦ
 μόνο ὁ ἀναγνώστης τὴν ξέρει ὁ βασιλιάς κι' ὁ Μαυριανὸς τὸ ἀγνοοῦν· ἐπομένως τὸ
 νόημα ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει ἀνιούσα φορὰ ἐφ' ὅσον τὰ πράγματα ἐξελλίσσονται εὐνοϊ-
 κά γιὰ τὸ βασιλιά καὶ δειχνουσι ὅτι αὐτὸς θὰ ἀναδειχθῆ νικητῆς τοῦ στοίχηματος.

Στὸ τρίτον στροφικὸ σύστημα (στίχοι 48—56) ὁ βασιλιάς κατορθώνει νὰ ξε-
 γελάσει τὴν (κατὰ τὴ γνώμη του βέβαια) 'Αρετῆ καὶ νὰ κερδίσει τὸ στοίχημα
 (ἀνιούσα φορὰ καὶ ἀποκορύφωμα αὐτῆς). Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ὅμως ἀντιστρέφονται
 τὰ πράγματα· ἀκολουθεῖ ἡ ἀντιστροφή (κατιούσα φορὰ) ποῦ θὰ φέρει τὸ καταρ-
 κύλημα καὶ τὴν διάψευση ὅσων προηγήθηκαν. Ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ θριαμβευτικὴ
 ἐμφάνιση τῆς 'Αρετῆς καὶ τὰ πειστικὰ αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ παρισταμένου πλήθους,
 ἐπιχειρήματα, ἀναδεικνύουν τὸ Μαυριανὸ νικητῆ τοῦ στοίχηματος πρὸς ἰκανοποίηση
 ὅλων. Ἡ ἀρετὴ τῆς 'Αρετῆς καὶ ἡ ἐξυπνάδα της μαζί, στάθηκαν ἰσχυρότερα ἀπὸ τίς
 ταπεινὲς προβέσεις τοῦ βασιλιᾶ καὶ τὴν πονηρία του.

Γενικὸ συμπέρασμα μένει, ὅτι πάντα ἡ ἀντιστροφή κρύβει κάτι νέο, κάτι ἀ-
 προσδόκητο, κάτι ποῦ εὐρ σκεταὶ σὲ ἀντίθεση (ἀπὸ δῶ καὶ τὸ ὄνομα ἀντιστροφή),
 μὲ ὅτι πρόσφεραν οἱ στροφὲς ἢ τὰ στροφικὰ συστήματα ποῦ προηγήθηκαν. Μ' ἄλλα
 λόγια, ἡ ἀντιστροφή περιέχει σὲ μικρογραφία αὐτὸ ποῦ οἱ ἀρχαῖοι ὀνομάζουν «κά-
 θαρση».

'Αρκοῦν νομίζω αὐτὰ γιὰ τὴν Μπαλλάντα περιεχομένου. Ἄς ἐξετάσουμε τώρα
 τίς Μπαλλάντες ποῦ πήραν τὸ ὄνομά τους ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ τους μορφή.

Β. ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΜΟΡΦΗΣ. Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς τέτοιας Μπαλ-
 λάντας ὑποπίπτουν εὐκόλα στὴν ἀντίληψή μας, διότι εἶναι ὅλα ἐξωτερικῆς φύσεως·
 ἄς τὰ ἐξετάσουμε λοιπὸν μὲ τὴ σειρά.

1. Μέτρο. Στὸ εἶδος τοῦ μέτρου δὲν ὑπάρχει περιορισμὸς· τὸ πιὸ συνηθισμένο
 ὅμως εἶναι τὸ ἰαμβικόν.

2. Στροφές. Ὑπάρχουν τρεῖς τελείως ὅμοιες πολύστιχες στροφὲς καὶ μιὰ τε-

τάρτη μικρότερη, ή αντίστροφη (που οι περισσότεροι την γνωρίζουν με τὸ ὄνομα «ἐπαδός»). Ὄταν ή αντίστροφη έχει ἀκριβῶς τοὺς μισοὺς στίχους ἀπὸ ὅσους έχει κάθε στροφή, τότε λέμε ὅτι ή Μπαλλάντα είναι κανονική. Ἀπὸ τις κανονικές πάλι, οι συνθέστερες, είναι δύο τύπων· ὁ πρῶτος περιλαμβάνει Μπαλλάντες με 8/στίχους στροφές καὶ 4/στίχη ἀντίστροφη· ὁ δεύτερος πάλι, με 10/στίχους στροφές καὶ 5/στίχη ἀντίστροφη. Οι περισσότερες Μπαλλάντες είναι γραμμένες πάνω σ' αὐτοὺς τοὺς δύο τύπους καὶ ἰδίως τὸν πρῶτο.

Ἐπάρχει ὁμως καὶ πλῆθος ἀπὸ μὴ κανονικῆς Μπαλλάντες που παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία ὅσον ἀφορᾶ τοὺς στίχους τῶν στροφῶν. Στὴ διάθεσή μου ἔχω Μπαλλάντες με τοὺς ἀκολουθοῦσους στίχους στροφῶν: 7X3+4, 8X3+5, 8X3+6, 9X3+4, 10X3+7 κλπ. νομίζω ὁμως ὅτι είναι ἀσχετο νὰ ἐπεκταθῶ σὲ λεπτομέρειες μορφῆς, γύρω ἀπὸ Μπαλλάντες που δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς κανονικοὺς διεθνεῖς τύπους α' (8X3+4) καὶ β' (10X3+5).

3. Στίχες. Δὲν ὑπάρχει στὸ σημεῖο αὐτὸ αὐστηρὸς περιορισμὸς· μὴν ξεχνοῦμε ὁμως ὅτι ή Μπαλλάντα είναι δημ.οὔργημα ξένο, κί' ὅτι οι Εὐρωπαϊοὶ δύσκολα ζα- πλάνουν τὸ στίχο τους πρὸ πέρα ἀπὸ δώδεκα συλλαβές· συνηθίζονται λοιπὸν στίχοι 8—12 συλλαβῶν με ἐπικρατέστερο τὸν ἰταλικὸ ἑνδεκασύλλαβο.

3α. Ἀριθμὸς στίχων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων μίᾶς μὴ κανονικῆς Μπαλλάντας είναι ἀκαθόριστος. Οι κανονικῆς (6X3+3, 8X3+4, 10X3+5, 12X3+6, 14X3+7, 16X3+8) ἔχουν 21—56 στίχους, οι συνθέστερες ὁμως τῶν τύπων α' καὶ β' ἔχουν ἀκριβῶς 28 ἢ 35 στίχους ἀντιστοίχως.

3β. Ἐπανάληψη στίχων. Ὁ μόνος στίχος που ἐπαναλαμβάνεται τέσσερες φορὲς είναι ὁ τελευταῖος κάθε στροφῆς που είναι καὶ τελευταῖος τῆς ἀντίστροφῆς. Ἐπάρχουν ὁμως καὶ σπανιῶτα παραδείγματα ὅπου ἐπαναλαμβάνονται οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι κάθε στροφῆς. Κάτι που ἴσως πρέπει νὰ λεχθῆ είναι ὅτι οι κλασικῆς Μπαλλάντες (αὐτῆς που συνδυάζουν περιεχόμενο—μορφή) ἔχουν τὸν τε- λευταῖο ἐπαναλαμβανόμενο στίχο με κατιούσα φορᾶ προτομαίᾳ δηλ. ὁ στίχος αὐ- τὸς τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἀντίστροφη που θὰ ἔρθει στὸ τέλος, καὶ ἔμμεσα προεξαγ- γέλλει τὸ περιεχόμενό της. Ἐς σημειωθῆ ἐπίσης ὅτι ὁ τελευταῖος αὐτὸς στίχος πρέ- πει πάντοτε νὰ είναι ἰδιαίτερα φροντισμένος, σφιχτοδεμένος, περιεκτικὸς καὶ ἀπὸ κάθε ἀποψη ἀφογος.

4. Ὁμοιοκαταληξία. Οι κανονικῆς Μπαλλάντες ἔχουν μόνο 3—4 ἢ τὸ πολὺ 5 ἤχους ὁμοιοκαταληξίας· συγκεκριμένα ὁ τύπος α' ἔχει μόνο τρεῖς ἤχους με τὴν ἐξῆς σειρά ABABBΓBΓ σ' ὅλες τις στροφές. Ἐ ἀντίστροφη ἔχει πάντα τις ὁμοιοκατα- ληξίες τοῦ δευτέρου μισοῦ κάθε στροφῆς με τὴν αὐτὴ ἀκριβῶς σειρά, δηλ. BΓBΓ. Ὁ τύπος β' ἔχει πάντοτε τέσσερες ὁμοιοκαταληξίας, με τὴν ἀκόλουθη σταθερὴ σειρά ABABBΓΔΓΔ. Ἐ ἀντίστροφη ἔχει, ὅπως ἤδη εἴπαμε, τις ὁμοιοκα- ταληξίες τοῦ δευτέρου μισοῦ κάθε στροφῆς, δηλ. ΓΓΔΓΔ.

Ἐς παράδειγμα τοῦ τύπου α' εἶ παραθέσω τὴν καθιερωμένη πιὰ καὶ τόσο ἀριστοτεχνικὴ Μπαλλάντα «Στοὺς ἄδοξους ποιητῆς τῶν αἰώνων» που καὶ μόνον αὐτὴ θὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ φανερώσει ὅτι ὁ Κ. Καρυωτάκης δὲν ἦταν ἕνας κοινὸς ἄδοξος ποιητῆς ὅπως με μετριοφροσύνη γράφει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του, ἀποδεικνύοντας ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο:

Ἄπο θεοὺς κί' ἀνθρώπους μισημένοι,
σάν ἄρχοντες που ἐξέπεσαν λιχνοί,
μαραίνονται οι Βεργαῖν' τοὺς ἀπομένει
πλοῦτος ἢ ρίμα πλοῦσια κί' ἀργυρή.
Οἱ Οὐγγῶ με «Τιμοσίεζ» τὴν τρομερῆ
τῶν Ὀλυμπίων ἐκδίχηση μεθοῦνε.
Μὰ ἐγὼ θὰ γράψω μιά λυπητερῆ
μπαλλάντα στοὺς ποιητῆς ἄδοθοι πούνα·
Ἄν ἔζησαν οι Πόε δυστυχισμένοι,
κί' ἂν οι Μπωντλαῖο ἐξήσανε νεκροί,
ἢ Ἄθανασία τοὺς εἶναι χαρισμένη.
Κανένας ὁμως δὲν ἀνιστορεῖ

A
B
A
B
B
Γ
B
Γ

A
B
A
B

καὶ τὸ ἔρεβος ἐσκέπασε βαρὺ
τοὺς στιχοῦργοὺς που ἀνάξια στιχοῦργοῦνε.
Μὰ ἐγὼ σάν προσφορὰ κάνω ἱερῆ
μπαλλάντα στοὺς ποιητῆς ἄδοξοι πούνα.

Τοῦ κόσμου ἢ καταφρόνια τοὺς βαρραίνει
κί' αὐτοὶ περνοῦνε ἀλύγιστοι κί' ὄχροί,
στὴν τουαγκῆ ἀπάτη τους δομένο
πὼς κάποι πέρα ἢ Δόξα καοτερεῖ,
παρθένα βαθυστόχαστα ἱλαρή.
Μὰ ξεροντας πὼς ὄλοι τοὺς ξεχνοῦνε,
νοσταλγικά ἐγὼ κλαῖω τὴ θλιβερῆ
μπαλλάντα στοὺς ποιητῆς ἄδοξοι πούνα.

Καὶ κάποτε οι μελλούμενοι καιροί:
«—Ποιὸς ἄδοξος ποιητῆς, θέλω νὰ πούνε,
τὴν ἔγραψε μίαν ἔτσι πενηρῆ
μπαλλάντα στοὺς ποιητῆς ἄδοξοι πούνα;».

B
Γ
B
Γ

A
B
A
B
Γ
B
Γ

B
Γ
B
Γ

Ἐς παράδειγμα τοῦ τύπου β', ἐλλείπει ἑλληνικῆς θὰ μεταφέρω μίᾶ ξένη Μπαλ- λάντα.

L' épitaphe Villon

Freres humains qui après nous vivez,
N' ayez les cuers contre nous endurcis,
Car, se pitié de nous povres avez,
Dieu en aura plus tost de vous mereis.
Vous nous voiez cy attachez cinq six:
Quant de le chair, que trop avons nourrie,
Elle est pieça devorée et pourrie,
Et nous, les os, devenons cendre et pouldre.
De notre mal personne ne s'en rie;
Mais priez Dieu que tous nous vueille absouldre!
Se freres vous clamons, pas n'en devez
Avoir desdaing, quoy que fusmes occis
Par justice. Toutefois, vous sçavez
Que tous hommes n'ont pas bon sens rassis;
Excusez nous, puisque sommes transsis,
Envers le fils de la Vierge Marie,
Que sa grace ne soit pour nous tarie,
Nous preservant de l' infernale fouldre.
Nous sommes mors, ame ne nous harie;
Mais priez Dieu que tous nous vueille absouldre!

A
B
A
B
B
Γ
Γ
Δ
Γ
Δ

A
B
A
B
Γ
Γ
Δ
Γ
Δ

La pluye nous a debuez et lavez,
Et le soleil dessechiez et noireis;
Pies, corbeaulx, nous ont les yeux cavez,
Et arrachié la barbe et les sourcis.
Jamais nul temps nous ne sommes assis;
Puis ça, puis la, comme le vent varie,
A son plaisir sans cesser nous charie,
Plus becquètez d' oiseaulx que des à couldre.
Ne soiez donc de nostre confrairie;
Mais priez Dieu que tous nous vueille absouldre!

A
B
A
B
B
Γ
Γ
Δ
Γ
Δ

Prince Jhesus, qui sur tous a maistrie,
Garde qu' Enfer n' ait de nous seigneurie:
A luy n' avons que faire ne que souldre.
Hommes, icy n' a point de mocquerie;
Mais priez Dieu que tous nous vueille absouldre!

Γ
Γ
Δ
Γ
Δ

François Villon (1431—1480;)

Αυτοί είναι οι δύο συνηθέστεροι τύποι μιάς Μπαλλάντας. Κάτω όμως από αυτό το όνομα με το τόσο πλατύ περιεχόμενο, μπορεί να συναντήσει κανείς ένα πλήθος ποιημάτων (ιδίως στην Άγγλική ποίηση όπου οι γνήσιες Μ. είναι σπανιότητες) που καταχρηστικά ή κατά παραχώρηση βαφτίστηκαν με το αυτό όνομα. Οι περισσότερες από αυτές ξεφεύγουν από τον κανονικό τύπο στην αντίστροφη όπου έχουν περισσότερους ή λιγότερους από τους μισούς στίχους κάθε στροφής. Νομίζω ωστόσο ότι τότε μόνο επιτρέπεται να απομακρύνεται κανείς από τον κανονικό τύπο, όταν υπάρχει κάποια λογική αιτία. Ο ίδιος ο F. Villon λ.χ. έχει την ακόλουθη 7/στιχη (αντί 5/στιχης) αντίστροφη, σε μία Μπαλλάντα της οποίας οι στροφές είχαν ανά δέκα στίχους. Όπως όμως από την πρώτη ματιά θ' αντιληφθή κανείς, η επιδίωξη του ποιητή ήταν να γράψει σε άκροστοιχίδα το όνομά του, για το οποίο όμως οι πέντε στίχοι της αντίστροφής δεν άρκούσαν· χρησιμοποίησε αναγκαστικά και έκτο στίχο, και ακόλουθως έκλεισε την αντίστροφη με τον τελευταίο (έξ επαναλήψεως) στίχο των στροφών.

Vous portastes, digne Vierge, princesse,
Jésus regnant qui n' a ne fin ne cesse.
Le tout Puissant, prenant nostre foiblesse,
Laiissa les cieulx et nous vint secourir,
Offrit à mort sa tres chiere jeunesse;
Nostre Seigneur tel est, tel le confesse:
En ceste foy je vueil vivre et mourir.

Ο παλαιότερος τύπος Μπαλλάντας έστερείτο αντίστροφής· σ' αυτό το συμπέρασμα φθάνει κανείς αν εξετάσει τις Μπαλλάντες που γράφτηκαν μέχρι τα μέσα του 14ου αιώνας· αποτελούνται από τρεις όμοιες πολύστιχες στροφές με τον τελευταίο τους στίχο κοινό. Σιγά-σιγά όμως προσετέθη και μία τετάρτη ή αντίστροφη (με ίσους στίχους κι' αυτή στην αρχή, με λιγότερους όμως αργότερα έως όπου σταθεροποιήθηκε στους μισούς) κι' έγινε αναπόσπαστον μέλος της Μπαλλάντας. Στην Ιταλική ποίηση αντί της αντίστροφής (ή παράλληλα με αυτήν) υπάρχει μία ολιγόστιχη εισαγωγή, ή «*capitata*», στην αρχή προφανώς του ποιήματος, και προεξαγγέλλει το περιεχόμενό του. Η τέτοια Μπαλλάντα όμως· καθόσον γνωρίζω δεν πέρασε τα όρια της Ιταλίας. Στην Ευρώπη, οι περισσότερες και καλύτερες Μπαλλάντες γράφθηκαν την εποχή της αναγεννήσεως. Στην εποχή μας ή Μπαλλάντα, όπως άλλωστε και τα προαναφερθέντα στιχουργικά σχήματα (τριόλετο, ροντέλο, ροντώ, βιλανέλλα), είναι σπάνιο στιχουργικό είδος, κατά πολύ όμως αξιολογώτερον τούτων, λόγω ιδίως του περιεχομένου της. Θα κλείσω το θέμα αυτό επαναλαμβάνοντας ότι ή ιδανική, ή κλασική Μπαλλάντα, συνδυάζει έξωτερική κι' έσωτερική μορφή· εις μὲν τὴν έξωτερική της εμφάνιση δηλ. ανταποκρίνεται στην Μπαλλάντα—μορφής, εις δὲ τὴν διατύπωση του νοήματος, ακολουθεῖ τις επιταγές της Μπαλλάντας—περιεχομένου· κατά το δυνατόν τουλάχιστον.

ᾠδὴ

Ἡ ᾠδὴ εἶναι κι' αὐτὴ, σὰν τὴν Μπαλλάντα, ποίημα με ὄχι ἀποκρυσταλλωμένη τὴν έξωτερική μορφή. Ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὡς σήμερα, οἱ ᾠδὲς ἔχουν προορισμό τους τὴν έξύμνηση ἐνδόξων προσώπων ἢ μεγάλων γεγονότων. Ὁ Πίνδαρος εἶχε ὑμνήσει τοὺς Ὀλυμπιονίκους, στὶς ἀθάνατες ᾠδὲς του· ὁ Ὀράτιος ἔγραψε τὶς δικές του, γιὰ ὄλους τοὺς φημισμένους, ιδίως τῆς τέχνης καὶ τῶν γραμμάτων, τῆς ἐποχῆς του, χωρὶς νὰ παραλείψει νὰ προσφέρει στίχους του καὶ στὶς ὠραιότερες θεές του Ἑλληνικοῦ Πανθέου! Ἀλλὰ καὶ ὁ Keats στὶς ᾠδὲς πού ἔγραψε εἶχε τάχα διαφορετικώτερες ἐπιδιώξεις ἀπὸ κείνους; Ὡς σήμερα λοιπὸν τὸ περιεχόμενον τῶν ᾠδῶν έξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ ἴδιο, καὶ ὁ σκοπὸς πού ἐπιδιώκουν μένει ὁ αὐτός· έξύμνηση τῶν ὑψηλῶν ἰδεωδῶν τῆς Θρησκείας, τῆς Ἠθικῆς, τῆς Φιλοσοφίας, τῆς Πατρίδος, έξύμνηση τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, ἢ τῶν ἠρωϊκῶν κατορθωμάτων. Ἡ έξωτερική μορφή βέβαια ἄλλαξε πολὺ ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἐποχὴ ὡς τὴ σημερινή.

Ὅταν ἔπρεπε νὰ ἡμεθα ἀρκετὰ ἀφελεῖς ἂν, σὰν κάποιους ἄλλους ἀναζητούσαμε

Θὰ τὴν ἐκτιμῆσετε

NESTLÉ

SWISS PETIT GRUYERE CHEESE

NESTLÉ

SOCIÉTÉ DES PRODUITS NESTLÉ S.A.

VEVY 1571 (SUISSSE)

Εὐχευέτη, εὐχάριστη
καὶ δυναμωτικὴ τροφὴ
διὰ μικρὰς καὶ μεγάλας

τυρὶ
Γραβιέρα Ἑβελτίας
προῖον ΝΕΣΤΛΕ

Δοκιμάσατε ἐπίσης τὰ ΝΕΑ ΤΥΡΙΑ ΝΕΣΤΛΕ με
ΖΑΜΠΟΝ, ΣΑΛΑΜΙ, ΚΡΕΜΑ κλπ.

Θὰ σᾶς ἀρέσουν....

Γενικοὶ Ἀντιπρόσωποι ἐν Κύπρῳ:
ΒΑΣΣΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ ΛΤΔ.,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

εις ΚΥΠΡΟΝ, ΑΙΓΥΠΤΟΝ, ΒΕΓΓΑΖΗΝ, ΤΡΙΠΟΛΙΝ, ΤΟΥΡ-
ΚΙΑΝ, ΛΙΒΑΝΟΝ, ΙΣΡΑΗΛ, ΣΟΥΔΑΝ, ΙΡΑΚ, ΠΕΡΣΙΚΟΝ
ΚΟΛΠΟΝ, ΕΛΛΑΔΑ, ΙΤΑΛΙΑΝ και από εκεί διά της Β.Ε.Α.
εις ΗΝΩΜΕΝΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ και ὅλα τὰ μέρη
τῆς ΕΥΡΩΠΗΣ.

Ταξιδεύετε με την «Σάυπρους Αϊαργουεης», για να κά-
νετε ταξίδι με ἑξαιρετικὰ πεπειραμένους Βρεττανοὺς πιλό-
τους και πληρώματα. Τὰ ἀεροπλάνα συντηροῦνται ὑπὸ Βρετ-
τανῶν μηχανικῶν. Αἱ ὑπηρεσίαι εἶναι τακτικαί, συχναί και
αὐστηρῶς συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα. Ταξιδεύετε με ἄ-
πόλυτον ἄνεσιν και τυγχάνετε τῆς πιὸ προθύμου προσοχῆς.

CYPRUS AIRWAYS

In Association with B.E.A. and B.O.A.C.

*Υπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Ν. Κρανιδιώτης, ὁδὸς Σανταρόζα ἀρ. 5, Λευκωσία.
Τυπογραφεῖα «Κόσμος Λτδ.» Ἀποστόλου Βαρνάβα 8, Λευκωσία.